

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ANTAKYA TARİHİ YERLEŞİMİ ÇOK
KATMANLI YAPISININ ALGILANMASINA
YÖNELİK TESPİT VE ÖNERİLER**

Mehmet Edip BOLAT

Ekim, 2016

İZMİR

ANTAKYA TARİHİ YERLEŞİMİ ÇOK KATMANLI YAPISININ ALGILANMASINA YÖNELİK TESPİT VE ÖNERİLER

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon Programı

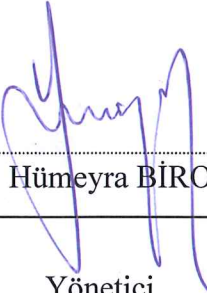
Mehmet Edip BOLAT

Ekim, 2016

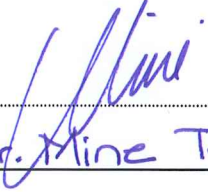
İZMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU

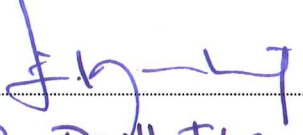
MEHMET EDİP BOLAT, tarafından DOÇ. DR. HÜMEYRA BİROL AKKURT yönetiminde hazırlanan ANTAKYA TARİHİ YERLEŞİMİ ÇOK KATMANLI YAPISININ ALGILANMASINA YÖNELİK TESPİT VE ÖNERİLER başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Hümeyra BİROL AKKURT

Yönetici

Doç. Dr. Mine Tanac Zeren

Jüri Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Al. Ebru KARABAG

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Emine İlknur CÖCEN

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli fikirleri ve eleştirileri ile tezin oluşmasında katkıları bulunan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Hümeysra Birol Akkurt'a; tez sürecinde desteklerini eksik etmeyen dostlarım; Muzaffer Bayraktar, Aysel Gezen ve Rağibe Harnuboğlu'na; her zaman yanımda olan annem Nesibe Bolat'a ve kardeşlerime teşekkür ederim.

Mehmet Edip BOLAT

ANTAKYA TARİHİ YERLEŞİMİ ÇOK KATMANLI YAPISININ ALGILANMASINA YÖNELİK TESPİT VE ÖNERİLER

ÖZ

Bu çalışmanın ana konusu tarih boyunca sürekli yerleşim yeri olma özelliğini korumuş kentlerdir. Farklı uygarlıkların yer altında ve yer üstünde kalan izleriyle şekillenen bu kentler çok katmanlı kentler olarak değerlendirilmektedir. Bu izler modern yerleşim hareketleri, sosyal, yönetsel ve ekonomik nedenlerle yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak bir kentin özgünlüğünün en önemli unsurlarından biri olan çok katmanlılık öğeleri korunmalı ve güncel bağlamla bir arada değerlendirilmelidir.

Sunulan tez çalışmasının hedefi tarihsel katmanlaşmanın günümüz kentiyle fiziksel, görsel, fonksiyonel ve sosyal olarak ilişkinin artırılmasının yöntemlerini tartışmaktır. Bu çalışmada çok katmanlı bir kent olan Antakya'nın farklı dönem öğeleri tespit edilerek kentlinin bu öğelere bakışı araştırılmıştır. Ardından bu öğelerin koruma sorunları tespit edilerek, algılanmalarının ve tanınmalarının sağlanmasının yöntemleri üzerine tartışılmıştır.

Çalışmada Antakya'nın sahip olduğu yedi tarihsel katman incelenmiştir. Bu katmanların açığa çıkarılan izlerinin günümüz kent haritasında yoğunlaştığı bölgeler tespit edilmiş, belirlenen bu alanların kent yaşamına dahil edilmesi ve kentli tarafından görünürlüğünün artırılabilmesi için öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerin uygulanması ya da geliştirilerek uygulanması ile Antakya'da çok katmanlı yapının görünürlüğü artacak, Antakya'nın tarihsel özelliği kent yaşamına dahil olacaktır.

Anahtar kelimeler: Antakya, çok katmanlı kent, kent arkeolojisi, görünürlük, farkındalık

DETERMINATIONS AND SUGGESTIONS RELATED TO THE PERCEPTION OF THE MULTI-LAYERED STRUCTURE OF THE HISTORIC SETTLEMENT OF ANTAKYA

ABSTRACT

The main subject of the thesis is, the cities which preserved their permanent settlement feature throughout the history. The cities which were formed by the underground and above ground traces of different civilizations, are evaluated as multilayer cities. These traces were faced with danger of extinction because of modern settlement movements, social, governmental and economical reasons. Yet, these multilayer elements have to be protected because they are the most important symbols of originalities of the cities which they involved and have to be evaluated within the current context.

The purpose of the thesis is, to argue to increase the methods of relation between historical stratification and current city by means of physical, visual, functional and social issues. In the thesis multilayer elements and conservation problems of these elements of Antakya have been identified. Furthermore, ensuring methods of these elements have been debated in order to make them perceived and recognized by people.

In the thesis six historical layers of Antakya have been examined. The zones of these layers, where their traces concanrated on current city map, have been identified and in order to incorporate all of these identified areas into city life, recommendations of presentation methods have been done. According to developed implementations of these suggestions, visibility of multilayer structures of Antakya will be increase and historical feature of Antakya will be included in city life.

Keywords: Antakya, multilayered city, urban archaeology, visibilty, awareness

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZİ SINAV SONUÇ FORMU	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
BÖLÜM BİR – GİRİŞ	1
1.1 Amaç	2
1.2 Kapsam.....	3
1.3 Yöntem.....	4
1.4 Kurgu	5
BÖLÜM İKİ - KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1 Çok Katmanlılık Kavramı	7
2.1.1 Tarihi Çevre Koruma Kuramının Gelişimi	8
2.1.2 Kent Arkeolojisi-Kentsel Arkeoloji Kavramının Gelişimi	9
2.2. Dünyada Tarihi Alanlarda Çok Katmanlılık Olgusu	11
2.2.1 Porta Leoni	12
2.2.2 Porta Gabella Kulesi	13
2.2.3 Caucana Arkeolojik Alanı.....	14
2.2.4 DOMunder	15
2.2.5 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı	16
2.2.6 Aquileia Harabeleri ve Bazilikası	19

2.2.7 Roma Hamam Kompleksi Kalıntıları	21
2.2.8 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi Fikir Yarışması 1	22
2.2.9 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı	24
2.2.10 Cartagena Roma Kalıntıları.....	25
2.2.11 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi.....	26
2.2.12 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi Fikir Yarışması 2	27
2.2.13 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı.....	29
2.2.14 Aachen Arkeoloji Pavyonu	31
2.2.15 Born Kültür Merkezi	32
2.2.16 Değerlendirme.....	33
BÖLÜM ÜÇ – ANTAKYA KENTİ.....	36
3.1 Antakya Kenti Tarihsel Gelişimi	37
3.1.1 Prehistorik dönem	37
3.1.2 Helenistik Dönem (M.Ö.333-M.Ö.64).....	39
3.1.3 Roma Dönemi (M.Ö.64-M.S. 395)	40
3.1.4 Bizans ve Arap Hakimiyetleri (M.S.395-M.S.963)	44
3.1.5 Beylikler ve Haçlılar Dönemi (M.S.1085- M.S 1517).....	46
3.1.6 Osmanlı Dönemi (1516-1919)	47
3.1.7 İşgal ve Fransız Manda Döneminde Antakya (1919-1937)	50
3.1.8 Bağımsızlık ve Türkiye Cumhuriyetine Katılma (1937- ...)	53
3.2 Antakya Kentinin Tarihsel Katmanları	54
3.2.1 Helenistik Dönemi ve Öncesine Ait İzler (M.Ö.333-M.Ö.64)	55
3.2.1.1 Antakya Kalesi ve Surları	59
3.2.1.2 Cehennem Kayıkçısı Heron	60
3.2.1.3 Helenistik Dönem Kentsel Doku İzleri	61
3.2.2 Roma Dönemi Kentsel Dokusu ve Mimari Eserler (M.Ö.64-M.S.395) .	62

3.2.2.1 St. Pierre Kilisesi.....	67
3.2.2.2 Roma Villaları ve Mozaikleri.....	68
3.2.2.3 Roma Köprüsü	69
3.2.2.4 Demir Kapı.....	69
3.2.2.5 Su Kemerleri	70
3.2.2.6 Memekli Köprü (Trajan Su kemerleri)	71
3.2.2.7 Roma Dönemi Konut İzleri ve Mozaikleri.....	73
3.2.2.8 Kolonadlı Cadde(Kurtuluş Caddesi).....	74
3.2.3 Bizans ve Arap Dönemi İzleri (M.S.395-M.S.963)	77
3.2.4 Beylikler Dönemi İzleri (M.S.395- M.S 1516).....	77
3.2.4.1 Habib-i Neccar Cami	79
3.2.4.2 Ulu Cami	80
3.2.4.3 Cundi Hamamı	81
3.2.4.4 Meydan Hamamı.....	82
3.2.4.5 Yeni Hamam	83
3.2.4.6 Yeni Cami	83
3.2.5 Osmanlı Dönemi'ne Ait İzler (1516-1919).....	84
3.2.5.1 Ortodoks Kilisesi.....	86
3.2.5.2 Havra	86
3.2.5.3 Sarımiye Cami.....	87
3.2.5.4 Ahmediye Cami	88
3.2.5.5 Nakip Cami	88
3.2.5.6 Kürt Fakih Cami.....	89
3.2.5.7 Mahremiye Cami.....	90
3.2.5.8 Kiremitli Cami	90
3.2.5.9 Uçtun Cami	91
3.2.5.10 Şeyh Muhammed Cami.....	92
3.2.5.11 Affan Ertuğrul Cami	92

3.2.5.12 Orhaniye Cami	93
3.3.5.13 Meydan Cami	94
3.2.5.14 Şeyh Ali Cami	94
3.2.5.15 Deveci Bekiroğlu Cami ve Çeşmesi	95
3.2.5.16 Debruz Cami	96
3.2.5.17 Kurşunlu Han	97
3.2.5.18 Çelenkoğlu Hanı.....	97
3.2.5.19 Sabunhane	98
3.2.5.20 Kışla	99
3.2.5.21 Saray Caddesi.....	100
3.2.5.22 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi.....	101
3.2.5.23 Çeşmeler.....	102
3.2.5.24 Kabaltı	103
3.2.5.25 Osmanlı Dönemi Konutları	103
3.2.6 İşgal ve Manda Dönemine Ait İzler (1919-1937)	104
3.2.6.1 Valilik.....	106
3.2.6.2 Empire Sineması	107
3.2.6.3 Fransız Bankası ve Elçilik Binası	108
3.2.6.4 Vali Konağı	109
3.2.6.5 Hatay Arkeoloji Müzesi	109
3.2.6.6 Belediye.....	110
3.2.6.7 Resmi Bina ve Dükkan.....	111
3.2.6.8 Adalı Konağı	111
3.2.6.9 Liwan Otel.....	112
3.2.6.10 Rıfat Bereket Evi.....	113
3.2.6.11 Konut.....	113
3.2.6.12 Affan Kahvesi	114
3.2.6.13 Antakya Parkı.....	115

3.2.7 Bağımsızlık ve Türkiye Dönemine Ait İzler (1937-...)	115
3.2.7.1 Ziraat Bankası	117
3.2.7.2 Antakya Halkevi ve Halk Partisi	117
3.2.7.3 Sultan Sofrası	118
3.2.7.4 Abdulgani Türkmen Konağı	119
3.2.7.5 Konut	119
3.2.7.6 Apartman	120
3.3. Antakya’da Çok Katmanlılığın Bir Arada Okunduğu Bölgeler	121

BÖLÜM DÖRT - ANTAKYA KENTİ ÇOK KATMANLI KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINA YÖNELİK TESPİT VE ÖNERİLER..... 123

4.1 Antakya Çok Katmanlı Kültürel Miras Alanları	123
4.1.1 Kurtuluş Caddesi	125
4.1.1.1 Kullanıcı Görüşleri	129
4.1.1.2 Cadde Bütününde Öneriler	132
4.1.1.3 Noktasal Müdahale Önerileri	133
4.1.2 Saray Caddesi	146
4.1.2.1 Kullanıcı Görüşleri	148
4.1.2.2 Cadde Bütününde ve Noktasal Öneriler	150
4.1.3 İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı	155
4.1.3.1 Kullanıcı Görüşleri	157
4.1.3.2 Alan Bütününde ve Noktasal Öneriler	158
4.1.4 Öneri Gezi Güzergahı	162

BÖLÜM BEŞ - DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR 164

KAYNAKLAR 167

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1 Çalışma sınırları.....	4
Şekil 2.1 Porta Leoni.....	12
Şekil 2.2 Porta Gabella Kulesi	13
Şekil 2.3Porta Gabella Kulesi giriş bölümü ve gezi platformları	13
Şekil 2.4 Porta Gabella Kulesi şeffaf gezi platformundan görünümeler	14
Şekil 2.5 Caucana Arkeolojik Alanı ve koruyucu çatısı	14
Şekil 2.6 Caucana Arkeolojik Alanı restorasyon öncesi ve sonrası koruyucu çatısı	15
Şekil 2.7 DOMunder yapımından önce kalıntılar ve meydanın model görünüşü.....	15
Şekil 2.8 DOMunder'e girişin açık ve kapalı durumu	16
Şekil 2.9 DOMunder gezi parkurları.....	16
Şekil 2.10 DOMunder yapısının yüzeyine aktarılan çizimler ve ziyaretçilere verilen fenerler.....	16
Şekil 2.11 Sime Budinic Meydanı ve Petar Zoranic	17
Şekil 2.12 Sime Budinic Meydanı, Petar Zoranic ve Ortaçağ kent kapısı.....	17
Şekil 2.13 Restorasyon öncesi Sime Budinic Meydanı ve Petar Zoranic	18
Şekil 2.14 Alanın kesit çizimi	18
Şekil 2.15 Cam yüzeylerden Petar Zoranic'in görünüşü	18
Şekil 2.16 Aquileia Bazilikası.....	19
Şekil 2.17 Aquileia Arkeoloji Müzesi iç mekânında mozaik döşemeler	20
Şekil 2.18 Aquileia Arkeoloji Müzesi şeffaf gezi platformu	20
Şekil 2.19 Roma Hamam Kompleksi kalıntıları	21
Şekil 2.20 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları, koruma çatısı ve bilgilendirme Panosu	22
Şekil 2.21 Sordello Meydanı.....	22

Şekil 2.22 Sordello Meydanı şeffaf koruyucu çatı tasarımı	23
Şekil 2.23 Şeffaf koruyucu çatı ve çevresindeki oturma birimleri.....	23
Şekil 2.24 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı, gezi platformu, dikmeler ve kalıntılar	24
Şekil 2.25 Roma kalıntıları koruma çatısı ve çevresi genel görünümü.....	25
Şekil 2.26 Roma kalıntıları ve koruma çatısı	25
Şekil 2.27 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi	26
Şekil 2.28 Arkeolojik alan ve alanla kontrast oluşturan gezi parkuru kaplaması	27
Şekil 2.29 Yapı kalıntıları ve yeni duvarların ilişkisi	28
Şekil 2.30 Mantova Sordello Meydanı ve sergileme yapısı.....	28
Şekil 2.31 Mantova Sordello Meydanı oturma elemanı işlevinde üst örtü.....	29
Şekil 2.32 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kesiti	29
Şekil 2.33 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı	30
Şekil 2.34 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı gece görünümü	30
Şekil 2.35 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli arkeolojik alanında bilgilendirmeye yönelik çalışmalar	31
Şekil 2.36 Aachen Katedrali ve Elisen Parkı genel görünümü	31
Şekil 2.37 Elisen parkı çevre düzenlemesi ve pavyon	32
Şekil 2.38 Yapının içeriden görünümü, kalıntılar ve LED aydınlatmalar	32
Şekil 2.39 Born Kültür Merkezi koruma çatısı ve kalıntılar	33
Şekil 3.1 Hatay'ın Konumu	36
Şekil 3.2 Antakya'nın Hatay ilindeki konumu.....	37
Şekil 3.3 P. Jacquot'un Seleucoslar'dan önce Antakya yöresi haritası.....	40
Şekil 3.4 Antakya'nın Antik Çağdaki Planı	43
Şekil 3.5 18. yy sonunda Antakya'nın Genel Görünümü	48
Şekil 3.6 1881-1882 yılında Seleucus sarayı ve sur kalıntıları	48
Şekil 3.7 J. Weulersse'nin 1934 tarihli bazı önemli yapıların da görüldüğü Antakya'nın mahalleleri haritası	51

Şekil 3.8 Fransız Mandası Döneminde Antakya'nın hava fotoğrafı.....	52
Şekil 3.9 Eski bir kartpostalda Antakya	54
Şekil 3.10 J. Sauvaget'in 1934 tarihli kent kuruluşunda uygulanan harita	55
Şekil 3.11 Uygulamanın Orhanlı ve Meydan mahallelerinde günümüz izleri.....	56
Şekil 3.12 Asarcıklı'nın 1989 tarihli yeni Antakya'da yaşamaya devam eden antik yollar haritası.....	57
Şekil 3.13 Helenistik Dönem'den günümüze ulaşan yapılar ve Hippodamus plan izi	58
Şekil 3.14 (a) 1890 yılına ait sur ve kale gravürü, (b) Antakya Kale kalıntıları	59
Şekil 3.15 Cehennem Kayıkçısı Heron	60
Şekil 3.16 Cehennem kayıkçısına ulaşım sağlanan patika yol.....	61
Şekil 3.17 Kentsel doku izlerinin havadan görünümü	62
Şekil 3.18 1931 tarihli P. Jacquot'un antik çağ Antakya kent planında yapıların yerleşimi	64
Şekil 3.19 Roma dönemin den günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri	66
Şekil 3.20 St. Pierre'nin içinden ve dışından görünüşler	67
Şekil 3.21 Roma Villaları kalıntıları ve Mozaikler	68
Şekil 3.22 (a) Roma Köprüsü, (b) Yeni Betonarme Köprü	69
Şekil 3.23 (a) H. Adlard'ın Demir Kapı gravürü, (b) Demir Kapı'nın günümüzdeki durumu	70
Şekil 3.24 Su kemerlerinden görünüşler	71
Şekil 3.25 Memekli Köprü'nün eski görünüşleri	71
Şekil 3.26 Memekli köprü ve köprüye bitişik inşa edilen gecekondular	72
Şekil 3.27 Memekli Köprü'nün üst kottan görünüşü	72
Şekil 3.28 Trajan Su Kemerinden Antakya Kentinin ve surların görünümü	73
Şekil 3.29 Roma Dönemi Kalıntıları ve kuzeyindeki Şeyhali Cami.....	74
Şekil 3.30 Roma Duvarları ve mozaikler	74
Şekil 3.31 Habib-i Neccar'ın üstünden Kurtuluş Caddesinin görünüşü	75

Şekil 3.32 J. Sauvaget'in Kolonadlı Cadde'nin zaman içinde çarşı haline gelmesini gösteren şeması	76
Şekil 3.33 Beylikler Dönemi'nden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri.....	78
Şekil 3.34 1975 yılında Habib-i Neccar Cami	79
Şekil 3.35 Habib-i Neccar ve Habib-i Neccar'ın 20 basamak altındaki türbeye giriş kapısı	79
Şekil 3.36 (a) Ulucami ve çevresinden bir gravür, (b) Ulu Cami'nin eski fotoğrafı .	80
Şekil 3.37 Ulucami girişi ve Ulucami'nin içeriden görünüşü.....	81
Şekil 3.38 Cundi Hamamı'nın 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi'nden görünüşü	81
Şekil 3.39 Meydan Hamamı.....	82
Şekil 3.40 Yapının günümüzde durumu	83
Şekil 3.41 (a) Yeni Cami'nin eski görünüşü, (b) Yeni Cami'nin şimdiki durumu....	84
Şekil 3.42 Osmanlı döneminden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri ...	85
Şekil 3.43 Ortodoks Kilisesi'nden görünüşler	86
Şekil 3.44 Havra'nın giriş cephesi	87
Şekil 3.45 Sarımiye Cami'nin günümüzde durumu	87
Şekil 3.46 Ahmediye Cami'nin günümüzde durumu.....	88
Şekil 3.47 (a) Nakip Cami'nin eski görünüşü, (b) Nakip Cami'nin yeni görünüşü.....	89
Şekil 3.48 (a) Kürt Fakih Cami'nin eski görünüşü, (b) Kürt Fakih Cami'nin yeni görünüşü	89
Şekil 3.49 (a) Mahremiye caminin eski görünüşü, (b) Mahremiye caminin yeni görünüşü	90
Şekil 3.50 Kiremitli Cami'nin günümüzde durumu.....	91
Şekil 3.51 Uçtum Cami'nin günümüzde durumu	91
Şekil 3.52 (a) Şeyh Muhammed Cami eski görünüşü, (b) Şeyh Muhammed Cami yeni görünüşü	92

Şekil 3.53 Affan Ertuğrul Cami'nin günümüzde durumu.....	93
Şekil 3.54 Orhaniye Cami'nin günümüzde durumu	93
Şekil 3.55 (a) Meydan Cami'nin eski görünüşü, (b) Meydan Cami'nin günümüzde görünümü	94
Şekil 3.56 (a) Şeyh Ali Cami'nin eski görünüşü, (b) Şeyh Ali Cami'nin günümüzde görünümü	95
Şekil 3.57 Çeşme, mezar ve sütun başı kalıntıları	95
Şekil 3.58 Deveci Bekiroğlu Cami ve çeşmesinin günümüzdeki durumu.....	96
Şekil 3.59 Debruz Cami'nin günümüzde durumu.....	96
Şekil 3.60 Kurşunlu Han'ın günümüzde görünümü	97
Şekil 3.61 Çelenkoğlu Hanı'nın günümüzde durumu.....	98
Şekil 3.62 Sabunhanenin günümüzde durumu.....	99
Şekil 3.63 Eski bir kartpostalda askeri kışla	99
Şekil 3.64 Yakın tarihte askeri kışla	100
Şekil 3.65 1900'lerin başında Saray Caddesi.....	100
Şekil 3.66 Günümüzde Saray Caddesi	101
Şekil 3.67 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi Caddesi'nin günümüzdeki durumu.....	102
Şekil 3.68 Çeşmelerden görüşler	102
Şekil 3.69 Kabaltı.....	103
Şekil 3.70 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi'ndeki Osmanlı Dönemi yapılarından bir görünüş.....	104
Şekil 3.71 Fransızlar döneminden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri.....	105
Şekil 3.72 P. Jacquot'un 1931'de Antakya'daki belli başlı yapıları yapıları gösteren planı.....	106
Şekil 3.73 Valiliğin günümüzdeki görünümü	107
Şekil 3.74 (a) Empire Sineması, (b) Empire Sineması'nın yeni görünümü.....	107
Şekil 3.75 Fransız Bankası'nın günümüzdeki görünümü	108

Şekil 3.76 Günümüzde Vali Konağı	109
Şekil 3.77 Yapının günümüzdeki görünümü	110
Şekil 3.78 Belediye yapısının günümüzdeki durumu	110
Şekil 3.79 Resmi binanın günümüzde görünümü	111
Şekil 3.80 Adalı Konağı'nın günümüzdeki görünümü	112
Şekil 3.81 Liwan Otel'in günümüzdeki durumu.....	112
Şekil 3.82 Rıfat Bereket Evi'nin günümüzde görünümü	113
Şekil 3.83 Konutun günümüzde görünümü	114
Şekil 3.84 Yapının günümüzdeki görünümü	114
Şekil 3.85 Günümüzde parkın giriş bölümü	115
Şekil 3.86 Bağımsızlık ve Türkiye'ye katılma döneminden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri.....	116
Şekil 3.87 (a) Ziraat Bankası, müze ve meydanın eski bir görünümü, (b) Ziraat Bankası'nın günümüzdeki durumu.....	117
Şekil 3.88 Yapının günümüzdeki görünümü	118
Şekil 3.89 Sultan Sofrası'nın günümüzdeki durumu	118
Şekil 3.90 Abdulgani Türkmen Konağı'nın günümüzde durumu.....	119
Şekil 3.91 Konutun günümüzdeki durumu	120
Şekil 3.92 Apartmanın günümüzdeki durumu	120
Şekil 3.93 Antakya'da çok katmanlı yapının bir arada okunabildiği bölgeler.....	122
Şekil 4.1 Odak çalışma alanları.....	124
Şekil 4.2 Kurtuluş Caddesi'nin kentteki konumu	126
Şekil 4.3.Kurtuluş Caddesi Jeofizik Görüntülemesi	126
Şekil 4.4 Tespit edilen Roma yolu anomalileri.....	127
Şekil 4.5 Kurtuluş Caddesi ve üzerindeki yapılar	128
Şekil 4.6 Yaya ulaşımı anket grafiği	129
Şekil 4.7 Kullanıcılar tarafından önemli görülen yapılar.....	130
Şekil 4.8 Fiziksel ve işlevsel olumsuzluklar	130

Şekil 4.9 Tarihi bilginin bilinmesinin tespiti anketi grafiği	131
Şekil 4.10 Müdahale bölgeleri	134
Şekil 4.11 1 nolu müdahale bölgesi	135
Şekil 4.12 2 nolu müdahale bölgesi	136
Şekil 4.13 3 nolu müdahale bölgesi	137
Şekil 4.14 4 nolu müdahale bölgesi	138
Şekil 4.15 5 nolu müdahale bölgesi	139
Şekil 4.16 6 nolu müdahale bölgesi	140
Şekil 4.17 7 nolu müdahale bölgesi	141
Şekil 4.18 8 nolu müdahale bölgesi	142
Şekil 4.19 9 nolu müdahale bölgesi	143
Şekil 4.20 10 nolu müdahale bölgesi	144
Şekil 4.21 11 nolu müdahale bölgesi	145
Şekil 4.22 Saray Caddesi'nin konumu	146
Şekil 4.23 Saray Caddesi üzerindeki önemli yapılar	147
Şekil 4.24 Alana ulaşım durumu anketi	148
Şekil 4.25 Tarihi bilgi tespiti.....	149
Şekil 4.26 Alana ulaşım durumu anketi	149
Şekil 4.27 Saray Caddesi müdahale bölgeleri.....	151
Şekil 4.28 1 nolu müdahale bölgesi	152
Şekil 4.29 1 nolu müdahale bölgesi	153
Şekil 4.30 2 nolu müdahale bölgesi	154
Şekil 4.31 Kazı alanının görünüşü	155
Şekil 4.32 Kazı alanı ve kentteki konumu	155
Şekil 4.33 Kazı alanı çevresindeki önemli yapılar.....	156
Şekil 4.34 Önemli yapıların görünürlüğü	157
Şekil 4.35 Tarihsel bilgi tespiti	158
Şekil 4.36 İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı müdahaleleri.....	160

Şekil 4.36 İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı müdahaleleri.....	161
Şekil 4.36 3 odak çalışma alanı için öneri gezi güzergahı	163

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

Anadolu'nun en eski yerleşimlerinden biri olan Antakya'da yerleşimin tarihi paleolitik döneme kadar uzanmaktadır. Önemli ticaret yolları üzerinde bulunan Antakya, verimli topraklara, ılıman iklime ve Asi Nehri'ne sahip olması gibi özelliklerinden dolayı sürekli istilalara uğramış, savaflara sahne olmuştur ve Antakya yöresinde birçok kent kurulup yıkılmıştır. Antakya'nın kurulması İÖ. 300 yılında Seleucos'lar döneminde gerçekleşmiş ancak Antakya en ihtişamlı dönemini M.Ö. 64 yılında başlayan Roma Dönemi'nde yaşamıştır. Bu dönemde Antakya, etkin rolü ve coğrafi konumu dolayısıyla 'Doğunun Kraliçesi' olarak anılmıştır. Antakya, Roma Dönemi'nin ardından Bizans, Arap, Haçlılar, Beylikler Dönemlerini yaşamış ve 1516 yılında Osmanlı egemenliğine girmiştir. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Fransız işgaline uğrayan bölge, 1938'de Hatay Devleti'nin kurulması ve 1939 yılında Türkiye Cumhuriyeti'ne katılma süreçlerini geçirmiştir.

Antakya ile birlikte ülkemizde birçok kent tarih boyunca sürekli yerleşim görmüştür ve bu kentler ev sahipliği yaptıkları uygarlıkların fiziksel ve kültürel katmanlarını barındırmaktadır. Yerleşimin devam ettiği bu kentlerde imar ve altyapı çalışmaları sonucunda bu katmanlar görünürlüğünü kaybetme ya da yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Farklı tarihsel dönemlere ait yapı ve yapı kalıntılarına sahip şehirlerde kentlinin yaşadığı çevrenin geçmişi hakkında haberdar olmasını sağlamak, kentli kimliğinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Bazı şehirlerde kentin kötü tasarımı ve plansız yapılaşması sonucu kişide bilinç, farkındalık ve tarihi kent kimliği oluşumu gelişmemektedir. Çok katmanlı kentlerde kentlinin kentin tarihsel geçmişini ve kültürel mirasının farkında olması, kişinin tarihsel katmanlar ile etkileşim halinde olması ile mümkündür. Yüzyıllarca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış Antakya'da farklı dönemlerin yapılarının ve izlerinin okunabildiği yerler mevcuttur.

Bu tez kapsamında kentlilik bilinci için önemli bir girdi olan çok katmanlılık irdelenmiştir. Çok katmanlı alanların algılanmalarının artması için yapılabilecekler tespit edilmiştir. Ayrıca Antakya kentsel sit alanı içinde kent kimliğini özgün kılan tarihi ve kültürel katman öğelerinin yeri, önemi ve niteliği tespit edilmiş ve kent belleğindeki yerleri araştırılmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda bu çalışmada Antakya'nın çok katmanlı kent yapısının oluşmasında temel etken olan tarihsel gelişimi anlatılmakta ve ardından günümüze ulaşmış farklı kültürel katman öğeleri, bu katmanların kentsel ve mimari unsurları ile kentsel ölçekteki konumları hakkında bilgiler verilmektedir.

1.1 Amaç

Çok katmanlı kültürel mirasın algılanması, farklı katmanların bir arada okunabilmesi koruma alanının tartışma başlıklarından biridir. Bu kapsamda sunulan tezin amacı, Antakya kenti özelinde çok katmanlı kültürel mirasın algılanmasına ilişkin potansiyel ve sorunları belirlemek, bu algının güçlenmesine dair çözümler önermektedir. Bu temel amaç doğrultusunda yüzyıllar içinde türlü dönüşümler geçiren kentin kaybettiği, açığa çıkarılmayan ya da görünür katmanların kentin kimliğini nasıl şekillendirdiği tartışmalarının yapılması amaçlanmıştır. Çok katmanlı yapının okunaklı olduğu kentlerin daha özgün olduğu ve kimlik öğelerinin daha çeşitli olduğu kabul edilmektedir. Tez kapsamında Antakya tarihi kent merkezinin bu potansiyelinin doğru kentsel tasarım, karar ve uygulamalarıyla açığa çıkarılmasının yöntemlerinin tartışmaları yapılmıştır.

Çalışma boyunca aşağıdaki sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır:

- Antakya kentte yaşayanlar tarafından nasıl algılanmaktadır?
- Farklı dönemlere ait yapı ve kentsel mekanlar kullanıcılar tarafından algılanmakta mıdır?
- Antakya'da çok katmanlılığın algılanmasını etkileyen sorunlar var mıdır? Varsa bunlar nelerdir?

-Antakya kentinin ve kentli kimliğinin öğelerinin oluşmasını etkileyen tarihsel ve kültürel katman öğeleri nelerdir ?

-Antakya’da kimlik öğelerine rastlanmakta mıdır? Eğer rastlanıyorsa bu kimlik öğeleri kentin katmanlı yapısını yansıtmakta mıdır? Ve kente özgünlük değeri katan bu öğeler daha fazla nasıl ön plana çıkarılabilir?

1.2 Kapsam

Çalışma alanı olarak yüzyıllardır farklı uygarlıklara yerleşim alanı olan Antakya kenti ele alınmıştır. Antakya kentsel sit alanı ve kentsel sit etkileme geçiş alanı çalışma alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 1.1). Cumhuriyet Meydanı’ndan başlayıp Antakya Kalesi’ne ulaşan ve Kurtuluş Caddesi odağında saçaklanan yapı adaları çalışma alanının içindedir. Alanın sınırlarının bu şekilde belirlenmesindeki ilk amaç tarihsel katmanlılığın bu bölgede olması, Antakya’da gözlemlenen tüm kentsel doku ve öğelere örnek teşkil eden yapıları bir arada bulunduruyor olması ve alanın halen günümüz kent merkezi olmasıdır.

Çalışmanın kavramsal sınırları ise çok katmanlı yapının Antakya kentindeki görünürlüğü olarak belirlenmiştir. Antakya kentinde kültürel miras envanteri incelendiğinde katmanlaşma izlerinin Helenistik Dönemden başladığı görülmüştür. Helenistik Dönemi Roma, Beylikler, Osmanlı, Fransız ve Cumhuriyet Dönemi takip etmiştir. Bizans ve Arap hakimiyetlerinin yaşandığı Antakya’da bu dönemlerin izlerine rastlanılmamıştır. Bu nedenle katman izlerine rastlanan dönemler daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Şekil 1.1 Çalışma sınırları (Google Earth, 2016)

1.3 Yöntem

Çalışma sürecinde literatür taraması, kuramsal bilginin tespiti, alan çalışması ve kullanıcı görüşlerinin bir arada değerlendirilmesi benimsenmiştir.

Literatür çalışması yapılarak çok katmanlılık ve kentsel arkeoloji kavramları aktarılıp kavramsal çerçevenin oluşturulmasının ardından Antakya'nın çok katmanlılığında rolü olan tarihsel gelişim anlatılmıştır. Literatür çalışmasında temel olarak üç farklı araştırma yöntemi izlenmiştir. İlki akademik çalışmaların incelenmesi, ikincisi belediye ve kurum arşivlerinin taranması, üçüncüsü ise ilgili

yazılı ve görsel belgelerin araştırılması şeklinde olmuştur. Antakya'nın kültürel katmanları hakkında literatür çalışması yapılmış, odak noktaları belirlenerek bu odak noktaları hakkında kapsamlı çalışma yapılmıştır. Literatürde Arıman (2002)'in 'Antakya kenti tarihi doku içinde tipolojik analiz çalışması', Asarcıklı(1989)'nın 'Antakya kent formunu oluşturan öğelerin araştırılıp değerlendirilmesi', Demir(1996)'in 'Çağlar içinde Antakya', Hatay Valiliği'nin 2011 de yayınladığı 'Hatay kültür envanteri', Ömeroğlu(2006)'nun 'Antakya kentinin özgünlüğü ve günümüz koruma sorunlarının Antakya kentsel sit alanında irdelenmesi', Sahillioğlu(1999)'nun "Tarihi çevrenin korunması yönünden Antakya kenti", Tekin,(2000)'in 'Hatay Tarihi', Temiz(2002)'in "XIX. yüzyıl ve sonrasında Antakya'nın kentsel mekan oluşumunda meydana gelen değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi' gibi kaynaklar önemli yer tutmaktadır. Çalışmada Hatay Büyükşehir Belediyesi arşivinden önemli ölçüde faydalanılmış, belediye personelinen, Hatay Arkeoloji müzesi ve Hatay Vakıflar Bölge Müdürlüğü personelinen görüşler alınmıştır. Çalışma kapsamında altlık olarak kullanılan haritalar Antakya Koruma Amaçlı İmar Planı ve Antakya Kadastro Haritalarından alınmıştır.

Alan çalışmasında kullanıcılar ile anket-kişisel görüşme yapılmıştır. Bu kullanıcılar seçilirken her meslek, cinsiyet ve yaş grubundan kişilerin seçilmesi için özen gösterilmiştir. Antakya'nın kentsel kimliğine yönelik soruların sorulduğu bu anket çalışmasında hangi kent parçaları ya da kentsel öğelerin kent kimliğinde öne çıktığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca analizler sonucu kentin farklı katmanlara ait günümüze dek gelen öğelerinin görsel ve fiziksel olarak ne oranda algılanabilir olduğunun tespitinin yapılması ve ulaşılabilirliği düşük olan kentsel çok katmanlılık öğeleri için nasıl bir çalışma yapılabileceği sorunun hangi yolla çözülebileceği üzerine tartışılmıştır.

1.4 Kurgu

Yukarıda tanımlanan amaç, kapsam ve yöntem çerçevesinde sunulan çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde amaç, kapsam, yöntem ve kurgu aktarılmıştır. İkinci Bölümde çalışmanın kavramsal çerçevesi belirlenmiş ve bu doğrultuda Çok katmanlılık ve Kentsel Arkeoloji kavramlarına kısaca değinilmiş ardından dünyada çok katmanlı kentlerin temsil yöntemleri irdelenmiştir. Temsil yöntemleri analiz edilerek bu yöntemlerin çalışmaya hangi biçimlerde katkı sunabileceği araştırılmıştır. Üçüncü bölümde çalışma alanı olan Antakya'nın tarihi kent merkezine odaklanılmış, Antakya'nın tarihsel gelişimi aktarıldıktan sonra geçmişten günümüze Antakya'nın kentsel mekanında yer edinen kültürel yapılar ele alınmıştır. Bu yapılar inşa edildikleri dönemler bağlamında sınıflandırılmıştır. Üçüncü bölüm sonunda bu yapıların yoğunlaştığı bölgeler tespit edilmiştir. Dördüncü bölümde ise önemli dönem izlerinin yoğunlaştığı alanlar içinden odak çalışma alanları belirlenmiş ve bu alanların özellikleri ve koruma sorunları irdelenmiştir. Odak çalışma alanları ile ilgili kullanıcılar ile görüşmeler yapılarak alanların sorunları ve alanlara yönelik öneriler tespit edilmiştir. Müdahale önerilerinin de detaylı olarak ele alındığı dördüncü bölümden sonra sonuç ve değerlendirmenin aktarıldığı beşinci bölümde Antakya'da çok katmanlılığın görünürlük dereceleri ele alınmış ve görünürlüğün artırılmasına yönelik öneriler aktarılmıştır.

BÖLÜM İKİ

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde tezin temel sorgusu olan koruma disiplinde çok katmanlılık ve çok katmanlılığa dair farklı tanımlar ve görüşlerin aktarımı amaçlanmıştır. Kent kimliğinin oluşumu ve sürekliliğinde çok katmanlılığın rolü ve günümüzde kent arkeolojisinin durumu tartışılacaktır.

2.1 Çok Katmanlılık Kavramı

Coğrafi koşulları ve iklimi sebebiyle tarih boyunca istilalara uğrayıp yerleşim görmüş ülkemizde şehirlerin çoğu tarihsel sürekliliğe sahiptir. Burada tarihsel süreklilikten kasıt her dönem yerleşim yeri olma özelliğinin devam etmesidir. Sosyal, kültürel ve ekonomik olarak farklı özelliklere sahip uygarlıkların yaşamış olması sonucu ülkemiz kentleri, fiziksel ve kültürel katmanlara sahiptir

Bazı kentlerin fiziksel ve mekânsal yapısı, kuruluşundan başlayarak günümüze kadar geçirdiği süreçte oluşan katmanlar arasındaki değişimler ve dönüşümler sonucunda ortaya çıkmıştır. Kurulduğu günden bugüne farklı uygarlıklara ev sahipliği yapan, yer altında ve yer üstünde eski uygarlıklardan fiziksel kalıntılar bulunduran ve çok katmanlı olarak anılan kentlerimiz mevcuttur ve Antakya bu kentlere önemli bir örnektir. Karabağ(2008), çok katmanlı kentleri “farklı dönemlere ait fiziksel kalıntı ve izlerin yatayda, düşeyde veya farklı açılarda dizildiği yerleşimler” olarak tanımlamıştır (s.22).

Kent kimliğini oluşturarak bir kenti diğer kentlerden farklı kılan çok katmanlılık özelliğine Türkiye kentlerinde çoğunlukla rastlanmaktadır. Bir kentin kimliğinden söz edildiğinde o kentte yaşayanların onda buldukları değerlerden ve o kent ile ilgili zihinde oluşanlar söz konusu olmaktadır. Bu değerler ve zihinde oluşanlar çok katmanlı kentlerde tarihsellik barındırmaktadır.

Türkiye kentlerinde çok katmanlılığın temsil biçimi yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle uygarlık tarihi bakımından büyük önem taşıyan kentlerimiz tarihsel varlıklarını kısmen kaybetmiş ve kimliklerinde köklü bir dönüşüm yaşamışlardır (Karabağ, 2008). Karabağ(2008), çok katmanlı bir kültür dokusuna sahip olan kentlerimizde halen yeraltı ve üstünde zengin bir birikim yer aldığını ancak bu birikimin korunmasına engel olan problemlerin çözülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kentsel mekânlarda karşılaşılan kalıntı ve izler, kimlikli kentler oluşmasını sağlamakta ve o günün kentlisi ile geçmişte o kentte yaşamış toplumlar arasında bağ kurulmasını sağlamaktadır. Bu bağ yaşam biçiminde, kültürde ve gündelik hayatta kendini göstermektedir. Tarihi kentlerde geçmişten bugüne kadar sağlanan süreklilik, mimari dokuyu etkilemiş ve çeşitli gelenek ve alışkanlıklara yol açmıştır. Çok katmanlı kentlerde katmanların algılanabilmesi ve kentin tarihsel katmanlılığının farkında olunması, kente ve kentin kültürel geçmişine dair toplumsal bilincin oluşması açısından da önemlidir (Taşçı, 2015). Bu kalıntı ve izler, farklı dönemlerde yaşamış toplumların yaşam şekilleri hakkında bilgi sahibi olmayı ve toplumları temsil eden katmanlar arası ilişkileri anlamamızı sağlamaktadır.

2.1.1 Tarihi Çevre Koruma Kuramının Gelişimi

Avrupa’da 19. y.y. sonunda tarihi çevrenin önemli anıtsal yapılara fon olarak görülüp, korunması ile başlayan koruma uygulamaları, ilk kez 1931’deki Atina Konferansı’nda dile getirilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı’dan sonra kamuoyu tarihi çevrenin korunması konusunda daha çok bilinçlenmiş ve 1964 tarihli Venedik Tüzüğü kararlarıyla somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Venedik Tüzüğü’nün 6. maddesi ‘*Anıtların korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer geleneksel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.*’ ile anıtların çevreleri birlikte korunması gerektiği belirtilmiştir. Tüzük döneminde birçok ülke

tarafından kabul edilmiş ve ülkemizde de o dönem koruma uygulamalarını yürüten kurum olan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından da benimsenmiştir. Ancak ülkemizde bu tarihte geçerli olan yasanın bu tüzüğe uygun olmaması nedeniyle anıtların tekil olarak korunması sağlanmış olsa da tarihi çevrenin koruma altına alınması sağlanamamıştır.

Ülkemizdeki tarihi çevrenin bütün olarak korunması ancak 1973'teki 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu ile sağlanabilmiştir. 1975 tarihli Amsterdam Bildirgesi ve 1976 tarihli Unesco toplantısında alınan kararlarla tarihi çevrenin korunması konusu daha da önemli bir hale getirilmiştir.

2.1.2 Kent Arkeolojisi - Kentsel Arkeoloji Kavramı

Kökeni eski devirlere dayanan Kent Arkeolojisi kavramının, günümüzdeki anlamı ve uygulamaları 19. yüzyılda gelişmeye başlamıştır. Bu süreçte koruma kuramı alanını anıtsal tek yapıların korunmasından, yapıların doku ölçeğinde korunmasına doğru genişletmiştir. Bu anlayış yerini zaman içinde yerleşimlerin bütün halde korunması düşüncesine bırakmıştır. Kentlerin tarihsel gelişimine ilişkin yer altı ve yer üstü tüm bileşenlerin korunarak geleceğinin tasarlanmasını amaçlayan 'kent arkeolojisi' kavramı ise 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren kullanılmaya başlanmıştır (Karabağ, 2008).

1939-1945 yılları arasında yaşanan 2. Dünya Savaşı sonunda tarihi kentler yıkılmıştır. Kent merkezlerinin yenilenmesi sırasında, kentlerin geçmişine yönelik araştırmalara başlanmıştır. İlk zamanlarda geleneksel arkeolojiden farklı yöntem ve süreçler gerektiren bu çalışmalara 'kurtarma kazısı' adı verilmiştir. Ancak daha sonra bu çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmış, çalışmaların daha sistemli hale getirilerek planlama süreciyle beraber ele alınması gerektiği anlaşılmıştır. Kazısı ve çeşitli tespitleri yapılan alanlardan elde edilen verilerin kentsel ve toplumsal kimliğe yansıtılması gerektiği anlaşılmıştır. Bunun sonunda kentsel arkeoloji kavramı ortaya çıkmıştır.

1950’li yıllarda artan göçler ile kentsel gelişim, 1960’larda hızlı kentleşme ve 1980’li yıllarda yaşam standartlarının yükselmesiyle büyük ölçekli imar faaliyetleri başlamıştır. Arkeolojik alanlar için tehlike oluşturan bu durum kentsel arkeolojinin gelişmesine ve önem kazanmasına neden olmuştur. 1980’lerden itibaren kentlerin sürekliliğinin öne çıkması ve disiplinler arasındaki katı sınırların yok olmaya başlaması beraberinde farklı disiplinlerin birbirlerinin yöntem ve kavramlarından yararlanmalarını ve daha geniş bakış açılarına sahip çok disiplinli çalışmaları ortaya çıkarmalarını sağlamıştır (Yılmaz, 2010). Farklı disiplinlerin bir arada çalışması, farklı yöntemlerin kullanılmasını sağlamıştır. Bu da kent arkeolojisi çalışmalarının hem daha verimli olmasını sağlamış hem de bu alana yeni olanaklar sunmuştur.

Belge (2004), kentsel alanlarda yürütülen arkeolojik çalışmaları tanımlamak için kullanılan terim olan ‘Kentsel arkeoloji’nin zamanla kentlerin çok katmanlı kültürel yapısını anlamaya ve kentin tarihsel gelişimini ortaya koymaya çalışan bir disiplin olduğunu belirtmiştir. Kent merkezlerinde çıkarılan katmanlar ile kent yaşamının bütünleştirilmesi konusu da Kent Arkeolojisi kavramının içinde incelenmektedir.

Kentsel arkeolojik miras, birey ve toplumların kimlik oluşumlarında ve bu kimliklerin güçlenmesinde önemli bir etkidir. Bu alanlar, toplum hafızasının bir parçası olmanın ötesinde kentlilik bilincini güçlendirme ve aidiyet unsuru olma niteliğine sahiptir. Bununla birlikte modern dünyanın hızla gelişen kentleri, somut ve soyut değerleri ile korunması gereken bu alanların geleceğini belirsiz kılmaktadır. Bu riske dikkat çeken Yılmaz, kentlerdeki hızlı ve kontrolsüz yapılaşmanın modern kenti oluşturan farklı dönemlere ait katmanları tahrip ettiğini belirtmektedir (Yılmaz, 2010). Yılmaz kentsel arkeolojiyi, *“Kentsel arkeoloji, ülkemizde yaşayan bir yerleşme içinde, artık yaşamayan bir kültüre ilişkin olarak halen izlenebilen ya da araştırmalar sonunda ortaya çıkan arkeolojik değerlerin korunması, sunumu ve çağdaş yaşamla ilişkilerinin düzenlenmesi.”* olarak tanımlamaktadır (Yılmaz, 2010).

Altınöz; ‘kentsel arkeoloji’ kavramının anlamının ‘kentteki arkeoloji’den daha geniş anlamda ‘kentin arkeolojisi’ne dönüşmeye başladığı, bu süreçte, ‘urban archaeology’ teriminin aynı kalırken kavramın içeriği ve anlamının önemli ölçüde değişerek kentin tarihsel sürekliliği içinde bugüne kadar bütün dönemleri ve bunların birbirleriyle ilişkilerini içerdigi, bu kavramın ise Türkçeye çevirirken, değişen anlamı ve içeriğine bağlı olarak, ‘kentsel arkeoloji’ yerine ‘kent arkeolojisi’ teriminin kullanılmasının daha doğru ve açıklayıcı olacağı görüşündedir (Altınöz, 2002).

Yılmaz; kentsel arkeolojinin, kent arkeolojisinin bütüncül bakışının yalnızca bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, bugün gelinen noktada, hem kent arkeolojisi hem de kentsel arkeoloji çalışmalarının ayrı ayrı varlıklarını ve önemlerini koruduklarını ifade etmiştir. Tanımları, amaçları ve yöntemleriyle birbirlerini destekleyen ama tamamen farklılaşan bu iki bilimsel çalışma alanının sıklıkla karıştırıldığını belirtmektedir (Yılmaz, 2010). Ayrıca, kent arkeolojisinin kentin çoğunlukla yer altında bulunan ve yaşamayan dönemlerine odaklandığını ancak kentsel arkeolojinin bu çalışma alanının önemli bir kaynağı olarak görüldüğünü belirtmektedir (Yılmaz, 2010).

Arkeolojik alanlarda gerçekleştirilen kentsel arkeolojinin amacı, kentin kimlik öğelerinden birini oluşturan ve kentin özgün kimliğini oluşturan tarihinin açığa kavuşturulması ve kentin sosyal ve kültürel gelişiminin geliştirilmesidir. Kent arkeolojisinde, kentin tarihsel sürekliliğinin açığa çıkarılması amaçlanır ve açığa çıkarılan her dönemin günümüz kentine etkileri araştırılır.

2.2 Dünyada Tarihi Alanlarda Çok Katmanlılık Olgusu

Tarihi kentler, zamansal döngüde mekan oldukları farklı uygarlıkların ürünleridir. Farklı bilgi ve yaşam kültürüne sahip bu toplumlar yaşam alanlarını birbirinin üzerine kurmuş, yeni kültürün eski kültürün izlerini taşıması kaçınılmaz olmuştur. Ancak günümüz kentlerinin kontrolsüz gelişimi ve modern yerleşmelerin tarihi katmanları dikkate almaksızın oluşması, tarihi izleri ve kültürel katmanları yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Koruma disiplininin temel hedefleri

arasında yer alan kültürel değerlerin sürekliliği, bu alanların korunması ve toplum tarafından algılarının sürmesi ile sağlanabilir. Bu hedefle, kentsel arkeolojik alanların ve tarihsel katmanların korunması ve kentsel bilinci arttıracak biçimde sunulması önemli bir müdahale olarak gelişmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, çok katmanlı kentlerin önemli bir değeri olan kentsel arkeolojik alanların korunması ve algılanmasına ilişkin farklı yaklaşımlar içeren uygulamalar aktarılmaktadır. Aktarılan uygulamalar çok katmanlılığın temsil biçimi, arkeolojik alanın kente entegrasyonunun sağlanma biçimi ve kentlinin bu alanlara dahil edilme biçimi açısından farklı yaklaşımlara sahiptir.

2.2.1 Porta Leoni

Siena tarihi merkezinde, bütün kent merkezinin araştırılması için disiplinler arası deneysel planların başlatıldığı büyük ölçekli projeler oluşturulmuştur (Şekil2.1). İtalya’da, kent arkeolojisinde sadece kent olarak değil, ulusal düzeyde bir yasal, yönetsel ve eylem stratejisinin oluşturulması gerektiği uzmanlar tarafından dile getirilmiştir (Yılmaz, 2010).

Şekil 2.1 Porta Leoni (Static.panaramio, 2016)

Bu alanda tarihi kalıntıların çerperinde sosyal hayat devam etmektedir. Koruma çatısı gibi herhangi bir uygulama düşünülmemiş, eserler dış etkilere açık bir şekilde bırakılmıştır.

2.2.2 Porta Gabella Kulesi

İtalya da gerçekleştirilen projenin yapımına 2010 yılında başlanmış, proje 2013 yılında bitirilmiştir (Şekil 2.2). Rocco Valentini tarafından gerçekleştirilen projede çoğunlukla çelik karkas sistem kullanılmıştır (Archilovers, 2016a).

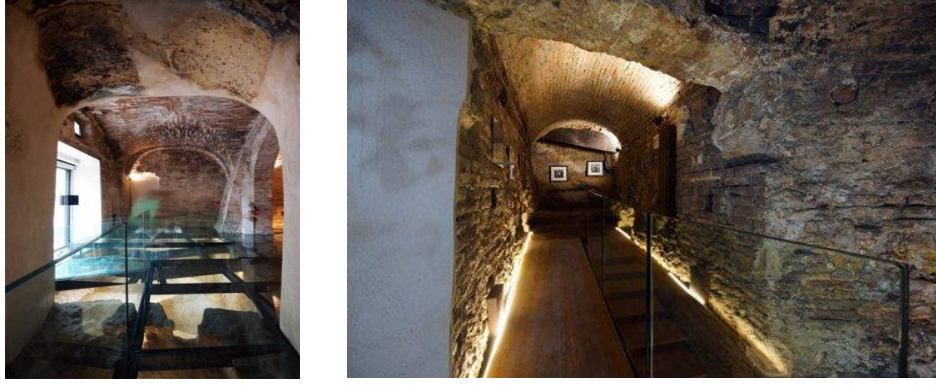

Şekil 2.2 Porta Gabella Kulesi (Valentini, 2013)

Kule, Ripa Teatina kentini savunmak amacıyla 15. yüzyılda yapılmış olan bir surun parçasıdır. Bazı bölümleri tamamen yıkılmıştır, sur ve kulelerin etrafında günümüzde farklı dönemlere ait yapılar mevcuttur. Kule, restorasyon sonrası bir sergi alanına dönüştürülmüştür. Cam ve çelik malzeme kullanılarak oluşturulan şeffaf gezi platformu ile sergi alanına erişim sağlanmakta ve aynı zamanda kalıntılar sergilenmektedir (Valentini, 2013).

Şekil 2.3 Porta Gabella Kulesi Giriş bölümü ve şeffaf gezi platformları (Valentini, 2013)

Şekil 2.4 Porta Gabella Kulesi şeffaf gezi platformundan görünüm (Valentini, 2013)

2.2.3 Caucana Arkeolojik Alanı

Caucana Arkeolojik Alanı, İtalya'nın Santa Croce Camerina kentinde yapımına 2009 da başlanıp 2010 da tamamlanan çelik karkas koruyucu çatı tasarımı projesidir (Archilovers, 2016a).

Şekil 2.5 Caucana Arkeolojik Alanı ve Koruyucu Çatısı (Archilovers, 2016b)

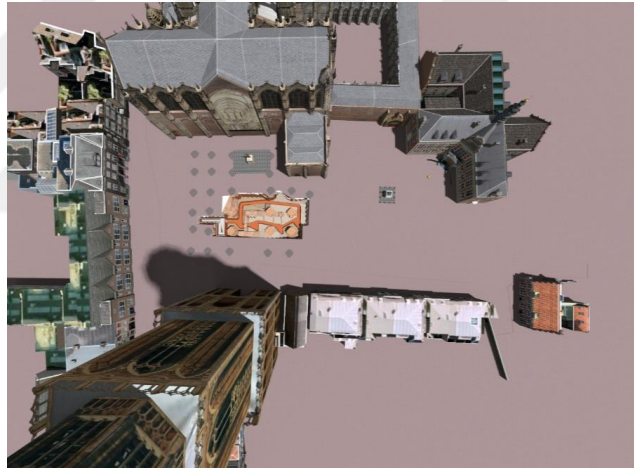
Cauana Kilisesi'nin kalıntıları için Architrend, Francesco Finocchiaro ve Giuseppe Guerrera tarafından tasarlanan çatı, mozaiklerin atmosfer etkilerinden korunması ve alanın turistler tarafından gezilebilmesi için düşünülmüştür(Şekil 2.5). Tasarıma başlanırken kilisenin çağdaşlarının boyutlarına bakılarak bazilikanın yüksekliği hakkında bilgi edinilmiştir. Ulaşılan veriler ışığında da kilisenin özgün plan tipine uygun bir plan ve cephe silüetine uygun tasarım yapılmıştır. Kilisenin giriş bölümünün üzeri ahşap ile kaplanırken diğer alanlarda şeffaf malzeme tercih edilmiştir.

Şekil 2.6 Caucana Arkeolojik Alanı Restorasyon öncesi ve sonrası Koruyucu Çatısı (Archilovers, 2016b)

2.2.4 DOMunder

Hollanda'nın Utrecht kentinde 2014 yılında JDdVarchitects tarafından projelendirilmiştir(Şekil 2.7).

Şekil 2.7 DOMunder yapımından önce kalıntılar ve meydanın model görünüşü (Archilovers, 2016c)

DOMunder'in inşa edildiği meydan farklı dönemlere ait katman ve yapılar bulundurması nedeniyle kent için önemli bir yere sahiptir. 1674 yılında fırtına etkisiyle zarar gören kilise ve yapıların kalıntılarının yer altında sergilendiği bir yapı olma özelliği taşıyan proje özellikle kilisenin çökmüş nef bölümlerini, yapım sistemini ve temellerini algılatma üzerine düşünülmüştür (Archilovers, 2016c).

Şekil 2.8 DOMunder'e girişin açık ve kapalı durumu (Archilovers, 2016c)

Şekil 2.9 DOMunder gezi parkurları (Archilovers, 2016c)

Şekil 2.10 DOMunder yapısının yüzeyine aktarılan çizimler ve ziyaretçilere verilen fenerler (Archilovers, 2016c)

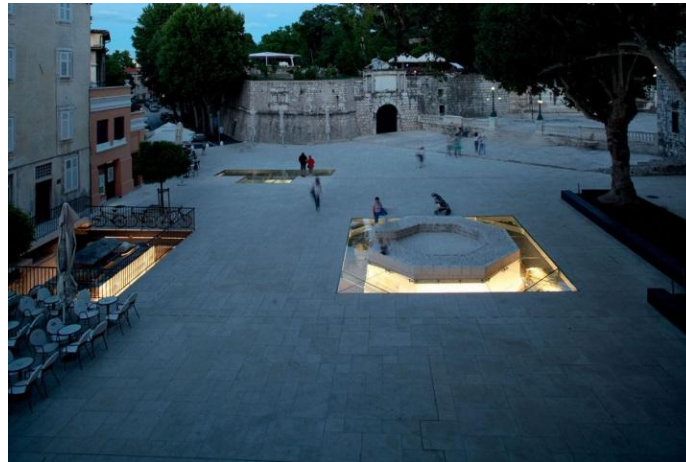
2.2.5 Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı

Hırvatistan'ın Zadar kentinde bulunan ve 2013 yılında tamamlanan proje Kostrenčić-Krebel Arhitekti tarafından tasarlanmıştır(Şekil 2.11). Bu alan Roma döneminde Zadar kentinin tarihi merkezinde kurulan Decumanus antik kentinin önemli akslarından birinin sonunda bulunmaktadır.

Şekil 2.11 Sime Budinac Meydanı ve Petar Zoranic (Archdaily, 2016a)

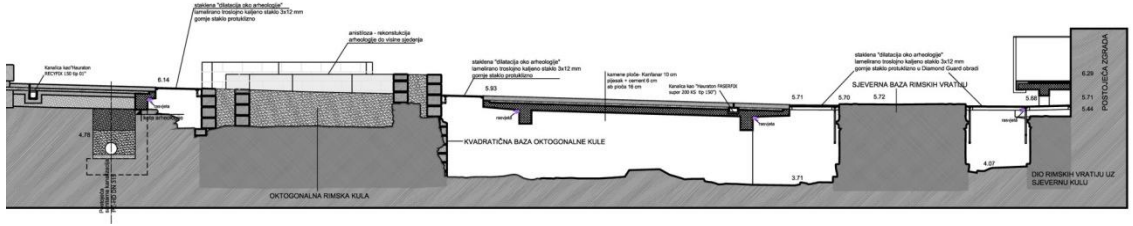
Ayrıca bu alanda Ortaçağ'dan beri bir kent kapısı bulunmaktadır. Ayrıca alanın çevresindeki yapılarda tarihi öneme sahip bir doku oluşturmuşlardır. Alandaki Roma dönemi kent kapısı arkeolojik kalıntıları altyapı iyileştirmesi çalışması sırasında bulunmuştur. Alanın projesi yarışma ile belirlenmiştir ve bu yarışmada arkeolojik alanın kente en iyi şekilde entegrasyonu ve 160 cm derinlikte bulunan kalıntıların meydanın işleyişini aksatmadan sunum tekniğinin belirlenmesi amaçlanmıştır(Şekil 2.12). Sonuç olarak kalıntıların dış etkilerden korunması, zemin kotunun sürekliliğinin sağlanması ve görsel ilişkinin devam edebilmesi amacıyla yer yer şeffaf döşeme ile örtme yoluna gidilmiştir (Şekil 2.15). Sekizgen Roma kulesinin izi şeklinde tasarlanan oturma birimi ile yeşil alanların etrafına ahşap kent mobilyaları yerleştirilerek insanların alanda daha çok zaman geçirmesi ve alanın daha uzun süre kullanılması sağlanmıştır.

Şekil 2.12 Sime Budinac Meydanı, Petar Zoranic ve Ortaçağ kent kapısı (Archdaily, 2016a)

Şekil 2.13 Restorasyon öncesi Sime Budinić Meydanı ve Petar Zoranic (Archdaily, 2016a)

Şekil 2.14 Alanın kesit çizimi (Archdaily, 2016a)

Şekil 2.15 Cam yüzeylerden Petar Zoranic'in görünüşü (Archdaily, 2016a)

2.2.6 Aquileia Harabeleri ve Bazilikası

İtalya'nın Aquileia kentinde, yapımına 1994 yılında başlanıp 1998'de bitirilmiştir (Şekil 2.16).

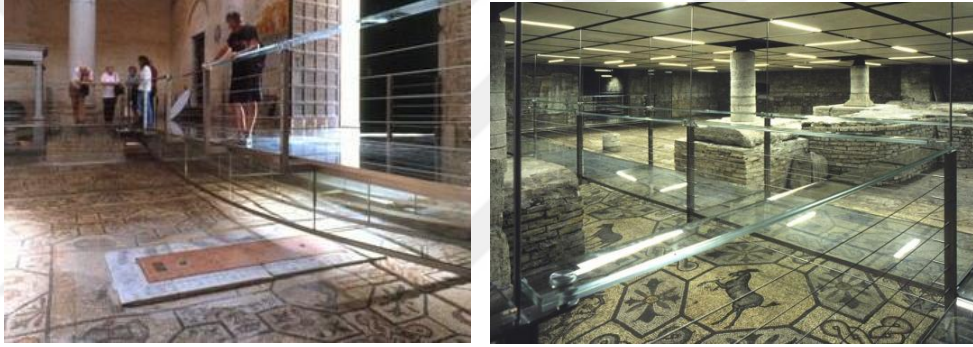

Şekil 2.16 Aquileia Bazilikası (Taşçı, 2015; İtalia, 2015)

Ottavio Di Blasi tarafından projesi yapılan Aquileia Arkeolojik alanı Erken Roma İmparatorluğu'nun en büyük ve en zengin kentlerinden birini içermektedir. Akdeniz'de Erken Roma kentleri hakkında bilgi veren en eksiksiz kent kalıntılarını içeren Aquileia M.Ö. 181 yılında barbarların saldırılarına karşı Latin kolonisi olarak Romalılar tarafından inşa edilmiştir. İlerleyen dönemlerde farklı işlevler de yüklenen kent, M.S. 5. yüzyılın ortalarında Hunlar tarafından tahribata uğratılmıştır. Kent sahip olduğu bazilikası sebebiyle 1751 yılına kadar bölgedeki manevi değerini korumuş ve Ortaçağ'da Hristiyanlığın yayılmasında etkili olmuştur. Günümüzde büyük bölümü toprak altında bulunan kent 1998 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne eklenmiştir. Aquileia Bazilikası'nın en önemli yapı olduğu alanda farklı dönemlere ait çeşitli yapılar bulunmuştur. Bazilika iç mekânında en etkileyici kalıntılar 4. yüzyıl yapısının mozaik döşemeleridir. 11. yüzyılda yapılan kil döşemenin 1909 yılında kaldırılmasından sonra ortaya mozaikler Hristiyanlık dünyasının en büyük ve en iyi korunmuş mozaiklerindendir. Mozaiklerde İncil'den sahneler, bağış yapanların portreleri, Yunus peygamberin hikayesi ve havariler tasvir edilmiştir (Taşçı, 2015; UNESCO, 2015).

Şekil 2.17 Aquileia Arkeoloji Müzesi iç mekânında mozaik döşemeler (Taşçı, 2015; İtalia, 2015)

Şekil 2.18 Aquileia Arkeoloji Müzesi şeffaf gezi platformu (Taşçı, 2015; İtalia, 2015)

Aquileia Bazilikası'nda mozaiklerinin sergilenmesi ve korunması amacıyla şeffaf gezi platformu tasarlanmıştır. Ziyaretçiler bu şeffaf gezi platformunu kullanarak bazilika içinde dolaşıp, bazilikayı ve mozaikleri farklı bakış açılarından algılamaktadır. Mozaiklerin görsel etkisinin önüne geçmemek için yalın bir tasarım yapılmış ve platform, herhangi bir zamanda kaldırılabilir şekilde iki bölümde tasarlanmıştır. İlk bölüm Ortaçağ bazilikasında bulunan, sütun kaideleri üzerine oturtulmuş cam yürüme yolları ve bazilikanın merkez nefini geçen köprüden oluşmaktadır. İkinci bölümde ise 4. yüzyıla tarihlenen kuzey salonunda yer alan tavana asılı şeffaf yürüme yolları mevcuttur. Yürüme yolları ve korkulukların küpeşterleri şeffaflık açısından cam malzeme kullanılarak yapılmıştır. Çelik halatlar kullanılarak yapılan korkuluklar mozaiklerin görünümünü en az seviyede

engellemesi amaçlanmıştır. Yüzeyin aşınma problemi düşünülerek tasarımda ucuz, çıkarılabilir ve değiştirilmesi kolay malzeme seçilmiştir(Taşçı, 2015).

2.2.7 Roma Hamam Kompleksi Kalıntıları

Kalıntılar, Yunanistan'ın Atina kentinde metro çalışmaları sırasında 2004 yılında ortaya çıkarılmıştır.

Şekil 2.19 Roma Hamam Kompleksi kalıntıları (Taşçı, 2015)

Antik kaynaklara ve kazı sonuçlarına göre Hadrian Dönemi'nde kent sınırları genişletilinceye kadar kent duvarlarının dışında kalan bu alan, yoğun yeşil alan ve akarsulara sahip olması sebebiyle önemli bir ibadet yeridir. Olimpia Zeus Tapınağı'nın tamamlanması ve Hadrian Kapısı'nın inşasından sonra kentin bir parçası durumuna gelen bu alanda yeni tapınaklar, özel ve kamu yapıları, hamam yapısı inşa edilmiştir. M.S. 3. yüzyılın sonlarında inşa edilmiş olan hamam, M.S. 5. ve 6. yüzyılda onarılmış ve genişletilmiştir. Alanda M.S. 3. yüzyılın sonları ve 4. yüzyılın başlarına tarihlenen iki cehennemlik, iki ısıtma odası ve dokuz oda ortaya çıkarılmıştır. İkinci evre olarak adlandırılan M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda komplekse yeni odalar eklenmiş ve genişletilmiştir. Duvarlarda bulunan resimlerden bu alanın Erken Hristiyanlık Dönemi'nde sığınak olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Bizans Dönemi'nde tahıl depolamak amacıyla kullanılan toprak kapların birkaçı onarılmıştır. Günümüzde bu alandaki bulgular 2004 yılından beri çelik bir koruma çatısı ile korunarak sergilenmektedir (Taşçı, 2015; Odysseus Kültür ve Spor Bakanlığı, 2012).

Şekil 2.20 Atina Roma Hamam kompleksi kalıntıları, koruma çatısı ve bilgilendirme panosu (Taşçı, 2015)

Sunum aşamasında kalıntıların dış etkenlerden zarar görmemesi için koruma çatısı düşünülmüştür. Çelik strüktür ile birlikte şeffaf malzeme kullanımı doğal ışıktan faydalanılmasına olanak sağlamıştır. Kalıntılar bir galeri içinde sergilenmektedir ve galerinin etrafına şeffaf korkuluklar çevrilmiştir. Şeffaf korkuluk kullanımı kalıntıların görsel algısını arttırmaktadır. Alandaki katmanlara yönelik bilgilendirme panosu bulunmaktadır. Üst örtünün düşey taşıyıcı elemanlarının, kalıntıların bulunduğu alan dışında sonlanması kalıntıların yük aktarımı sırasında tahribatını engellemiştir(Şekil 2.19). Pek çok kentte olduğu gibi Atina'da da, uygulama aşamasından önce arkeolojik kalıntıların yerlerinin tespitini sağlayacak veri tabanı eksikliği dikkat çekmektedir. Özellikle kent içi altyapı ve ulaşım projelerinde arkeolojik veri tabanı ile çalışılması ortaya çıkacak birçok sorunun en başından çözülmesini sağlayacaktır(Taşçı, 2015).

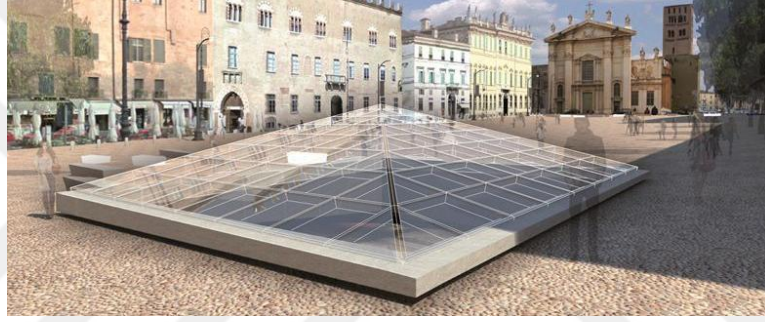
2.2.8 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi Fikir Yarışması 1

İtalya'nın San Salvo kentinde 2012 yılında gerçekleştirilen projenin mimarları Michele Ghisi, Emma Carrirolon ve Massimo Brunelli'dir.

Şekil 2.21 Sordello Meydanı (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Proje 2012 yılında Mantova Belediyesi tarafından Sordello Meydanı'nın güney bölümünün yenilenmesi ve alanda bulunan Domus Romana'nın sergilenmesi amacıyla yapılan bir yarışma ile belirlenmiştir. Sordello Meydanı Mantova'nın tarihsel merkezi niteliğinde olup, Düklük Sarayı, Bonacolsi Sarayı, Mantova Katedrali ve farklı dönemlere ait yapılar tarafından çevrelenmiştir. Meydandaki Roma döneminde varlıklı ailelere ve imparatorlara ait kent içi konut kalıntılarının sergilenmesi projenin başlıca hedefi olmuştur. Projede cam ve çelik malzeme kullanılarak koruma çatısı tasarlanmış ve şeffaflığı daha çok kullanarak kalıntıların görsel olarak algılanması sağlanmıştır(Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015).

Şekil 2.22 Sordello Meydanı şeffaf koruyucu çatı tasarımı(Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Şekil 2.23 Şeffaf koruyucu çatı ve çevresindeki oturma birimleri (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Bu projede kalıntıların üzeri çelik ve şeffaf malzeme kullanılarak örtülmüş; böylece hem dış etkenlerden korunması sağlanmış, hem de kentli ile görsel algı sağlanmıştır. Koruma çatısı, meydandaki diğer tarihi yapıların ve kalıntıların önüne geçmemiş ve plastik etkisiyle meydanda farkındalık yaratan bir tasarım olmuştur. Şeffaf kütlenin üzerine oturduğu masif bazanın altından sağlanan şerit kalıntılara

dikkat çekerken tasarımıyla da uyumlu olmuştur. Kamusal bir sosyal alan niteliğindeki Sordello Meydanı'nda kalıntıların sergilenmesi yanında, ziyaretçilerin mekânda vakit geçirmesi de sağlanması amacıyla kent mobilyaları ile zenginleştirme de yapılmıştır(Taşçı, 2015).

2.2.9 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı

Almanya'nın Oberhausen kentinde gerçekleştirilen proje 2008 yılında gerçekleştirilen bir yarışma ile belirlenmiş ve 2011 yılında Ahlbrecht Felix Scheidt Kasprusch tarafından tamamlanmıştır.

Şekil 2.24 Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı, gezi platformu, dikmeler ve kalıntılar (Archilovers, 2016d)

Yarışmada arkeolojik kazılarla ortaya çıkan Ruhr Bölgesi'nin endüstri mirasının korunması ve sergilenmesi amacıyla proje geliştirilmesi hedeflenmiştir. Araştırmalar alanda 18. ve 19. yüzyıllarda demir döküm işleri yapıldığını göstermektedir ve bu nedenle ziyaretçilere endüstri ruhunu yaşatmak için koruyucu çatı malzemesi olarak metal seçilmiştir. Yarışmada alanı olumsuz hava şartlarından korumak ve gezi platformu oluşturulması da başlıca hedef olarak belirlenmiştir. Tasarlanan metal kabuğun altında aynı zamanda kalabalık gruplara alanın tarihi hakkında bilgi aktarımı yapılan iki adet giriş platformu oluşturulmuştur. Kalıntılardan 80 cm yükseklikteki metal yürüme yolu görsel algıyı arttırmak için cam korkulukla çevrelenmiştir. Gezi platformunun etrafına konumlandırılan dikmeler aydınlatma elemanı ve bilgilendirme panosu olarak da kullanılmıştır (Archilovers, 2016d).

2.2.10 Cartagena Roma Kalıntıları

İspanya'nın Cartagena bölgesinde 2011 yılında ACM Arquitectura tarafından tamamlanan projede alandaki Roma Meclisi kalıntılarını(Termal hamam, forum, domus) koruma çatısı tasarlanması amaçlanmıştır(Şekil 2.25).

Şekil 2.25 Roma kalıntıları koruma çatısı ve çevresi genel görünümü

Yapı tasarlanırken çevresinde barok ve çağdaş mimari ile de ilişkilendirme ve uyum da amaçlanmıştır. Alan şehrin yoğun yapılaşmış bölgesi ile yapılaşmamış bir yamaç arasında geçiş bölgesi oluşturmaktadır.

Şekil 2.26 Roma kalıntıları ve koruma çatısı

Hafiflik hissi ile ışığın önemli unsurları oluşturduğu projede düşey taşıyıcıların sayısı en azda tutulup kalıntılara en az zarar ve müdahale amaçlanmıştır. Ayrıca levhalar modüler sistemle bir araya getirilerek en büyük açıklık sağlanmıştır.

2.2.11 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi

Portekiz'in Lizbon şehrinde bulunan alanın projesi ne JLCG Arquitectos tarafından 2008 yılında başlanmış 2010 yılında bitirilmiştir. Lizbon'un ilk yerleşim olduğu düşünülen alanda 1996 yılında başlanan kazılarda farklı dönemlere ait izler bulunmuştur.

Şekil 2.27 São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi (Archdaily, 2016c).

Demir Çağı, Ortaçağ Müslüman dönemi, 15. yüzyıla ait saray ve kale bunlardan bazılarıdır. Alanda baskın olmayan ve kalıntıların öne çıktığı bir tasarım dili benimsenmiştir. İslam dönemine ait yapı tamamlanırken modernist bir dil benimsenerek kontrast oluşturulmuş ve tamamlanmış kısımlar askı sistemi ile tarihi kalıntılardan ayrılmıştır(Şekil 2.27). Gezi parkurunun yer yer genişleyerek toplanma alanlarına dönüştü de görülmektedir(Archdaily, 2016c).

Şekil 2.28 Arkeolojik alan ve alanla kontrast oluşturan gezi parkuru kaplaması (Archdaily, 2016c)

Şekil 2.29 Yapı kalıntıları ve yeni duvarların ilişkisi (Archdaily, 2016c)

Projede Müslüman dönemi yapı kalıntılarında tamamlama yapılırken ekler ile özgün kalıntılar arasında boşluk bırakılmıştır(Şekil 2.29). Üzerleri gün ışığını kontrollü olarak alacak şekilde örtülmüştür. Kalıntılar ile yeni duvarlar arası aydınlatılarak bölümler daha belirgin olarak ayrıştırılmıştır (Archdaily, 2016c).

2.2.12 Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi Fikir Yarışması 2

İtalya’ da Mantova Belediyesi tarafından Sardollo Meydanı’nın güney bölümünün yenilenmesi ve alandaki Domus Ramana’nın sergilenmesi amacıyla yarışma düzenlenmiş ve bu proje birinci seçilmiştir(Şekil 2.30).

Şekil 2.30 Mantova Sordello Meydanı ve sergileme yapısı (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Sordello Meydanı ve çevresi Mantova'nın tarihsel merkezi niteliğinde olup, Düklük Sarayı, Bonacolsi Sarayı, Mantova Katedrali ve farklı dönemlere ait yapıları içermektedir. Meydanda kalıntıları bulunan, Roma döneminde varlıklı ailelere ve imparatorlara ait kent içi konut kalıntılarının sergilenmesi projede başlıca amaç olarak belirlenmiştir(Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015).

Şekil 2.31 Mantova Sordello Meydanı oturma elemanı işlevinde üst örtü (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Şekil 2.32 Mantova Sordello Meydanı yenileme projesi kesiti (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Yapının kendisi oturma birimi olarak kullanılabilmekte ve meydanda gerçekleşen etkinlikler için mekân oluşturmuştur(Şekil 2.31). Yapı gün içinde meydandan gelip geçen kentlileri yapıya yönlendirecek açılı bir formda tasarlanmıştır ve sokak etkisi yaratan boşluklar ortaya çıkmıştır. Arkeolojik kalıntıların üst örtüsü niteliğindeki yeşil örtünün üzerinde yer alan periskoplar aracılığıyla da ziyaretçiler yapının içine bakıp kalıntıları yapının kapalı olduğu zamanlarda da görsel olarak algılayabilmektedir. Periskop kullanımı arkeolojik alanların sergilenmesinde kullanılan yeni bir yöntemdir(Taşçı, 2015).

2.2.13 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı

İtalya'nın San Salvo kentinde 2013 yılında belediye tarafından düzenlenen bir yarışmada birinci seçilen projedir(Şekil 2.33).

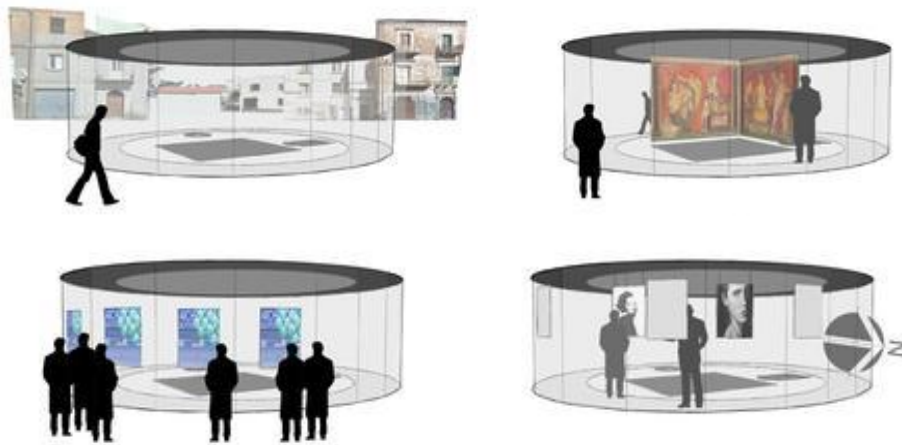
Şekil 2.33 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

San Salvo antik ve modern yerleşim izlerinin bir arada okunduğu bir kenttir. Kentte 1990 yılında yapılan kazılar sonucu kalıntılar ortaya çıkarılmış ve kent kalıntıları çevresinde büyüyen bir özellik kazanmıştır. Ancak San Giuseppe Kilisesi,

Porta della Terra Müzesi, Dell'Abbazia Müzesi, belediye binası, Roma dönemi konut yapısı ve mozaikler yer alan meydana bu zenginlikler kent hayatına entegre olamamıştır. Farklı dönemlere ait bu yapılar bir bütünlük içinde sergilenememekte, özellikle arkeolojik kalıntılar meydanın ortasında bağımsız bir bölüm gibi algılanmaktadır. Bu kalıntıların değerlendirilmesinin kent hayatına sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda katkıda bulunacağı düşünülerek San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı Geliştirme Proje Yarışması açılmıştır (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015c).

Şekil 2.34 San Vitale Meydanı Roma mozaikli arkeolojik alanı gece görünümü (Taşçı, 2015; Europaconcorsi, 2015)

Şekil 2.35 San Vitale Meydanı Roma Mozaikli arkeolojik alanında bilgilendirmeye yönelik çalışmalar (Europaconcorsi, 2015c)

Projede temel hedef kentsel mekân ve antik kalıntılar arasında iletişim kurulması olmuştur. Tasarlanan şeffaf yüzeyler ile yalnızca ziyaretçiler değil, meydana gelip geçenlerin de kalıntılar ile görsel iletişiminin sağlanması sağlanmıştır. Bu amaçla Roma dönemi kalıntılarını ve mozaikini çevreleyen, serbest formda, şeffaf bir yapı düşünülmüştür. Gün içinde meydana kullananlara yönelik olarak kalıntıların sergilendiği galeriler yapılmış ve kalıntıların etrafında dolaşma olanağı veren, alanın farklı açılardan algılanmasını sağlayan halka şeklinde gezi platformu oluşturulmuştur. Bu platform ve kalıntıların dış etkilere karşı şeffaf yüzeylerle korunması sağlanmıştır. Kalıntıların tamamlanmış görüntüleri ile turistlere ve öğrencilere San Salvo kenti tarihi, Roma dönemi gündelik hayatı hakkında bilgi veren sunumlar da yüzeylere yansıtılmıştır. Kullanılan LED aydınlatma sistemi ile ışık yoğunluğu, renk sıcaklıkları ayarlanmış ve Roma Dönemi'nde kandiller, meşaleler ile sağlanan aydınlatmaya yakın bir ortam sağlanması amaçlanmıştır. Engellilerin yapıya ulaşımı da projede düşünülmüştür(Taşçı, 2015).

2.2.14 Aachen Arkeoloji Pavyonu

Almanya'nın Aachen kentinde 2009 yılında açılan bir yarışma ile belirlenen proje 2013 yılında tamamlanmıştır.

Şekil 2.36 Aachen Katedrali ve Elisen Parkı genel görünümü (Archinect, 2016)

Kamusal gündelik hayat ile Aachen tarihinin bir arada yaşatılması amacı taşıyan projede dış kabukta çelik profiller diyagonal olarak bir araya getirilmiş, kalıntıların

evresi ise Şeffaf olarak çevrilmiştir. İç mekanı dış etkilerden koruyacak dış kabuk içinde Şeffaf bölmeyle gezi güzergahı ile kalıntıların bulunduğu alan birbirinden ayrılıp koruma ve sergi iŐlevleri tamamlanmıştır.

Şekil 2.37 Elisen parkı evre düzenlemesi ve pavyon (Architect, 2016)

Şekil 2.38 Yapının içeriden görünümü, kalıntılar ve LED aydınlatmalar (Architect, 2016)

2.2.15 Born Kültür Merkezi

İspanya'nın Barselona kentinde yer alan proje bir koruma çatısı örneğidir. Koruma çatısı malzemesi olarak 19. yüzyılın dökme demir malzemesinin kullanılması çatıyı daha da önemli kılmaktadır. Ayrıca atıdaki yer yer Şeffaf kaplı bölümler doğal aydınlatma imkanı sağlamaktadır(Şekil 2.39).

Şekil 2.39 Born Kültür Merkezi koruma çatısı ve kalıntılar (123rf, 2016)

2.2.16 Değerlendirme

Dünya  rnekleri incelendiğinde farklı uygulamaların öncelik aldığı yaklaşımları ile öne çıktığı görülmektedir. Uygulamaları birbirinden farklı kılan bu öncelikler eksi kotta deneyim alanı oluşturulması, gezi platformları ve zemin yüzeylerinin  effa laştırılması, koruma çatıları, yanal yüzeylerin  effa laştırılması ve mevcut buluntunun üçüncü boyutta tamamlanmasıdır.

-Eksi kotta deneyim alanı oluşturulması

DOMunder projesinde uygulanan bu yöntem, üst kota herhangi bir müdahalenin mümkün olmadığı kentsel arkeolojik alanlar için uygun bir temsil biçimidir. Bu yöntemle, zemin kotta açılacak küçük bir alandan bir ini  platformu ile eksi kotta inilmesi ve eksi kotta gerekli gezi platformları oluşturularak zaman içinde eksi kotta kalan tarihi kalıntıların sergilenmesi sağlanabilmektedir.

-Gezi platformu, zemin düzlemi ve yanal yüzeylerin kurgusu-  effa laştırılması

Porta Gabella Kulesi ile Aquileia Harabeleri ve Bazilikası şeffaf gezi platformları ile öne çıkan örneklerdir. Şeffaf gezi platformları ile yürüme platformlarının alanın görsel bütünlüğünün bozulmasının önüne geçilmektedir. Şeffaf gezi platformu uygulanan alanlarda platform korkulukları da şeffaf malzeme ile oluşturulmakta ve görsel bütünlüğün maksimum oranda sağlanması amaçlanmaktadır.

Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı projelerinde yürüme yollarının sürekliliğinin sağlanıp yer altındaki arkeolojik kalıntıları şeffaf zemin döşemesi ile sergilemek amaçlanmıştır. Bu yöntem ile işlek alanlarda, özellikle kent merkezleri ve meydanlarda arkeolojik açmaların sosyal hayatı olumsuz etkilemesi önlenmektedir.

San Vitale Meydanı Roma Mozaikli Arkeolojik Alanı ve Aachen Arkeoloji Pavyonu koruyucu şeffaf yan yüzeyleri ile diğer projelerden ayrılmaktadırlar. Şeffaf yan yüzeyler ile kültürel miras öğelerinin sergilenmesinin sağlanması ile birlikte dış etkilerden korunmaları sağlanmaktadır.

- Koruma çatıları

Aachen Arkeoloji Pavyonu aydınlatma işleviyle dikkat çeken koruma çatısına sahip olmasıyla diğer örneklerden farklılaşmaktadır. Cartagena Roma Kalıntıları çatısı maksimum açıklık geçecek şekilde ve arkeolojik alana minimum strüktür elemanı inecek şekilde tasarlanan bir şeffaf malzeme ile kaplı çelik strüktürdür. Roma Hamam Kompleksi Kalıntıları doğal ışıktan faydalanmak için üzeri şeffaf kaplı bir çelik strüktürden oluşturulmuştur, yapının şeffaf olmayan gezi platformunda görsel algının artırılması amacıyla cam korkuluklar kullanılmıştır. Caucana Arkeolojik Alanı ve Born Kültür Merkezinde üç boyut etkisi göz önünde tutulmuş çatı üzerinde bazı şeffaf kısımlar ile doğal ışıktan faydalanılması sağlanmıştır. Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi Fikir Yarışması 1’de ise diğer örneklerden farklı olarak altında gezilemeyen cam ve çelik strüktür bir koruma çatısı uygulaması vardır.

Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı kabuk çatısı ile öne çıkmaktadır. Kabuk çatı ile açıklık artırılarak arkeolojik alana basan strüktürel elemanların önüne

geçilmektedir. Gezi platformu şeffaf olmayan Rhineland'ın bir başka öne çıkan özelliği gezi platformunun şeffaf korkuluklarıdır.

-Mevcut buluntunun üçüncü boyutta tamamlanması

São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi projesinde arkeolojik olan tamamlanarak üç boyut etkisi yaratmak amaçlanmıştır. Tamamlama yapılırken yeni malzeme kullanılmış ve tamamlanmış kısımların askıda bırakılmış olması tamamlama örneği olarak dünyadaki diğer örneklerden ayrılmaktadır. Üç boyut etkisi kazandırma, kültürel mirasın ziyaretçiler tarafından görsel ve psikolojik olarak daha iyi algılanmasını sağlamaktadır. Bu projede eski-yeni farkının rahat okunabiliyor olması olumlu karşılanmıştır.

-Diğer Yöntemler

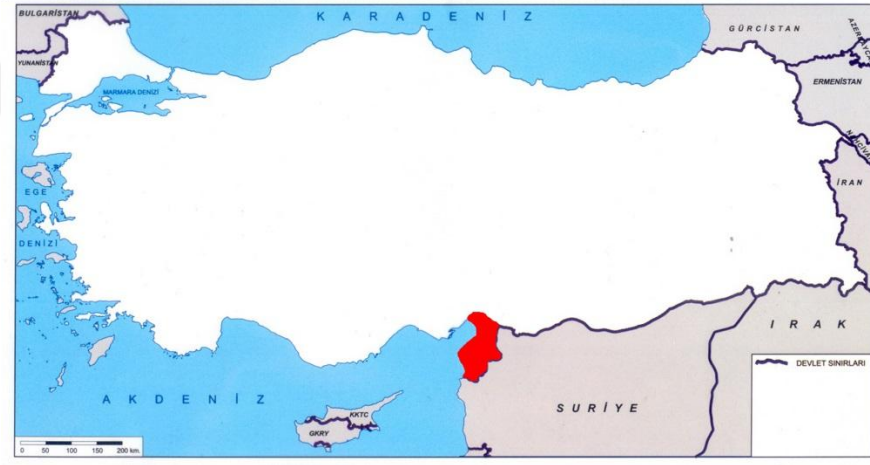
Günümüzde kentsel arkeolojik alanların sunumu için değişik teknikler geliştirilmeye devam edilmektedir. Bu teknikler zamanla geliştirilmekte ya da yerini çağdaş tekniklere bırakmaktadır. Bu yeni tekniklere örnek olarak Mantova Sordello Meydanı Yenileme Projesi Fikir Yarışması 2 projesi gösterilebilir. Bu uygulamada yeni bir sunum yöntemi olan periskop kullanımı ile ön plana çıkmaktadır. Periskop sayesinde arkeolojik alana müdahale etmeden üst kottan alanın temsili sağlanmaktadır. Bu yöntemle belli saatlerde kullanıma kapatılması gereken alanların 24 saat boyunca ziyaretçiler tarafından deneyimlenmesi sağlanmaktadır.

Bu çalışmada alan çalışmalarının tamamlanmasının ardından bu yaklaşımlar doğrultusunda çözüm önerileri geliştirilecektir.

BÖLÜM ÜÇ

ANTAKYA KENTİ

Akdeniz Bölgesi'nin Doğu Akdeniz Bölümünde bulunan Antakya, Hatay ilinin merkez ilçesidir. Doğusu ve güneyinde Suriye, kuzeyinde Adana, Osmaniye ve Gaziantep ile komşudur(Şekil 3.2). Antakya'nın önemli coğrafi oluşumları arasında Asi Nehri, Kel Dağı, Amanos Dağları ve Habib-i Neccar Dağları gösterilebilir. Antakya'nın Akdeniz kıyısında yer alması nedeniyle Akdeniz İklimi görülmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçer. Yağış genellikle yağmur olarak düşmektedir. Doğal bitki örtüsü maki ve ormandır. 2015 yılı nüfus verilerine Hatay'ın nüfusu 1.533.507 olarak belirlenmiştir (Nufusu, 2016). Hatay'da ekonomik durum, Hatay'ın coğrafi konumu ve iklimi nedeniyle daha çok tarıma dayalıdır. Pamuk ve zeytin gibi endüstri bitkilerinin ekonomik hayattaki yeri önemlidir.

Şekil 3.1 Hatay'ın konumu (Coğrafyaharita, 2016)

Şekil 3.2 Antakya'nın Hatay ilindeki konumu (Wikipedia, 2016)

3.1 Antakya Kenti Tarihsel Gelişimi

Türkiye'nin en eski yerleşimlerinden biri olan Antakya Anadolu'nun güneyinde, Suriye sınırı üzerinde bulunan Hatay ilinin merkez ilçesi ve yönetim merkezidir. Tekin'in belirttiği üzere 1943-1966 yılları arasında yapılan araştırmalarda elde edilen bulgular Antakya'daki ilk yerleşimi M.Ö.100.000-40.000 yılları arasına tarihlendirmiştir ancak son yıllarda Sungur Köyü civarında ortaya çıkarılan yontunmuş taşların günümüzden 250.000 yıl kadar öncelerine tarihlenmesi kent tarihinin M.Ö. 250.000'lere uzandığını göstermiştir (Tekin, 2000).

3.1.1 Prehistorik dönem

Bölgedeki höyüklerde değişik zamanlarda yapılan kazı ve araştırmalarda elde edilen buluntular Antakya yöresinin Neolitik, Kalkolitik dönemlerde ve Tunç Çağı'nda hareketli bir yer olduğunu göstermiştir (Tekin, 2000). Ayrıca bu kazılar Kuzey Suriye'de MÖ. 4000 ve 3000 başlangıcında birbirine bitişik kültür çevrelerinin oluştuğunu ve M.Ö. 3000 dolaylarında bu bölgede küçük kentler halinde yerleşmelerin olduğunu göstermiştir. Amik Ovası'nın doğusundaki Antakya-Haleb

yolu yakınında bulunan Tel-Tayinat ve özellikle Tel-Açana (Alalah)'da 1934 yılından beri yapılan kazılarda avlulu, dikdörtgen planlı, çok odalı evler ile tapınakların, ön avlulu saraylar ve savunma yapıları ortaya çıkarılmış, bu yapıların M.Ö. XVIII.-XII. Yüzyıllar arasında inşa edildikleri anlaşılmıştır (Demir, 1996).

Tekin'in belirttiği üzere; İlk Tunç Çağı sonunda Akadların kısa egemenliğini yaşayan bölge M.Ö. 1800-1600 yılları arasında merkezi Halep olan Yamhad Krallığı'na bağlı bir beylik halini almış ve bu durum 13. yüzyıla kadar devam etmiştir (Tekin, 2000). Tekin, M.Ö. 15. yüzyıl ortalarında Yamhad Krallığı'nın Hitit egemenliği altına girmesinin ardından, M.Ö 1200'lü yıllarda Hitit devleti zayıflayınca da bölgede uzun süre siyasi birlik kurulamadığını sadece Amik ovası ve çevresinde birleşme sağlanabildiğini ve Hattena Krallığı kurulduğunu belirtmiştir (Tekin, 2000). M.Ö. 9. yüzyılda Asur denetimi altına giren Hattena ülkesi Asurluların zayıflayıp prensliklere bölünmesiyle geçici bir süre birlik oluşturamamıştır (Tekin, 2000). Bölgenin kısa bir süre sonra bu defa Van yöresinde yaşayan Urartuların egemenliği altına girmiştir ardından da M.Ö. 7. yüzyılda da bu Hitit prenslikleri yavaş yavaş erimeye ve ortadan kalkmaya başlamıştır (Tekin, 2000).

Reşideddin Oğuznamesi'nde, Antakya ve çevresinin Oğuz Han tarafından idaresine dair bilgiler yer almaktadır. Oğuzname'ye göre M.Ö. 664 yılında da Oğuz Han Filistin yöresine gelmiştir ve 10 yıl kadar sonra da Türklerin 'Batak Şehir' adını verdikleri Asurluların egemenliğinde ancak siyasi birlik sorunu yaşayan 306 kapılı Antakya şehrini bir yıllık bir kuşatmadan sonra ele geçirmiştir. Oğuznamede şehre oğulları, kadınları, çocukları ve 90.000 askeriyle giren Oğuz Han'ın burada 18 yıl kaldıktan sonra M.Ö. 626 yılında buradan ayrıldığı belirtilmiştir. M.Ö. 6. yüzyıl ortalarında Antakya ve çevresi, merkezi Tarsus kenti olan Kilikya Satraplığı sınırları içinde bulunmuş, Pers imparatoruna vergi ödemiştir (Tekin, 2000).

3.1.2 Helenistik Dönem (M.Ö.333-M.Ö.64)

Helenistik Dönem günümüz Antakya kentinin temellerinin atıldığı ve ‘Antakya’ adının doğduğu dönemdir.

Kara’nın belirttiği üzere; M.Ö. 334-333 tarihleri arasında Anadolu’yu baştan başa aşan Büyük İskender ordusu, M.Ö 333 yılı sonlarında bölgede gerçekleşen çarpışmalar sonucunda Pers ordusunu ağır yenilgiye uğratmış, ardından Amanos Dağlarını ve Amik Ovasını geçerek doğuya doğru ilerlemeye devam etmiştir (Kara, 2005). M.Ö. 333 de gerçekleşen zafer sonucu Büyük İskender’in hakimiyetine giren bölgede M.Ö. 323 yılında İskender’in ölmesi ve komutanları arasında hakimiyet mücadelesi başlaması üzerine yeni bir idari belirsizlik sürecine girilmiştir (Sevgi, 2009). M.Ö. 312 yılında kentin hakimiyetini ele geçiren Seleukos, I. Nikator’un kurdurduğu Antigonía kentini yıkarak kentin kalıntılarıyla Antigonía’nın 8 km. uzağına Antioch’u (bugünkü Antakya’yı) kurmaya başlamıştır (Kara, 2005). Antakya kentinin günümüzdeki adı da bu tarihte doğmuştur. Tekin’e göre Antakya, MÖ. 300 de Antik Çağdaki adı ‘Orontes’ olan Asi nehrinin doğu yakasında yeni bir kent olarak kurulmuş ve ismini kurucusu olan I. Selcukos Nikator’ un babasının ismi ‘‘Antiochus’’ dan alarak 'Antiocheia' olmuştur (Tekin, 2000). Sevgi’nin Downey’den aktardığı bilgiye göre ne zaman kurulduğu bilinmeyen kent Seleukos ve oğlu Antioch zamanında başkent olmasa da saray için önemli bir merkez olmuştur (Sevgi, 2009). Ancak Tekin’e göre Kseneus tarafından ‘İzgara Plan’ yöntemi uygulanarak planlanmış olan şehrin temeli M.Ö. 300 tarihinde atılmış ve tamamlandığında devlet merkezi buraya alınmıştır (Tekin, 2000).

Şekil 3.3 P. Jacquot'un Seleucoslar'dan önce Antakya yöresi haritası (Demir, 1996)

Kent, bu dönemde konumu itibari ile bir ticaret ve sanat merkezine dönüşmüştür. Defne çağılayanlarından Antakya'ya su getirilmiş, su deposu ve dağıtım şebekesi inşa edilmiştir. Yapılaşma çok hızlı bir şekilde devam ederken kent olimpiyat şehri olma özelliği kazanmıştır (Sevgi, 2009).

3.1.3 Roma Dönemi (M.Ö.64-M.S. 395)

Yaklaşık 250 yıllık Helen egemenliğinden sonra Roma imparatoru Pompei, M.Ö. 64 yılında Tigranes'in ordusunu mağlup ettikten sonra Antakya'yı Roma imparatorluğuna dahil etmiştir ve İmparator Pompei, Antakya'da ilk olarak bronz para bastırmış ve bu paralarda Antakya'yı 'Metropolis' olarak göstermiştir. Böylece M.Ö. 64 yılında Antakya'da resmen Roma imparatorluğu dönemi başlamıştır (Bahadır, 2009). Antakya'nın bu dönemini Antakya'nın altın çağı olarak niteleyen Demir MÖ. 67 yılında Asi üzerindeki adada inşa edilen bir saray ve circusun Roma medeniyetinin Antakya'daki ilk işaretleri olduğunu söylemektedir (Demir, 1996).

MÖ. 47'de Antakya'ya gelen ve kente bağımsızlığını veren Caesar, Caisarion mabedi ile Silpius Dağı eteklerinde bir amfi tiyatro, bir su kemeri ve bir umumi hamam yaptırmıştır. M.Ö. 31- M.Ö. 14 yılları arasında kentte gerçekleşen önemli olay her dört yılda bir tekrar edilen 'olimpiyat oyunları'dır. Bu dönemde nüfusu 300 000 ile 600 000 arasında olan kentte birçok yeni toplumsal bina inşa edilmiştir (Demir, 1996). M.S. 31'den sonra ise kentte en önemli olaylardan biri Hristiyan misyonierlerin (Havarilerin) Antakya'ya gelmiş olması ve Hristiyanlığı buradan imparatorluğa yaymaya başlamaları olmuştur (Kara, 2005).

Antikçağ'da Antakya, Roma İmparatorluğuyla ticaret bağlantısı olan dini, kültürel ve ticari bir merkez haline gelmiştir. Hristiyanlığın, putperest Roma dünyasında kolayca yayılmasında Antakya'nın bu yapısı etkili olmuş, Hz. İsa'ya inananlar Kudüs'ten baskılar dolayısıyla ayrılarak Kıbrıs, Antakya gibi şehirlere göç etmişlerdir (Bahadır, 2009). Antakya, bölgenin Roma İmparatorluğuna bağlı en büyük şehri olması nedeniyle Hz. İsa'ya inananlar için uygun bir propaganda merkezi konumuna gelmiştir. Hz. İsa'nın havarilerinden Barnabas M.S.38 yıllarında Kudüs cemaati tarafından Antakya'ya gönderilmiştir (Bahadır,2009). Barnabas, daha önce Kudüs'deki baskılardan dolayı Tarsus'a giden Pavlos'u, Tarsus'dan alarak Antakya'ya gelmiş ve birlikte burada Hz. İsa'nın öğretisini yaymaya başlamıştır. Yahudi topluluktan dini görüşleriyle ayrılan bu topluluğa ilk kez Antakya'da 'Hristiyan' adı verilmiş ve ilk kilise Antakya'da kurulmuştur (Bahadır, 2009). Antakya'daki bu Hristiyan topluluğun dini yaşantısı ve görüşleri Pagan Roma dünyasını etkilemiş ve Hristiyanlık Roma dünyasına buradan yayılmıştır. Bu nedenle Hristiyanlığın yayıldığı 3 ana Hristiyanlık merkezleri olan Antakya, Roma, İskenderiye içinde Antakya önemli bir yer edinmiştir (Bahadır, 2009).

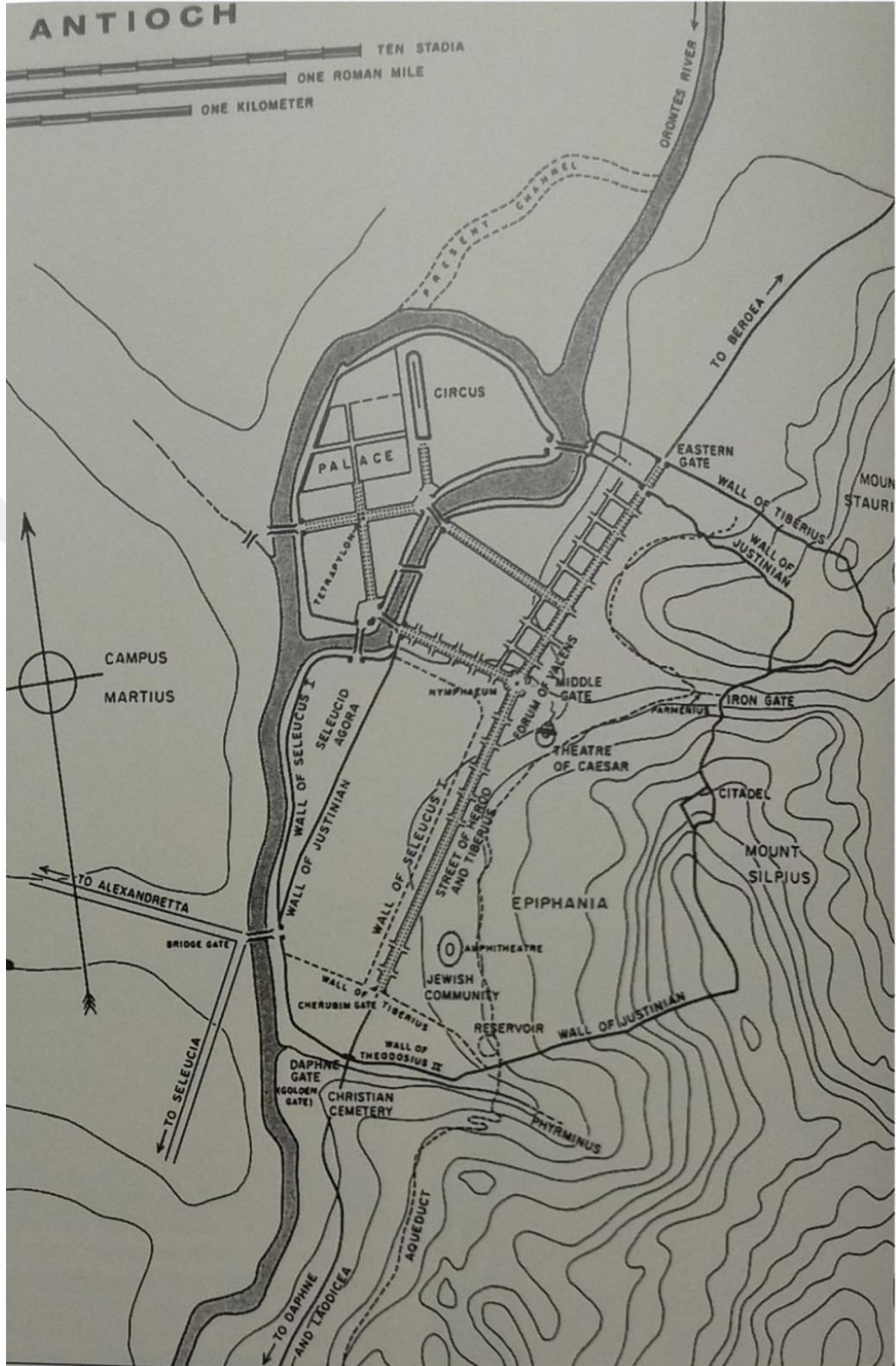
Yahudi ve Hristiyan çatışmalarının yoğun yaşandığı ve Vespasien'in imparator seçildiği bir dönemin ardından M.S. 71'de afet durumunu alan bir yangın yaşanmış, birçok bazilika ve ev yanmıştır. Bu yangının sorumluluğu Yahudilere yüklenmiş iki grup arasındaki kanlı çatışmanın ardından Yahudiler başarı kazanmıştır. Bu zafer üzerine Yahudiler Antakya'nın batı kapısı üzerine kanatlı melekler ve köprü kapısı

üzerine de dört boğa ile çekilen ve ayı simgeleyen parçalar dikmişlerdir (Hatay Valiliği Yıllığı, 1973).

M.S. 79 da devam eden depremler ve veba salgınlarının ardından M.S. 81 ve 96 ya dek İmparator Trajan Antakya'da kalmış ve Hristiyanları baskı altına almıştır. Aralıklı devam eden depremler M.S. 94 yılında 40 gün sürmüş, M.S. 115 yılında gerçekleşen deprem ise birçok yapının yıkılmasına ve binlerce kişinin ölümüne sebep olmuştur. Bunun üzerine İmparator Trajan yeniden evler, Hamamlar, su kemerleri ve Daphne'de Diana tapınağı yaptırtmıştır. Trajan'dan sonra imparator olan Hadrian, Tiberius zamanında başlanılan su yollarını bitirmiştir (Hatay Valiliği Yıllığı, 1973).

M.S. 138-161 de İmparator Antinius Pius döneminde kentte büyük tahribatlara yol açan bir yangın yaşanmıştır. Demir kesin bilgi olmadığını ifade ederek imparatorun kolonadlı cadde inşa ettirdiğini ve kentin diğer sokaklarının granitle kaplandığını belirtmektedir (Demir, 1996).

M.S. 161-180 de hüküm süren İmparator Marcus Aurelius döneminde M.S.115 yılındaki depremde yıkılan Centenarium isimli büyük hamam yeniden inşa edilmiş, M.S. 180-192'de hüküm süren İmparator Commodus döneminde sporcuların çalışması için Xystos denilen üstü örtülü bir yapı, M.S.193 yılında İmparator Didius döneminde de ortalama 900 m² boyutunda dikdörtgen şeklinde bir güreş alanı inşa edilmiştir. M.S. 193-211 yıllarında İmparator Severus ile Niger'in taht kavgalarına şahit olan Antakya Niger'i desteklediği için Severus tarafından cezalandırılmıştır. Kentin özellikle tiyatroları ile diğer toplumsal yapıları yerle bir edilmiş, kentin ünvanları geri alınmıştır. Ancak bir süre sonra imparatorun sevgisini tekrar kazanan kentte yeni hamamlar inşa edilmiş ve paralar bastırılmıştır. M.S. 211-217 yıllarında İmparator Caracalla, kenti iki defa ziyaret etmiş ve olimpiyat oyunlarının tekrar Antakya'da yapılmasını sağlamıştır.

Şekil 3.4 Antakya'nın Antik Çağdaki Planı (Demir, 1996)

3.1.4 Bizans ve Arap Hakimiyetleri (M.S.395-M.S.963)

Tüm Anadolu kentleri gibi Antakya da farklı uygarlıkların hakimiyet savaşlarına konu olmuş, özellikle Bizans (Doğu Roma) ve Müslüman Araplar'ın akın ve fetihlerine mekan olmuştur. M.S. 256 yılında Sasaniler ve M.S. 395 yılında Hunlar tarafından işgal edilen Antakya, Haçlı seferleri ve Bizans işgallerinden sonra 395 yılında Doğu Roma-Bizans egemenliğinde kalmıştır. Bizanslılar zamanında da önemini koruyan kent, imparatorluğun İran seferleri için bir üs olarak kullanılmıştır.

Antakya'nın 6. yy'daki tarihinde fetihler ve depremler önemli bir yere sahiptir. Doğu Roma'nın geç imparatorluk döneminde Suriye'nin yönetim merkezi olan Antakya'da bir saray, bir katedral, tiyatrolar, hamamlar, sütunlar, sokaklar ve konutlar mevcuttu (Rich, 1999). 528 yılında kente Pers istilaları yeniden başlamış, 540 yılında Persler kentte kısa süreli hakimiyet sağlamışlardır. Hz. Muhammed'in ölümünden kısa bir süre sonra Antakya 638 yılında Müslüman Arapların eline geçmiştir. 6. yy'ın ikinci yarısında salgınlar ve doğal afetler kentte etkili olmuştur. 611'de ikinci İran fethinin yaşanmasının ardından Bizans şehri tekrar fethetmiş ancak Bizans'ın yerleşmesine fırsat kalmadan Müslümanlar kenti yeniden ele geçirmişlerdir. Hükümet merkezi olma özelliğini bu olaylarla kaybeden kent 969 tarihinde Bizans orduları tarafından yeniden işgal edilmiştir (Rich, 1999).

Doğu Roma İmparatorluğu Döneminde, Antakya'dan Daphne'ye (Harbiye) giden yolda bir şehir kapısı daha inşa edilmiştir. Bu dönemde meydana gelen şiddetli depremler sonucu, kentin nüfusu önemli ölçüde azalmıştır.

Daha önce 540 yılında İranlıların işgaline uğrayan Antakya, 611-628 yılları arasında yine İran işgali altında kalmış, sonraki dönemde de Bizans hakimiyetinde kalan Antakya İslam ordularının hedefinde kalmıştır (Şancı, 2006). Halife Ömer zamanında ordu komutanı olan sahabe Ebu Ubeyde İbn-ül Cerrah, Halep fethini tamamladıktan sonra Antakya'ya doğru hareket etmiştir (Şancı, 2006). Ebu Ubeyde, Antakya sehrini bütün kapılardan kuşatmıştır (Şancı, 2006). Antakya halkı, İslâm

ordusunun bölgedeki etkili gücünden dolayı şehri savunmak yerine Ebu Ubeyde ile anlaşmayı tercih etmiştir (Şancı, 2006). Ebu Ubeyde'nin şehirde kalmanın koşulu olarak cizye ödemelerini istemesi neticesinde Antakya halkının bir kısmı şehri terk etmiştir (Şancı,2006). Bu anlaşmadan sonra Ebu Ubeyde komutasındaki İslâm ordusu, 636 yılının Ocak ayında Antakya'ya girmiş ve dokuz asırdan bu yana devam eden Roma hakimiyeti sona ermiştir. Ayrıca 'Doğunun Kraliçesi' olarak anılan kentin imparatorluğun doğu sınırında önemli bir askeri üs, bir kültür ve ticaret merkezi olma niteliği de sonlanmıştır (Şancı, 2006). Öte yandan, kent bölge içindeki etkisini ve Araplar ile Bizanslıların ilişkilerindeki askeri önemini sürdürmüştür (Şancı, 2006). Bu değişimin kentin kültürel zenginliğine de katkı koyduğuna dikkat çeken Şancı, asırlar boyu Roma, Bizans ve Hristiyanlık ile ortaya çıkmış kültürel değere sahip Antakya'nın, İslâm Medeniyeti ile karışmasıyla günümüzdeki özgün İslâm kentinin temellerinin atıldığını belirtmektedir (Şancı, 2006).

Pagan kültürden Hristiyan anlayışa evrilen kent halkı bu dönemde İslamiyet ile tanışmış ve Araplaşma sürecini yaşamaya başlamıştır. Hippodamos tarzı şehir planı Arap Dönemine kadar korunmuştur, inşa edilen dükkanlar Kolonadlı Cadde'nin kolonları arasında ve Seleucoslar tarafından inşa edilen ticaret agorasının etrafında konumlanmıştır (Ömeroğlu, 2006).

651-750 yıllarında (Emeviler dönemi) Halep'e bağlı olan Antakya sonraki yıllarda Abbasiler döneminde sakin bir devir yaşamış ve 968 yılında Bizans ordusunun kuşattığı şehir 969 yılında teslim olmuş, 331 yıllık İslam dönemi son bularak Bizans'ın Suriye eyaletinin merkezi olmuştur. Buna rağmen 11. ve 12. yüzyıllar bölgenin Hristiyan ve Müslüman toplumlar arasında hakimiyet savaşlarına sahne olmuştur (Tekin, 2000).

Üç asırdan fazla bir süre boyunca Müslüman hakimiyetinde kalan Antakya, 968'de tekrar Bizans hakimiyetine girmiştir. 1085 yılına kadar, bir asırdan fazla süren Bizans Döneminde Antakya, tekrar eski günlerine döndürülme özlemi ve

gayreti içinde büyük ilgi görmüştür. Bu dönemde surlar ve kapılar onarılmıştır (Ömeroğlu, 2006).

Şehir, 1085'teki Selçuklu işgaline kadar şehir Bizans hakimiyetinde kalmıştır. Bu dönemde şehrin ticari önemi sürmüştür, Bizans'ın ham ipeği, ipekli kumaşları, keten bezleri, ehil hayvanları, Halep'e gönderilmiş, Uzak Doğu malları Basra ve Fırat üzerinden şehre gelmiştir (Pehlivanlı, Sarınoy ve Yıldırım, 2001).

3.1.5 Beylikler ve Haçlılar Dönemi (M.S.1085- M.S 1517)

968'ten itibaren yeniden idareyi ele geçiren Bizanslıların hakimiyetinin sonlanması, kötü yönetime karşı örgütlenen kent halkının dışarıdan destek istemesine yol açmıştır. 1084 yılında valinin kötü yönetimini sonlandırmak isteyen halk ve bazı yöneticiler Vali Brachanios'un kentten ayrılmasını fırsat bilerek Süleyman Şah'ı Antakya'ya davet etmişlerdir. 12 Ocak 1085'te Antakya tamamen Selçuklu egemenliğine girmiştir ancak Haçlı seferleri sırasında da karışıklık içinde olan Suriye Selçukluları'nın siyasi istikrarsızlığından faydalanan Haçlılar 1098'de Antakya'yı ele geçirmiş ve kent Haçlı Prenslığı'nın merkezi olmuştur (Şancı, 2006).

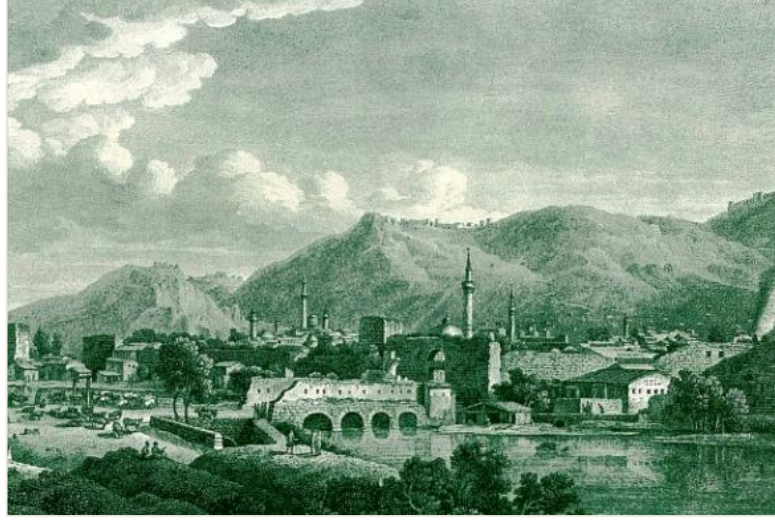
Antik Çağ'da oluşan kentin bu dönemdeki izleri surları ve kiliseleridir. Orontesin iki kolu arasında bulunan bir kilise depremler sonrası yeniden inşa edilse de 6. yy' ın sonundaki yıkıcı depremle büyük zarara uğramış, kilisenin yeniden inşa edilmesiyle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Çeşitli kaynaklarda kentteki birçok dini yapıdan bahsedilmektedir ancak günümüz tarihi kent merkezinde bu dönemde inşa edilen dini yapılarının izleri görülememektedir. İnşa tarihi bilinmemekle birlikte kentin önemli yapılarından biri Müslüman hakimiyeti öncesine tarihlenen İslam azizi Habib al-Najjar'a ait türbedir. Ayrıca bu dönemde kentin kapılarının varlığını korunduğu, yerleşimin antik dönemdeki yapısı bütünüyle kaybolmuş olsa da sokak izlerinin büyük ölçüde korunduğu görülmektedir. Ayrıca günümüzde yapılan kazılar, modern kent merkezinin eski zamanlardan 1268'e değin sürekli kullanıldığını göstermektedir. Antakya'nın da su sistemleri etkin bir kent olduğu anlatılardan,

hamam yapılarından ve arkeolojik verilerden anlaşılmaktadır. Daphne'den su getiren bir kanalın ortaçağ dönemine kadar onarılıp kullanıldığı görülmektedir (Rich, 1999). Ayrıca Habib al-Najjar Cami'nin yakınında antik sonrası döneme ait olduğu anlaşılan bir çeşme izi bulunmuştur (Rich, 1999).

1. ve 2. Haçlı seferleri sırasında Suriye bölgesi Bizanslıların elinden çıkmış ve bu dönemde Müslüman Beylikler ile Latinler arasında paylaşılan kentte Antakya Kontluğu kurulmuştur. Antakya 1137 de Bizans İmparatoru Jan Komnenos tarafından yeniden ele geçirilmiştir. Eyyübi Sultanı Selahattin Eyyübi 1187 yılında Halep' i ve Antakya civarında birkaç kaleyi zaptetmiş 3. Haçlı seferinin başlaması neticesinde 1191 tarihinde Eyyübiler tüm bölgeden çekilmişlerdir. Kent, 1261 ve 1262 yıllarında Memlük orduları tarafından kuşatılmış, 18 Mayıs 1268'de gerçekleşen şiddetli bir savaştan sonra ele geçirilebilmiştir. Bu savaş sırasında ve sonrasında şehir yağmalanmış, ateşe verilmiş, surlar tahrip edilmiş ve iç surlar yıktırılmıştır. Kentteki yağma ve yıkım olaylarının ardından Memlükler tarafından Bakras ve Antakya'da birer cami yapılmış ve yeni imar çalışmaları başlamıştır. Ayrıca şehir içinde ve Asi üzerinde bulunan değirmenlerin de bir kısmı Memlük döneminden inşa edilmiştir (Gürhan, 2009).

3.1.6 Osmanlı Dönemi (1516-1919)

Antakya'da Osmanlı Dönemi Osmanlı ile Memlük ordusu arasında 24 Ağustos 1516 günü yapılan Mercidabık savaşını Osmanlı ordusunun kazanmasıyla başlamıştır (Çakar, 2003; Şancı, 2006). Yavuz Sultan Selim ordularının Halep'le birlikte Antakya ve çevresinin hakimiyetini ele geçirmesiyle Şam, Halep, Trablusgarb ve Sayda adlarıyla vilayetler kurulmuştur, Antakya ve İskenderun ise Halep vilayeti sınırlarına dahil edilmiştir (Ada, 2005).

Şekil 3.5 18. yy sonunda Antakya'nın Genel Görünümü (Gravürlerle Türkiye, 1997)

Şekil 3.6 1881-1882 yılında Seleucus sarayı ve sur kalıntıları (Gravürlerle Türkiye, 1997)

Bu dönemde önemli bir güzergah niteliği olan Antakya'da köprüsünde kente giren ve çıkan mallardan vergi alındığı, kentte Meydan Hamamı, Cündi Hamamı, Beyseri Hamamı ve bir diğer hamamın mevcut olduğu bilinmektedir (Demir, 1996). Demir ayrıca kentte 2 dükkan olan bir bedesten, Dörtayak mahallesinde alt katında 28, üst katında 22 oda ve 2 dükkan bulunan bir hanın varlığından söz etmiştir (Demir, 1996, s.89). Cafer Ağa Vakfı olan Han'ı Sebil'in yolcu ve devlet görevlilerinin kaldığı o dönem için lüks bir mekan olduğunu söylemiştir. XVII. yüzyılın sonlarında da Antakya'da vakıfları yirmi sekize ulaşan cami ve mescitler arasında Habib Neccar

Cami ve zaviyesi ile Cami-i Kebir'in en büyük yapılar olduğunu, bu büyük yapılar dışında kalanların ise mahalle isimlerini taşıyan mescitler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kapıağası Cafer Ağa Muallimhanesi, Farisiye Medresesi ve Mağribiye Zaviyesi'nden de söz etmiştir. Ayrıca şehrin sanayiye yönelik yatırımları olarak zeytin işleme tesisleri inşa edilmiş, 19. yüzyılın sonlarında bir iplik fabrikası kurulmuştur (Pehlivanlı, Sarıay, Yıldırım, 2001). Birçok deprem, afet, tahribat ve onarım geçiren kale surlarının o dönemde ne kadarının korunduğu ya da nasıl onarımlardan geçtiği bilinmemekle birlikte günümüzde kalenin surlarının çok küçük bir kısmı korunmuştur. İdari yapı olarak Osmanlı tarafından fethedildiğinde 'Merkez Antakya Kazası' olarak anılan Antakya sonradan bir 'Sancak' durumuna getirilmiş ve Halep Eyaleti'ne bağlanmıştır (Kara, 2005).

Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar, dört asır Osmanlı hakimiyetinde kalan Antakya bu süre içinde Halep vilayetinin kazası olarak yönetilmiştir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısı ile XX. Yüzyıla ait Halep vilayeti salnameleri kayıtlarına göre kent, Osmanlı'nın çöküşüne kadar bu statüyü korumuştur. İstanbul'a uzak olması, Mısır'ın fethinden sonra askeri önemini yitirmiş olması, Ortadoğu'daki büyük geçiş yollarının dışında kalması ve zaman içinde değişen başka koşullar nedeniyle kent, Osmanlı Devleti için önemsiz ve bu sebeple ihmal edilmiş küçük bir kasaba olarak varlığını sürdürmüştür (Demir, 1996).

Kitabında Gene Cuniet'in 1891 Antakya'sı için verdiği bilgileri aktaran Demir, 1 kışla, 24 cami, 28 mescit, 2 tekke, 42 okul, 3 kilise, 5 hamam, 117 çeşme, 3374 hane, 1451 dükkân, 35 toptancı mağazası, 20 han, 3 otel, 14 kahvehane, 1 eczane, 25 fırın, 5 su değirmeni, 9 sabunhane, 13 ipek atölyesi ve kaymakamın resmi ikametgahı olan bir konağın varlığını aktarmıştır (Demir, 1996).

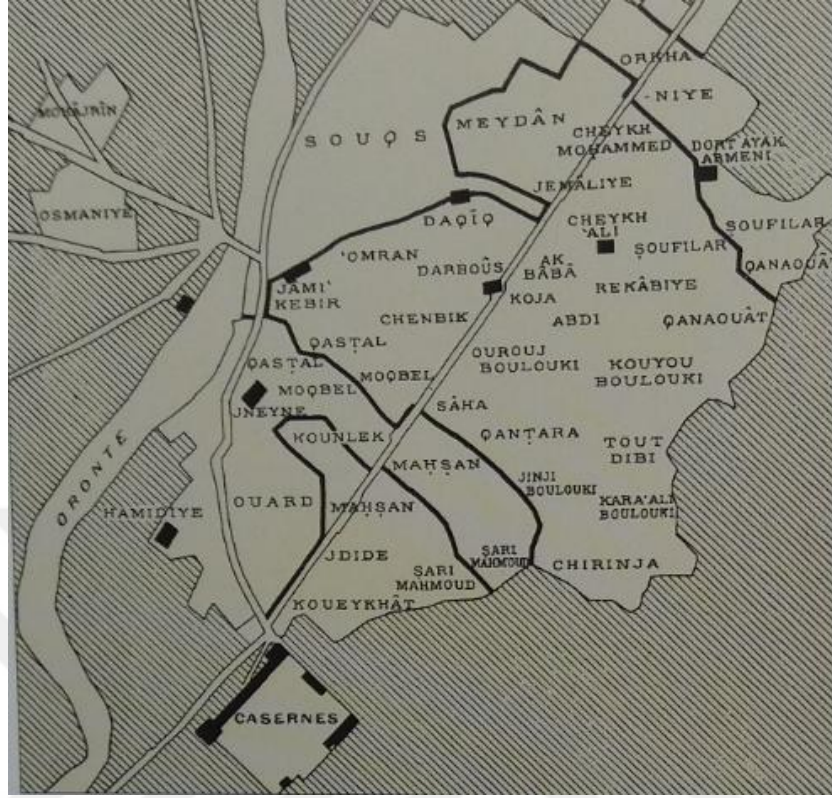
Şehir tarih boyunca sürekli yıkım ve değişime uğradığı için oluşan dar ve düzensiz sokaklar karmaşık bir ağ oluşturmuştur. Birkaç hanenin barındığı çıkmaz sokaklar ya da içinde ortak hela ve kuyu kullanımı olan yoksul kesimlere özgü yapıların aynı avluya açıldığı 'havlu' ya da 'havuş' lar bulunmaktaydı. Bu

sokakların bazılarının girişı güvenlik amacıyla bir kapı ile kapatılabilmektedir. Bazı sokaklarda yer alan ve günümüzde gözlenebilen ‘‘Kabaltı’lar’’ bir evin sokağı köprü gibi örttüğü ya da sokağın bir evin altından geçtiğı oluşumlardır ve kentin Osmanlı döneminde ortaya çıkmıştır. Osmanlı Dönemi’nde Ulu Cami’den başlayıp kuzeydoğu yönüne devam eden ve şehrin ticari ağının merkezini oluşturan Uzun Çarşı Sokağı da Antakya’nın önemli bölgelerden biri haline gelmiştir.

Osmanlı Dönemi Antakya’sında mahalle aralarında ve çarşılarda sokakların genişliği 1,5 ve 5 m arasında değişmektedir ve sokaklar taşla kaplanmıştır. Sokak ortalarında halkın ‘‘tarik’’ adını verdiği yağmur sularının akması için 10-15 cm derinlikte ve bazı sokaklarda 50-100 cm arası değişen genişlikte, günümüzde izleri görülebilen, akıntı kanalları vardı (Kara, 2005). Antakya’da evlerinin de bölgenin sahip olduğı özelliklere göre yapıldığını görmekteyiz. Antakya’nın ayrıntılı ev düzenine Antakya’nın tarihsel katmanları bölümünde daha ayrıntılı değinilecektir.

3.1.7 İşgal ve Fransız Manda Döneminde Antakya (1919-1937)

Osmanlı egemenliğinin kuruluşundan kısa bir süre sonra 1535’te Kanuni Sultan Süleyman’ın fermanıyla Fransız Kralı François’e imtiyazlar tanınmıştır. Pek çok kaynakta ‘ilk kapitülasyon’ olarak adlandırılan bu imtiyazlar Fransız Kralının tebaasına din ve ticaret özgürlüğünün yanı sıra mesken dokunulmazlığı da kazandırmıştı. Bu dönemden itibaren Antakya ve İskenderun Sancağı Osmanlı’nın kapitülasyon politikasında önemli yer edinmiştir. Ancak, imtiyazların sadece Fransa’ya tanınması fazla sürmemiş diğere devletlere de aynı statü verilmiştir. Bununla birlikte 1918’e gelindiğinde Fransız sermayesinin Osmanlı içindeki oranı %60 iken, Almanya’nın %26 ve İngiltere’nin %15’tir. İlerleyen dönemlerde Fransa’nın Osmanlı’nın toprak bütünlüğünü korumaya çabası, kendi maddi çıkarlarını koruma kaygısı ile ilişkilendirilmiştir. Osmanlı’nın 1. Dünya Savaşındaki yenilgisi ve bölgedeki İngiliz - Arap işbirliği arasında sıkışan Fransa savaş sonrasında Hatay’daki olayların gelişimini doğrudan etkileyecek yeni güç dengesi ortaya çıkarmıştır (Ada, 2005).

Şekil 3.7 J. Weulersse'nin 1934 tarihli bazı önemli yapıların da görüldüğü Antakya'nın mahalleleri haritası (Demir, 1996)

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Suriye ile beraber Antakya'yı işgal eden Fransızlar, 1919'da yönetime el koymuş, Halep Vilayeti'nin kazası durumundaki Antakya'yı İskenderun Sancağı'na bağlamışlardır. (Ömeroğlu, 2006; Yurt Ansiklopedisi Cilt 5, 1882). Kurtuluş Savaşı döneminde de işgal devletlerinin Anadolu'da hakimiyet düşüncelerini gözden geçirmelerini sağlayan direnişler ve çatışmalar olmuş, 1921 yılında Fransa ile Ankara Antlaşması imzalanarak uzlaşma sağlanmıştır. Ankara Antlaşmasına göre Fransızlar Adana, Mersin, Osmaniye, Kilis ve Antep'i boşaltırken, İskenderun, Antakya, Kırıkhan, Reyhanlı, Altınözü ve Samandağ'dan çekilmemiş, bu şehirleri kapsayan İskenderun Sancağı özel bir statü ile Fransız mandası olarak yönetilmekte olan Suriye Devleti'ne bağlanmıştır (Demir, 1996). Osmanlı Döneminde belirli bir idari bütünlük ve coğrafi bölge olarak tanımlanmayan ve Fransız mandası altında "İskenderun Sancağı" olarak adlandırılan

bu bölgeye, 1936 yılında TBMM’de gerçekleşen bir oturumda Atatürk tarafından ‘Hatay’ adı verilmiştir (Pehlivanlı, Sarımay ve Yıldırım, 2001).

Pierre Bazantay’ın 1936 yılının sosyal ve ekonomik yapısı hakkında verdiği detaylı bilgileri aktaran Demir, o tarihte belediyenin karşılıklı han kapılarını açık tuttuğu ve hanların avlularını bir yol haline getirmeye çalıştığını aktarmıştır. Aynı kaynakta çarşı sokaklarının büyük taşlarla döşeli olduğunu, sokakların ortasında yağmur suları ve pis suları toplayan açık kanalların bulunduğunu ve bu kanallardan akan suların çok eskiden beri var olan lağımlar aracılığıyla Asi’ye akıtıldığı belirtilmektedir. Ayrıca Bazantay Asi Nehri’nde 9 adet su dolabı bulunduğunu, 5 adet hamamın varlığını ve bu hamamlardan en eskisinin Yeni Hamam olduğunu aktarmıştır (Demir, 1996).

Şekil 3.8 Fransız Mandası Döneminde Antakya’nın hava fotoğrafı (Rifaoğlu, 2014)

3.1.8 Bağımsızlık ve Türkiye Cumhuriyetine Katılma (1937- ...)

Milletler Cemiyeti'ne Türkiye Cumhuriyeti tarafından sunulan bağımsızlık talebi 1937 yılında kabul edilmiştir ve 'Hatay Devleti' resmen kurulmuştur. Çıkarılan bir yasayla Türkiye Cumhuriyeti yasaları Hatay Devleti'nin yasaları olarak kabul edilmiştir. Hatay Devleti'nin parası Suriye Lirasıdır ve devleti dış ülkelerde Suriye Devlet Başkanı temsil edecektir. Suriye ile askeri ve siyasi sınır yokken Türkiye ile olan sınır kapalıdır. Ancak bir süre sonra Fransız mandasındaki Suriye Devleti ile Hatay Devleti arasında yetki ve yönetim açısından anlaşmazlıklar artmıştır. (Ömeroğlu, 2006) Bu dönemde Türkiye'nin Hatay'a yönelik politikasında iki aşamalı bir strateji uygulandığı; önce Hatay'a bağımsızlık verilerek Suriye'den koparılmasının sağlandığı, daha sonra Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasının sağlandığı belirtilmektedir (Pehlivanlı, Sarımay ve Yıldırım, 2002). 1939 yılında Fransız Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında yapılan antlaşma ile Hatay Meclisi varlığını sona erdirmiş ve Hatay Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır. Bu tarihten sonra Hatay il, Antakya merkez ilçe olmuştur (Temiz, 2002).

Tarihin her döneminde önemli bir merkez olan Antakya, Türkiye Cumhuriyeti'ne katılması ile birlikte stratejik bir önem taşımaya devam etmiştir. Kentin antik çağdan itibaren sürekliliğini koruyan bir yerleşim olması, geçmiş uygarlıkların somut izlerini Antakya'da bırakmalarını sağlamıştır. Varlığını günümüzde de koruyan arkeolojik kalıntılar, tarihi anıtlar ve bu yapılaşma ile bütünleşen Osmanlı dönemi konut dokusu, Erken Cumhuriyet Dönemi eserleri ve yakın dönem modern yapıları Antakya'nın kentsel ve mimari değerini arttırmaktadır.

3.2 Antakya Kentinin Tarihsel Katmanları

Asırlar boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapan Antakya'nın tarihsel katmanları, yerleşimin çok katmanlı kültürel mirasının önemli unsurlarıdır.

Şekil 3.9 Eski bir kartpostalda Antakya (Tekin, 2004)

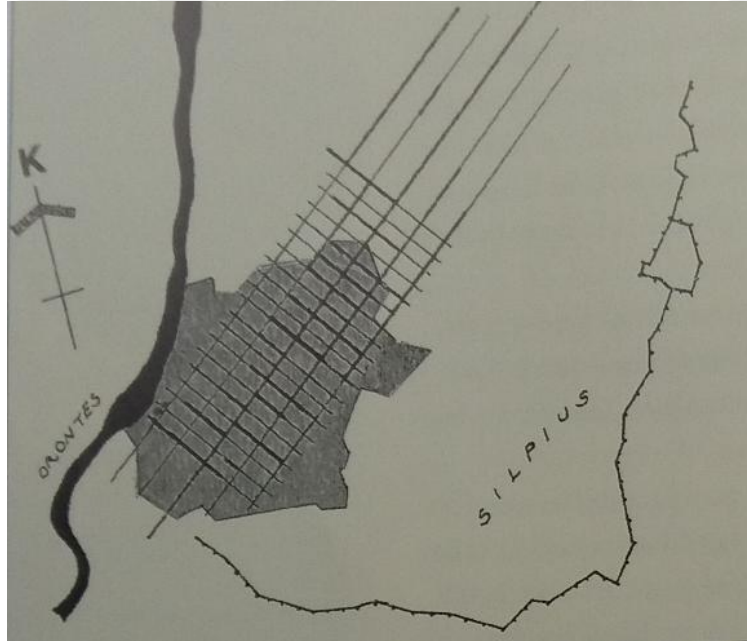
Ancak yeterli koruma politikalarının olmaması, söz konusu yapı ve alanların yoğun yapılaşma bölgeleri içinde kalmasına ve büyük oranda tahrip olmasına neden olmuştur. Günümüzde varlığını sürdüren unsurlar üzerinden katmanlılık okunurken, dikey ve yatayda bir aradalık gözlenmiştir. Bu çalışma Antakya'nın gözlenebilen çok katmanlılığı üzerinden irdelenmektedir.

Antakya'nın mevcut kentsel dokusu incelendiğinde katmanların dikeyde farklı uygarlıklara ait izler içerdiği Ulucami, Ortodoks Kilisesi gibi anıt yapıların yanı sıra Kurtuluş ve Saray caddeleri gibi kentsel akslarda bu izlerin görülebildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte eş zamanlı oluşan fiziksel, toplumsal ve sosyal dokunun ortaya koyduğu kültürel çeşitlilik yatay katmanlar oluşturmaktadır. Bu çalışmada Antakya'nın mevcut özgün tarihi dokusunun temelini oluşturduğu düşünülen dikey katmanlar ele alınmakta ve irdelenmektedir.

Çalışmada farklı tarihsel katmanların üst üste konulmasında Asi nehri önemli referans olmuş ve çok katmanlılığa dair irdeleme düşey katmanlılığın gözlendiği Habib-i Neccar, Mozaikli Alan ve Helenistik Dönem Kalıntıları gibi önemli yapılar üzerinden yapılacaktır.

3.2.1 Helenistik Dönemi ve Öncesine Ait İzler (M.Ö.333-M.Ö.64)

Antakya, Pirene, Miletus ve İskenderiye gibi Helenistik çağ kentlerinin bir örneğidir. Kent Seleucos I. Nikator tarafından M.Ö. 300’de kurulmuş, oğlu Antiochus I. Soter tarafından (M.Ö. 281-262) krallığın yönetim merkezi Antakya’ya taşınmıştır. Kentin mimarının adı Ksenarius olarak bilinmektedir (Sahillioğlu, 1999). Kenti planlarken kulelerin kurulacağı noktaların birer fille işaretlendiği, aynı yöntemin Alexandria (İskenderiye) kentinin planında da kullanıldığı bildirilmektedir (Sahillioğlu, 1999). Helenistik Çağ’da kurulan birçok kentte uygulanmış olan bu plan, Hippodamus olarak tanımlanmaktadır.

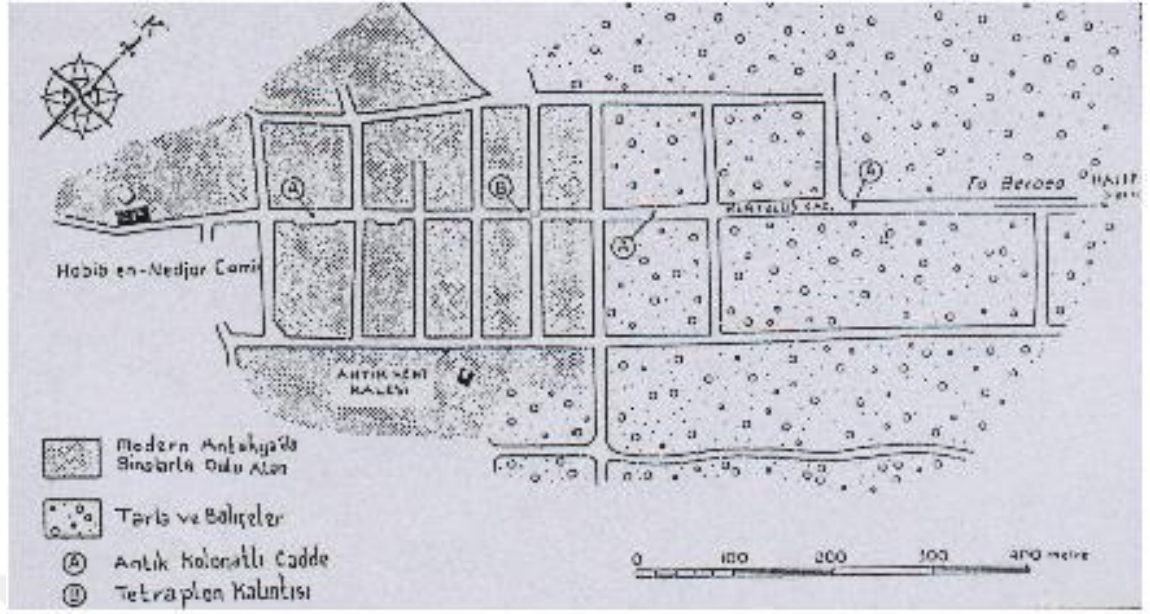
Şekil 3.10 J. Sauvaget’in 1934 tarihli kent kuruluşunda uygulanan şehircilik haritası (Demir, 1996)

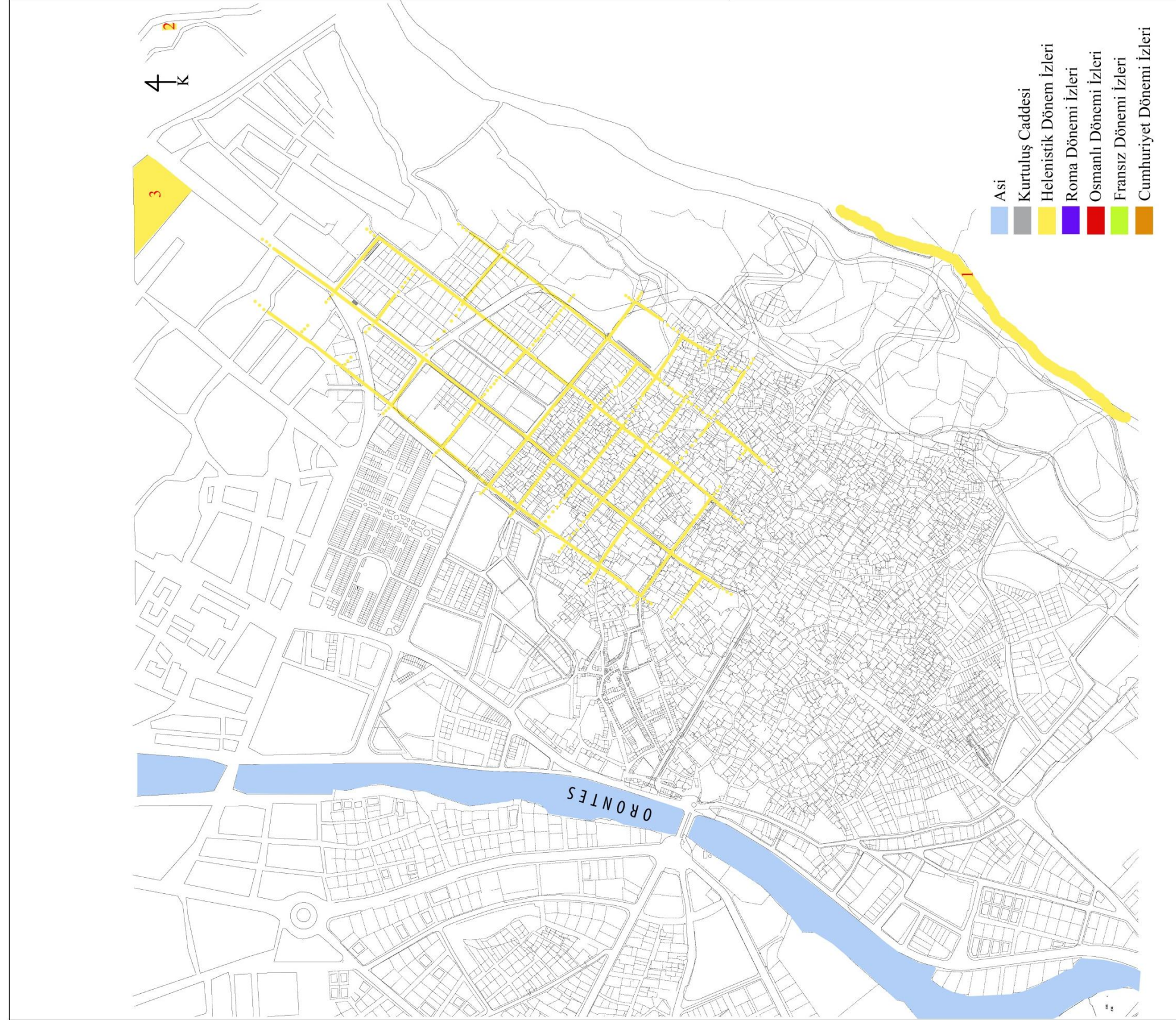
Şekil 3.11 Uygulamanın Orhanlı ve Meydan mahallelerinde günümüz izleri (Demir, 1996)

Gridal şekilde oluşturulan adaların içine de evler yapılmıştır (Şekil 3.10 ve 3.11). Yollar ve evler yaz ve kış güneşten, öğleden sonra denizden başlayarak Asi yatağı boyunca ilerleyip kente yayılan meltemden yararlanacak şekilde inşa edilmiştir. Sokakların güneybatı-kuzeydoğu istikametinde hakim rüzgarı aldığı anlaşılmaktadır ve kentin yamaçta kuruluşu onu sabah güneşinden koruduğu gibi akşam güneşinden de geç saatlere kadar yararlanılmasını sağlamıştır. Sahillioğlu, başlangıçta kentin çevresine yapılan surların Silpius'un zirvesindeki kaleyi içine almadığı ancak stratejik önemi bakımından buranın da kentin bir parçası olduğunu belirtmektedir (Sahillioğlu, 1999).

Şekil 3.11'de görülen Demir'in haritasındaki kentin kuruluşunda uygulanmış olan kentsel düzenin günümüzdeki izleri Orhanlı ve Meydan Mahallelerindeki bazı sokaklarda görülmektedir (Demir, 1996).

Şekil 3.12 Asarcıklı'nın 1989 tarihli yeni Antakya'da yaşamaya devam eden antik yollar haritası (Asarcıklı, 1999)

Şekil 3.13 Hellenistik dönemden günümüze ulaşan yapılar ve Hippodamus plan izi

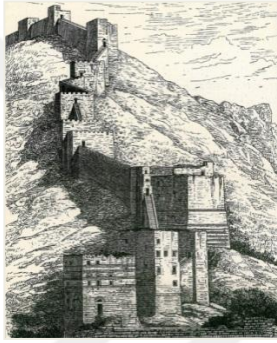
1. Antakya Kalesi ve Surları, 2. Cehennem Kayıkçısı Heron, 3. Hellenistik Dönem doku izleri ve Hippodamus Planı izleri

HELENİSTİK DÖNEM İZLERİ

Helenistik Dönemden Günümüze Antakya Kalesi, Helenistik Dönem Kalıntıları ve Cehennem Kayıkçısı Heron varlığını sürdüren yapılarıdır.

3.2.1.1 Antakya Kalesi ve Surları

Türkiye'nin İstanbul'dan sonra en uzun ikinci suru olan ve kenti çevreleyen Antakya surlarının yapımına Helenistik Dönemde başlanmış Roma ve Bizans Dönemlerinde geliştirilmiştir (Şekil 3.14).

(a)

(b)

Şekil 3.14 (a) 1890 yılına ait sur ve kale gravürü (Gravürlerle Türkiye, 1997), (b) Antakya Kalesi kalıntıları (Kişisel arşiv, 2010)

Antik çağda Antakya kentinin çevresi 1,5 km genişliğinde, 3,5 km uzunluğunda, kesme taş ve tuğladan inşa edilmiş kale ile çevrilidir. Kale, Asi Nehri'nden başlayıp, Habib Neccar Dağı'ndan (Silpius Dağı) geçerek yine nehirde son bulmaktadır ve tespit edilen 7 kapısı bulunmaktadır (Ömeroğlu, 2006). 1738 yılında kente gelen seyyah Pococke'un seyahatnamesinde yer alan “eski çağlarda, surların üzerinden yürünerek kent çepeçevre dolaşılabilirdi” ifadesi surların görkemini ortaya koymaktadır (Ömeroğlu, 2006). 1872 yılında meydana gelen depremde kalenin büyük bölümü yıkılmış ve bazı bölgelerde izleri kalmıştır. Günümüzde Antakya surlarının Hacı Kürüş deresine bakan yamaçlardaki bölümü ile dere üzerinde konumlanan, aynı zamanda bent ve köprü görevi de yapan Demir Kapı bölümü sağlamdır. Kalenin Osmanlı Dönemindeki kullanımına ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır (Ömeroğlu, 2006).

3.2.1.2 Cehennem Kayıkçısı Heron

Kentin kuzeydoğu çeperinde konumlanan Sen Piyer Kilisesi'nin 200 metre kuzeyinde, Antiochus IV Epiphanes (İ.Ö. 175 - 164) zamanında inşa edildiği bilinen eser, bir kayaya oyulmuş bir büsttür (Şekil 3.15).

Şekil 3.15 Cehennem Kayıkçısı Heron (Kişisel arşiv, 2016)

Büste tasvir edilen karakter Yunan mitolojisinde Cehennem Kayıkçısı olarak tanımlanan Charonion'a aittir. IV Epiphanes hükümdarlığı sırasında kente yayılan veba salgınını durdurması için ilahlara adanarak yontulmaya başlanmış olan bu büst, salgının bitmesi sonucu tamamlanmadan yarım bırakılmıştır (Sahillioğlu,1999).

Büst çok katmanlılık örneği olmasa da dönemini yansıtan önemli bir eser olması itibari ile önemlidir. Şekil 3.16'de görüldüğü gibi vandalizme ve dış etkilere açık olan eser, koruma altına alınmalıdır.

St. Pierre Kilisesi'nin hemen yanında olan bir eser olsa da gerekli bilgilendirme ve tanıtımı yapılmadığı için Kilise'nin ziyaretçileri tarafından ziyaret edilmemekte ve fark edilmemektedir. Antakya'da Helen döneminin eşsiz mirasından biri olan bu eser Antakya'nın ve St. Pierre'nin ziyaretçilerine tanıtılmalıdır. Bir patikadan (Şekil 3.16) zor ve tehlikeli biçimde ulaşılan heykele herkesin rahat ulaşabileceği bir gezi platformu oluşturulmalıdır. Bu güzergah yer döşemesi farklılığı ile belirtilebileceği gibi çeşitli yönlendirme elemanları ile de oluşturulabilir.

Şekil 3.16 Cehennem kayıkçısına ulaşım sağlanan patika yol (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.1.3 Helenistik Dönem Kentsel Doku İzleri

Hatay'ın merkez ilçesi Antakya'nın Haraparası Mahallesi'nde St.Pierre Kilisesi'nin hemen karşısında başlatılan otel inşaatı kazısında Helenistik Döneme ait bu kentsel doku ortaya çıkmıştır. Otel yapılacak alanda mevzuat gereği yapılan sondaj çalışmalarında Genç Antik Dünya'nın dört önemli şehirlerinden biri olan Antiokheia'ya ait 850 metrekairelik bir alana yayılan kalıntılar tespit edilmiştir. Sonraki kazılarda Helenistik döneme ait olduğu düşünülen sur kalıntıları, hamam kompleksi ve cam atölyesi ortaya çıkarılmıştır. Buluntular ve alanın kültürel değerine rağmen otel projesi iptal edilmemiş, proje müze-otel konsepti doğrultusunda revize edilmiştir. Ancak revize edilen projenin alana uygunluğu yoğun bir tartışma başlatmıştır.

Şekil 3.17 Kentsel doku izlerinin havadan görünümü (Taşçı, 2015)

Yapılan otelin müze konseptli olup Müze-Otel olması alanın duyulmasını sağlaması bakımından olumludur. Alan kullanıcıları otelin açılması itibariyle alanın çekim merkezi olma özelliğine kavuşacağı için projeye olumlu bakmakta ancak otel işlevinin arkeolojik eserler ile ilişkisi konusunda tereddüt yaşamaktadırlar. Ayrıca tarihi eserlerin ortaya çıkması ile bölgedeki atölyelerin kaldırılması ve bölgenin olumlu anlamda dönüşmesi beklenmektedir.

Helenistik Dönem Kalıntıları hakkında alan çevresinde yaşayanlara yeterli bilgi aktarımı yapılmamış ve Müze-Otel projesi hazırlanırken katılımcı çalışma hedeflenmemiştir. Çevrede yaşayanlar alanın müze olmasının yeterli olabileceğini, müze-otelin yapılmasının arkeolojik eserlerin algısını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Proje günümüz kent silüetine aykırıdır ve St. Pierre Kilisesi gibi önemli bir yapının algısını zayıflatmaktadır.

3.2.2 Roma Dönemi Kentsel Dokusu ve Mimari Eserler (M.Ö.64-M.S. 395)

M.Ö. 64 yılında Antakya’da Roma imparatorluğu dönemi resmen başlamış, kentin şehirleşme hareketleri hız kazanmıştır. Bu dönemde Antakya bölgenin en önemli Roma şehri olmuş ve Jacquot’un 1931 de çizdiği şehir planı ortaya çıkmıştır (Şekil 3.18).

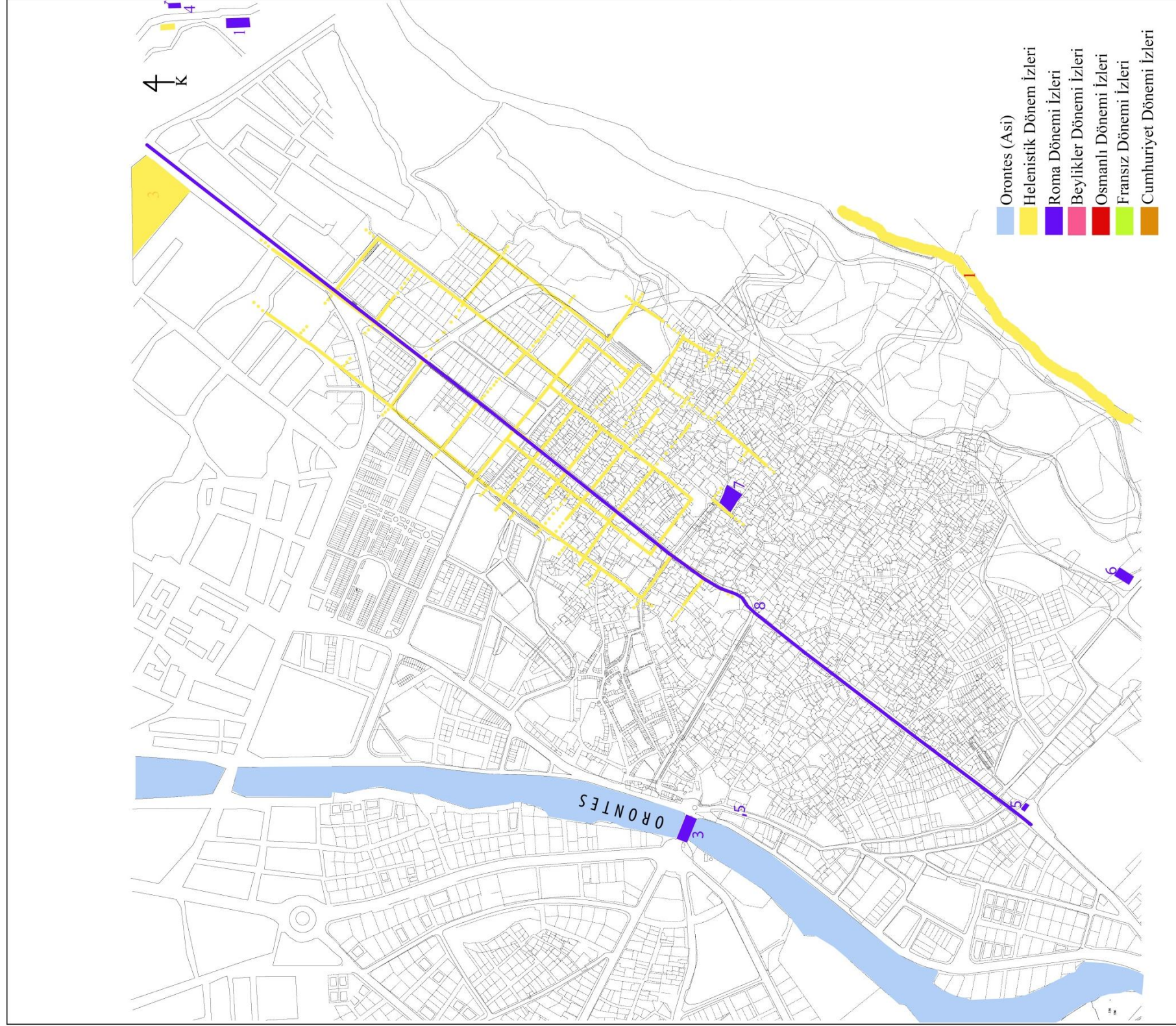
Roma İmparatorluğu döneminde Roma ve İskenderiye'den sonra üçüncü büyük kent haline gelen Antakya 115 yılında gerçekleşen deprem sonucunda Daphne ile birlikte büyük tahribata uğramıştır. Ancak depremden sonra zarar gören kolonadlı cadde onarılmıştır, Daphne'de Zeus ve Artemis adına mabed inşa edilmiştir (Sahillioğlu, 1999). İmparator Anteninus Pius zamanında (M.S.138-161) kentin hemen hemen tamamını tahrip eden büyük bir yangın yaşanmıştır. Ayrıca lider savaşlarındaki tarafı sonucu İmparator Septimis tarafından kentin cezalandırılması sonucunda özellikle tiyatrolar ve toplumsal yapılar yerle bir edilmiştir (Sahillioğlu, 1999). 458 yılında gerçekleşen deprem sonucu çıkan yangınlar ve 528 yılına dek aralıklarla süren depremler sonrasında halk şehri yağmalamış, birbirini öldürmüş ve bazı gruplar dağlara kaçmıştır (Sahillioğlu, 1999). 540 yılında başlayan Pers hakimiyeti döneminde 542 yılındaki veba salgını, 551 yılındaki deprem ve 560 yılındaki tekrar veba salgını sonrası kent zarar görmüştür (Sahillioğlu, 1999). 573 yılında Roma ve Pers İmparatorlukları arasındaki hakimiyet iddiaları sırasında Antakya'nın varoşları yerle bir edilmiş, 577 yılındaki depremle Daphne tamamen yıkılmıştır (Sahillioğlu, 1999).

Arapların 638 yılında Antakya'yı almalarından sonra, bu tarihe dek 'Doğu'nun Kraliçesi' adıyla anılan, asırlar boyunca Roma ve Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırındaki askeri üs, kültür ve ticaret merkezi olan Antakya'da önemli bir dönem kapanmıştır (Sahillioğlu, 1999).

Roma dönemi Antakya kentini gösteren ve Jacquot tarafından çizilen bu harita incelendiğinde bazı yapı izlerinin günümüze dek varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Yapılan incelemede Jüpter Tapınağı alanında bugün ayakta olan Ortodoks Kilisesi'nin, Varius Hamamı alanında günümüzdeki Cundi Hamamı'nın, yan yana konumlanmış Hadrian ve Trajan Hamamlarının alanında Osmanlı dönemi konut yerleşimi bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca Demir kapı, St Pierre Kilisesi ve yakın dönemde (1970) yıkılan Roma köprüsü varlığını sürdürebilmiş yapılardır (Şekil 3.19). Daha geniş bir köprü ihtiyacı doğrultusunda yıkılan Roma Köprüsünün yerine günümüzdeki niteliksiz betonarme köprü inşa edilmiştir. Günümüze ulaşan diğer eserler Memekli Köprü, Saray Caddesi'nde ortaya çıkan su kemerleri, çeşitli villa ile mozaik kalıntıları ve sur kalıntılarıdır.

Belediye'nin altyapı çalışmaları sırasında Saray Caddesinin başlangıç ve bitimine denk gelen iki bölgede birbirinin devamı olduğu düşünülen su kemeri kalıntılarına rastlanmıştır. Ayrıca Teleferik inşaatı sırasında İplikpazarı Mahallesi Halk sokakta Roma dönemi kalıntılarına rastlanmıştır.

Jacquot'un haritası ve günümüz kenti üzerine çalışan Arıman, Helenistik Dönemde temelleri atılan Kurtuluş Caddesi'nin Roma Döneminde Heredot Caddesi olarak adlandırıldığını belirtmektedir (Arıman, 2002).

1.St. Pierre Kilisesi, 2. Roma Villa ve Mozaikleri (Haritada görünmüyor), 3.Roma Köprüsü, 4.Demir Kapı, 5. Su Kemerleri, 6. Memekli Köprü,
7. Roma Dönemi Konut İzleri ve Mozaikleri, 8. Kurtuluş Caddesi

ROMA DÖNEM İZLERİ

Şekil 3.19 Roma Dönemi'nden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri

3.2.2.1 St. Pierre Kilisesi

Antakya’da Hristiyanlığın yayılma döneminde inşa edildiği bilinen Saint Pierre Kilisesi, dünyanın ilk mağara kilisesidir(Şekil 3.20).

Şekil 3.20 St. Pierre’nin içinden ve dışından görünüşler

Antakya’nın 2 km kuzeydoğusunda Stauris (Hac) Dağı’nın eteğinde yer alan genişliği 9,5 metre, derinliği 13 metre, yüksekliği 7 metre olan bu mağarada, St. Paul, St. Pierre ve Barnabas ilk Hristiyan cemaati ile toplanıp vaaz vermişlerdir (Hatay Kültür Envanteri, 2011). Hz. İsa’ya ve onun yaydığı dine inananlar için ‘Hristiyan’ adı ilk kez bu kilisede kullanılmıştır. Sahillioğlu, kilisenin dünyanın ilk dört Katolik kilisesinden biri olduğunu belirtmektedir (Sahillioğlu, 1999). Önceleri bir mağara kilise görünümündeki kilise, XIII. yüzyılda Haçlılar döneminde birkaç metre daha uzatılmış ve dış yüzeyine gotik tarzda duvar örülmüştür (Demir, 1996). Demir, ön cephenin doğulu bir ifade taşıdığını, yerel malzeme ile inşa edildiğini ve 1863 yılında Papa IX. Pius’un isteği ve III. Napolyon’un yardımıyla Kapuçin rahipleri tarafından restore edildiğini belirtmektedir (Demir, 1996). Ayrıca kilisenin sol tarafındaki izlerden ilk dönemde revaklarla korunduğu anlaşılmaktadır (Demir, 1996). Kilisenin kapıları üzerlerinde ve apsis duvarlarında gül motifleri görülmektedir. Duvarlarda freskler ve zeminde mozaik kalıntıları bulunmaktadır. Her yıl Aziz Petrus’un, kilisenin tüneline öldürüldüğü gün olan 29 Haziran’da Papa’nın izni ile civardan ve uzak illerden gelen din adamları ve kalabalık bir cemaatin katıldığı ayin düzenlenmektedir (Sahillioğlu, 1999). Sunağın sol tarafında

konumlanan ve kilisenin içine açılan tünelin, ani baskınlarda dağa kaçılarak saklanmak amacı ile yapıldığı düşünülmektedir. Ancak günümüzde bu tünel toprak ve kaya parçaları ile dolmuştur. Mihrabın sağında kayalardan damlayarak akan suyun şifalı olduğuna inanılmaktadır. Ancak 1997 yılında Antakya’da gerçekleşen depremden sonra bu su kesilmiştir (Cimok,1980; Sahillioğlu,1999).

3.2.2.2 Roma Villaları ve Mozaikleri

1932-1939 yılları arasında Antakya, Harbiye ve yakınlarında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan konut kalıntıları II. ve IV. yy. arasına tarihlenmiştir. Tüm bu kazılarda elde edilen buluntular Antik Çağ Antakya’sının konut mimarisine dair bilgi vermektedir. Antik Çağ Antakya evleri, Antik Çağ Yunan evlerinin gelişimi sonucu oluşan ve yunan evlerinin oluşum etkilerini taşıyan Roma evlerinin örneklerindendir (Akbay, 2006; Usman, 1958). Stillwell’den aktaran Akbay Antakya evlerinde plan kurgusunu oluşturan iki ana mekanın, evin en önemli mekanı olan ve döşemesindeki mozaiklerle vurgulanan iç avlu ile iç avlunun hemen yanında konumlanan, bir avlu veya kapalı başka bir mekanda oluşturulan dua etme amaçlı kullanıldığı düşünülen bir mekan olduğunu belirtmektedir (Akbay, 2006; Stilwell, 1961). Bu kazı çalışmaları ile Harbiye’deki Roma villalarının zemin döşemelerinde yer alan mozaik parçaları da bulunmuştur. Bu mozaikler Hatay Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

Şekil 3.21 Roma Villaları kalıntıları ve Mozaikler (Ömeroğlu, 2006)

3.2.2.3 Roma Köprüsü

Antakya'nın merkezinde yer alan köprü yapısı, İmparator Diocletianus tarafından M.S. 3. yüzyılda şehrin doğu ve batı yakalarını birleştirmek üzere Asi nehri üzerine inşa ettirilmiştir (Şekil 3.22).

Şekil 3.22 (a) Roma Köprüsü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b)Yeni Betonarme Köprü (Kişisel arşiv, 2016)

Uzun süre varlığını koruyan köprü, kentin daha geniş bir köprü ihtiyacı olduğu gerekçesiyle yıkılmıştır. Günümüzde Roma köprüsünün yerinden betonarme köprü yer almaktadır (Şekil 3.22).

3.2.2.4 Demir Kapı

Antakya'nın doğusunda, Halep'e giden yol üzerindeki bir sel yatağı üzerine kurulmuş olan Demir Kapı'nın bir diğer adı da Halep Kapısıdır.

(a)

(b)

Şekil 3.23(a) H. Adlard'ın Demir Kapı Gravürü (Gravürlerle Türkiye, 1997),
(b) Demir Kapı'nın günümüzdeki durumu (Kişisel arşiv, 2015)

Antik Çağdaki adı Parmenius Irmağı olan Hacı Kürüş Deresinden gelen sel sularının ve molozların kente yaptığı zararları önlemek, Antakya'nın su sorununa çare bulmak için bu ırmak üzerine bir bent yapılmıştır. Justinian devri örgü tekniği ile inşa edilmiş olan köprü çeşitli dönemlerde onarım görmüştür (Sahillioğlu, 1999).

Demir, 1872 depreminden sonra Demir Kapının 18 m yüksekliğindeki kitlesiyle ayakta durduğunu ancak Antakya'nın diğer kapılarından, Harbiye tarafındaki St. George Kapısının büyük ölçüde, St. Paul Kapısı'nın ise tamamen yıkıldığını Bahçe Kapısı'nın ise meyve bahçeleri altında kaldığını ifade etmektedir (Demir, 1996, s.99). Bugün Demir kapı Şekil 3.26'da görüldüğü gibi büyük ölçüde ayakta dururken diğer kapıların izleri gözlemlenememektedir.

3.2.2.5 Su Kemerleri

Antakya Belediyesi'nin altyapı kazı çalışmaları esnasında ortaya çıkan tarihi su kemerlerinde Roma Dönemi yapım tekniği okunmaktadır (Şekil 3.24). Su kemerine ait izlerden biri Saray Caddesinin başlangıcında diğeri Saray Caddesi ile Kurtuluş Caddesinin kesiştiği noktada bulunmaktadır. Su kemerleri çeşitli dönemden yapıların bir arada bulunduğu Saray Caddesi'ni Roma Dönemine kadar tarihlendirmiştir.

Şekil 3.24 Su kemerlerinden görüşler (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.2.6 Memekli Köprü (Trajan Su kemerleri)

Antakya’da şehrin artan nüfusunun su ihtiyacı mevcut kaynak ve tesislerle karşılanamayınca, İmparator Trajan (98-147) döneminde Daphne (Harbiye) sularını şehre getirecek kanalların inşasına başlanmıştır (Korkmaz, 2007). Trajan’ın Daphne’den (Harbiye) kente su getirmek amacıyla yaptırdığı su kemerinin Memekli Köprü olarak bilinen bölümü günümüze kadar gelmiştir. Bu köprü ile bir hamam inşaatı da başlamıştır. Trajan Kemerine Jacquot’un Roma haritasında da rastlanılmaktadır (Şekil 3.18).

Şekil 3.25 Memekli Köprü’nün eski görüşleri (Eba, 2016).

Şekil 3.26 Memekli köprü ve Köprüye bitişik inşa edilen gecekondu (Kişisel arşiv, 2016)

Günümüzde Bağrıyanık Mahallesi'nde varlığını koruyan Memekli Köprü'nün sorunları cehennem Kayıkçısı ile benzeşmekle beraber bu yapıda sorunlar arasına çarpık kentleşmenin yıkıcı etkileri de girmiştir. İnsanlar tarafından yoğun olarak kullanılan bölgede köprü kötü kullanımlara maruz kalmaktadır. Elektrik hatları ve direkleri ile de yapının algısı zarar görmektedir.

Şekil 3.27 Memekli Köprü'nün üst kottan görünüşü (Kişisel arşiv, 2016)

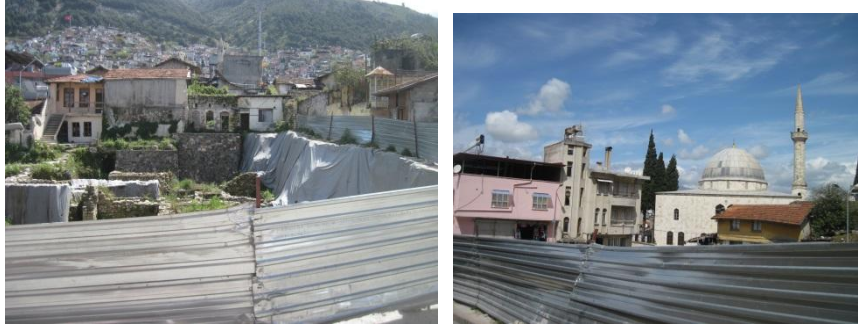
Alanda kotlar arası ulaşımı sağlayan Memekli Köprü'nün üstünde tarihsellik okunmamaktadır. Kemerin tarihsel önemini dikkate almadan yapılan asfalt döşeme ile niteliksiz korkuluk uygulaması olumsuz algı yaratmaktadır. Kemerin üst yüzeyi kazılarak özgün yüzeyin kontrolü sağlanmalıdır. Özgün durumu korunmuş ise ortaya çıkarılmalı, korunmamış ise özgününe ve köprü'nün niteliğine uygun müdahaleler yapılmalıdır. Elektrik direkleri ve kablolarının kötü algısının önüne geçilmiştir. Çevredeki niteliksiz yapılar kaldırılmalı, yapı ve çevresinin algısı artırılmalıdır. Trajan su kemeri koruma altına alınmalı ve kemer hakkında farkındalık oluşturulmalıdır. Antakya'ya gelen ziyaretçiler kemer hakkında bilgilendirilmeli ve ulaşılması zor olan alana yönlendirme sağlanmalıdır. Yapının yanına bilgilendirme panosu konulmalı yapı hakkında bilgi aktarımı yapılmalıdır.

Şekil 3.28 Trajan Su Kemerinden Antakya Kentinin ve surların görünümü (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.2.7 Roma Dönemi Konut İzleri ve Mozaikleri

Antakya'da 2012 yılında İplikpazarı mevkinde gerçekleşen teleferik projesinin inşası sırasında bazı tarihi kalıntıların bulunması üzerine kurtarma kazısı başlatılmıştır. Halen devam etmekte olan kazıda yeni kalıntılar ortaya çıkmaya devam etmektedir. Hatay Arkeoloji Müzesi arkeoloğu Demet Kara, kazı yapılan alanın Roma döneminde Antiocheia olarak adlandırılan antik kentin bir mahallesinde bulunduğunu ifade etmiş ve bölgenin Orta Çağ'dan Roma Helenistik döneme kadar inen bir katmana sahip olduğunu belirtmiştir(www.sozcu.com.tr). Bölge çevresindeki Osmanlı dönemi yapıları Kara'nın ifade ettiği çok katmanlı bir yapıyı güçlendirmektedir.

Şekil 3.29 Roma Dönemi Kalıntıları alanı ve kuzeyindeki Şeyhali Cami

Bu alan 2016 yılında ortaya çıkarılan mozaiklerle gündemde önemli yer etmiş, ulusal ve uluslararası medyada geniş yankı uyandırmıştır.

Şekil 3.30 Roma Duvarları ve mozaikler (Lütfü Savaş, Facebook).

3.2.2.8 Kolonadlı Cadde(Kurtuluş Caddesi)

Günümüzde Kurtuluş Caddesi olarak adlandırılan kentsel aks, Antakya'nın Asi (Orontes) Nehri ile Habib Neccar (Silpius) Dağı arasında kalan bölgesinde ve Kışla binası ile Dörtayak Mahallesi arasında yer almaktadır (Şekil 3.19).

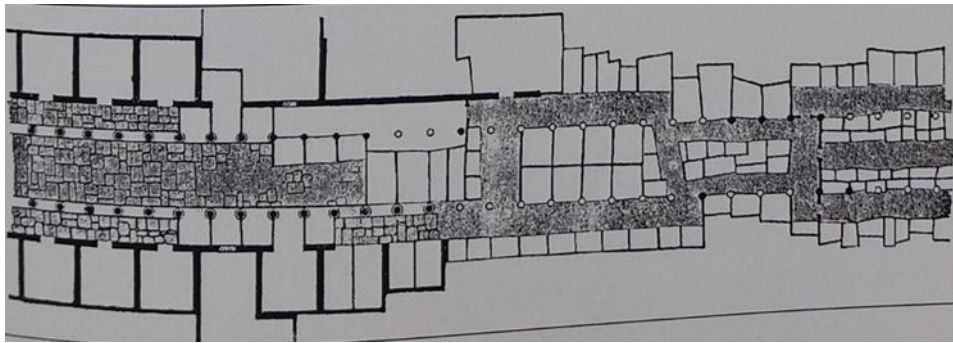
Şekil 3.31 Habib-i Neccar’ın üstünden Kurtuluş Caddesinin Görünüşü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009)

Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan cadde, kenti ikiye bölmektedir. Güneybatıdan esen hakim rüzgar alan cadde, bu konumu ile kentin nefes almasını sağlayan bir ana arter durumundadır. Antakya'nın eski haritalarına bakıldığında, tüm haritalarda aynı yerde ve doğrultuda boydan boya uzanan bir aksın varlığı dikkati çekmektedir (Mekan360, 2016). Demir, Kolonadlı Cadde'nin Roma Dönemi'nin en önemli imar çalışmalarından biri olduğunu ve 2 Roma mili uzunluğu ile kenti boydan boya geçtiğini belirtmektedir. Zemini mermer kaplı olan caddenin kolonodları M.S. 12-37 de Tiberius Claudius zamanında tamamlanmış ve birbirini kesen iki aksın kesişme noktasına imparator Tiberius'un heykeli dikilmiştir. Bronz heykeller ve mozaikli kolonadlarla süslenen caddenin yol kısmının genişliğinin 9.60 metre, iki tarafında yer alan kolonadlı alanın ise 10'ar metre genişlikte olduğu bilinmektedir (Demir, 1996).

Anadolu'nun bilinen en eski antik caddelerden biri olan Kolonadlı Cadde kentin ticaret merkezini oluşturmaktaydı. Cadde şiddetli depremler sonucu yer yer toprağın

altında kalıp özgün doğrultusunu kaybetmiş olsa da, kenti boydan boya geçen bir aks olarak Osmanlı dönemine dek varlığını sürmüştür (Ömeroğlu, 2006).

Özgün doğrultusunu kaybeden antik çağın Kolonadlı Cadde'si Osmanlı Döneminde Osmanlı kent kültürünün kendiliğinden oluşmuş organik dokusuna uygun olarak yeniden biçimlenmiştir. Kolonadlı alanın konut ve ticari birimler tarafından kullanılması sonucu caddenin genişliğinde ve doğrultusunda değişiklikler olduğu gözlenmektedir (Şekil 3.32). Bu kapsamda kimi evler yolun ortasına dek uzatılmış, yol güzergahı girintili çıkıntılı bir hal almıştır. Bazı yerlerde son derece daralan caddede ulaşım çok zorlaşmıştır. Fransız işgal ve yönetimi altında bulunduğu dönemde Harbiye tarafından gelen yol ile Halep yolunu birleştirerek sağlıklı bir ulaşım sağlayacak geniş bir caddeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla Halefzade Süreyya Bey'in Belediye Başkanlığı sırasında gerekli planlamalar yapılmış 1928 yılında uygulama başlamıştır. Caddenin eklerinin kaldırılması altı yıl, tamamlanması dokuz yıl sürmüştür. Cadde Fransızlar tarafından hazırlanan haritalarda "Rue Jadid" adı ile ifade edilmektedir (Mekan360, 2016). Söz konusu uygulama sonucunda kenti güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda kesen ve tarih boyunca kentin en önemli ulaşım aksını oluşturan Kurtuluş Caddesi 1935 yılında ulaşım açılmıştır (Ömeroğlu, 2006). Günümüzde Kurtuluş Caddesi kentin Asi Nehri ile Habib-i Neccar Dağı arasında kalan kısmı için hala önemli bir akstır.

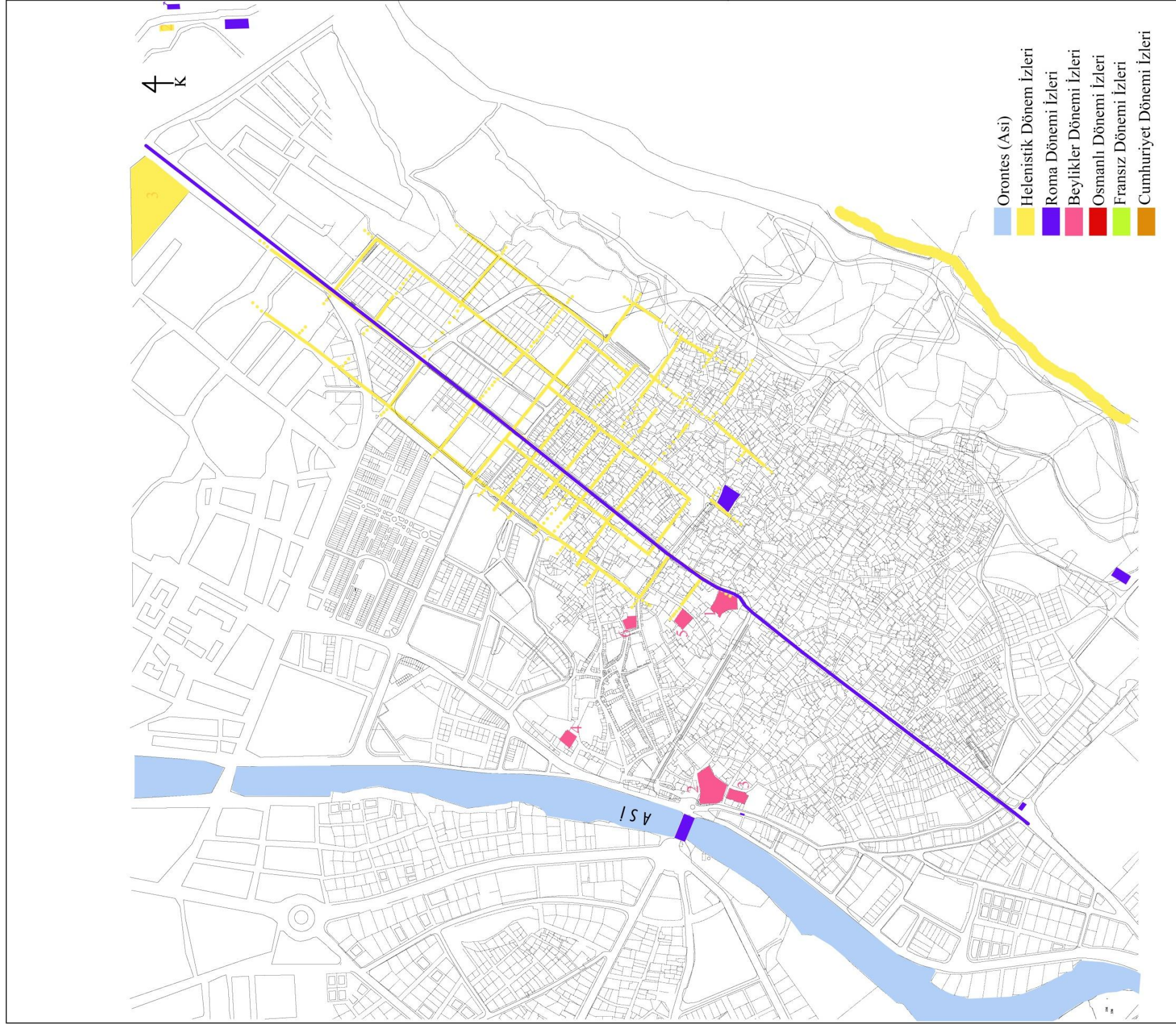
Şekil 3.32 J. Sauvaget'in Kolonadlı Cadde'nin zaman içinde çarşı haline gelmesini gösteren şeması (Demir, 1996)

3.2.3 Bizans ve Arap Hakimiyetleri Dönemi İzleri (M.S.395-M.S.963)

Antakya kentsel sit alanında Bizans ve Arap dönemine ait açığa çıkarılan bir ize rastlanılamamıştır.

3.2.4 Beylikler Dönemi İzleri (M.S.963- M.S 1516)

Beylikler dönemine ait izler oldukça sınırlı olmakla birlikte Habib-i Neccar Cami, Cundi Hamamı, Ulucami, Meydan Hamamı, Meydan Hamamı, Yeni Hamam ve Yeni Cami bu dönemin izleri olarak gösterilmektedir. Bu dönemde inşa edilen yapıların konumu Antakya'nın antik dönem yerleşim sınırlarından dışarı taşmadığını göstermektedir (Şekil 3.33).

1.Habib-i Neccar Cami, 2.Ulu Cami, 3.Cundi Hamamı, 4.Meydan Hamamı, 5. Yeni Hamam, 6. Yeni Cami.

BEYLİKLER DÖNEMİ İZLERİ

Şekil 3.33 Beylikler Dönemi'nden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri

3.2.4.1 Habib-i Neccar Cami

Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan Habib Neccar Cami önceleri bir Roma mabedi olan ardından kilise olarak kullanıldığı bilinen yapıdan dönüşmüştür. Camiye dönüşümün caminin medrese duvarında bulunan kitabesinde Memluk Sultanı Baybars'ın adının yer alması, kiliseden camiye dönüşümün 17. yüzyılda hüküm süren Memlük sultanı Baybars döneminde gerçekleştiğini göstermektedir (Demir, 1996). Ömeroğlu, cami 9. yüzyılda depremde zarar gördüğü için 17. yüzyılda Osmanlı Döneminde yeniden yapıldığını ve caminin Kuran'da Habib Neccar ile ilgili olayın geçtiği yer olması bakımından da kutsal sayıldığını belirtmiştir (Ömeroğlu, 2006).

Şekil 3.34 1975 yılında Habib-i Neccar Cami (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009)

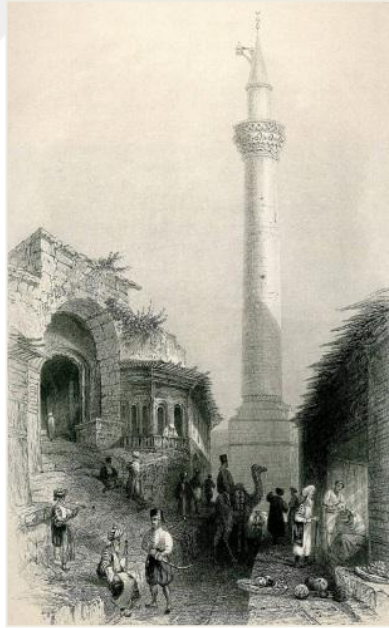

Şekil 3.35 Habib-i Neccar ve Habib-i Neccar'ın 20 basamak altındaki türbeye iniş kapısı (Kişisel arşiv, 2016)

Yapının ön cephesinin solunda bulunan bir kapıdan inilen caminin zemin kotunun altında bulunan halkın ziyaret ettiği 3 mezar bulunmaktadır. Bu mezarların yerin altında bulunması Kurtuluş Caddesinin 5 ila 7 m altındaki Roma yolunun İmar faaliyetleri ile kentin özgün zemin kotunun altta kalması ile ilişkilendirilebilir. Roma döneminde mabed olan Habib-i Neccar, depremler ve yıkımlar etkisiyle Kurtuluş Caddesi'nin ve diğer yapıların alt kotunda kalmış olabilir. Habib-i Neccar Roma döneminden bugüne kadar fiziksel ve tinsel varlığını sürdürmesi nedeniyle Antakya'nın çok katmanlı yapısının önemli unsurlarındandır.

3.2.4.2 Ulucami

Antakya'da pek çok tarihi cami ve mescit bulunmaktadır. Antakya camilerin en önemlilerinden biri olan Ulu Camii XVI. yy.da yeniden yapılmış olup ilk yapım tarihi bilinmemektedir (Şekil 3.36).

(a)

(b)

Şekil 3.36 (a) Ulucami ve çevresinden bir gravür (Gravürlerle Türkiye, 1997), (b) Ulucami'nin eski bir fotoğrafı (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009)

İslamiyet'in ilk dönemlerinde ortaya çıkan Meml k mimarisini yansıtmaktadır.  mero lu, tarihi caminin 1987 yılında statik özelliklerini kaybettiği için yıkılıp aynı üslupla yeniden inşa edildiğini ve 2005 yılında restorasyon çalışması geçirdiğini belirtmiştir ( mero lu, 2006).

Şekil 3.37 Ulucami girişi ve Ulucami'nin içeriden görünüşü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.4.3 Cundi Hamamı

Cundi Hamamı'nın yapım tarihini veren bir kitabesi bulunmamaktadır. Ancak basılı eserlerde yer alan bilgilerde yapının Memlukler Sultanı Baybars tarafından yaptırıldığı ve 1527 tarihli sayımda Cundi Hamamı'nın 4000 akçelik gelire sahip vakıf malı olarak kaydedildiği belirtilmektedir ( ancı, 2006).

Şekil 3.38 Cundi Hamamı'nın 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesinden görünüşü.

Şancı, Cundi Hamamı'nın Osmanlı hâkimiyetinde Sinan Paşa'nın vakıfları arasında yer aldığını ve 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Cundi askerlerinin yıkanması için tahsis edildiğini ifade etmekte ve adının oradan geldiğini öne sürmektedir (Şancı, 2006).

3.2.4.4 Meydan Hamamı

Hamamın tarihini belirleyecek herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Ancak 1527 tarihli tahrir defterinde 5000 akçelik geliri olan bir vakıf malı olarak kayıtlı olması yapının 16. Yüzyılın ilk çeyreğinde var olduğunu göstermektedir (Şancı, 2006).

Şekil 3.39 Meydan Hamamı (Kişisel arşiv, 2016)

Meydan Hamamı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından Selçuklu devri eseri olarak tescil edilmiştir. Ancak Şancı'ya göre Hamamın Selçuklular tarafından inşa edilmesi çok zayıf bir ihtimaldir. Şancı, Meydan Hamamı'nın Antakya'nın Memlûk hâkimiyetine girdiği 1268 yılından sonra gerçekleşen bayındırlık faaliyetleri kapsamında yaptırılmış olması gerektiğini belirtmektedir (Şancı, 2006).

3.2.4.5 Yeni Hamam

Yeni cami mahallesi ankaya sokakta bulunan yapı, 1078 yılında Hacı Bekir Bereket tarafından yaptırılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2011). Yapı kesme taştan yapılmıştır, giriş kapısı kemerlidir ve  n cephesinde 4 penceresi bulunmaktadır. Giriş kapısının üstünde bir kitabe bulunmaktadır. L şeklinde yuvarlak tonozlu bir holü vardır ve havuzu mevcuttur. Hamamın zemini mermerdir ve hamam günümüzde işlevine devam etmektedir.

şekil 3.40 Yapının günümüzde durumu (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009)

3.2.4.6 Yeni Cami

1166 yılında kesme taştan yapılan camiye Uzun arşıdan ve Yeni Cami sokaktan iki giriş vardır. Camiye sivri kemerli ta kapı ve üstünde kitabesi bulunan yuvarlak kemerli bir kapıdan girilmektedir.

(a)

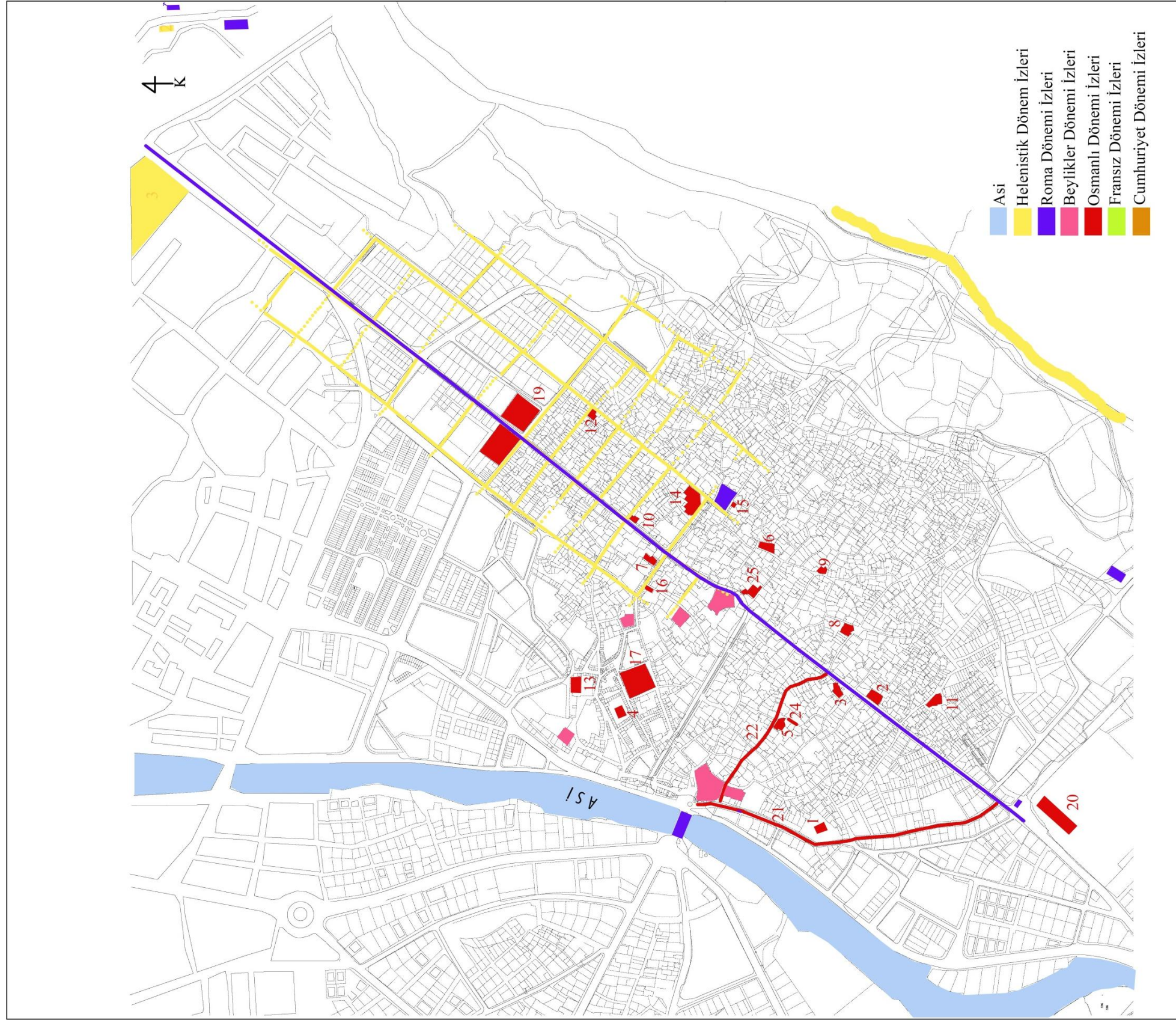
(b)

Şekil 3.41(a) Yeni Cami'nin eski görünüşü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b) Yeni Cami'nin şimdiki durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5 Osmanlı Dönemi'ne Ait İzler (1516-1919)

Antakya'da günümüzde varlığını sürdüren tarihi yapıların büyük çoğunluğu Osmanlı Dönemi'nde inşa edilmiştir.

Bu yapılar arasında öne çıkanlar; Ortodoks Kilisesi, Kurşunlu Han, Yeni Hamam, Çelenkoğlu Hanı, Havra, Sarımiye Cami, Ahmediye Cami, Mahremiye Cami, Sabunhane, Debruz Cami, Affan Ertuğrul Cami, 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi, Çeşmeler, Saray Caddesi, Kışla, Kabaltılar, Şeyhali Cami ile Çeşmesi, Nakip Cami, Kürt Fakih Cami, Kiremitli Cami, Uçtum Cami, Şeyh Muhammed Cami, Deveci Bekir Cami, Çeşmeler ve Osmanlı konutlarıdır (Şekil 3.42).

1.Ortodoks Kilisesi, 2. Havra, 3. Sarımsı Cami, 4.Ahmediye Cami, 5. Nakip Cami, 6. Kürt Fakih Cami, 7. Mahremiye Cami, 8. Kiremitli Cami, 9. Uçtun Cami, 10. Şeyh Muhammed Cami, 11. Affan Ertuğrul Cami, 12. Orhaniye Cami, 13. Meydan Cami, 14. Şeyh Ali Cami, 15. Deveci Bekir Cami, 16. Debruz Cami, 17. Kurşunlu Han, 18. Çelenkoğlu Hanı, 19. Sabunhane, 20. Kışla, 21. Saray Caddesi + Silahlı Kuvvetler Caddesi, 22. 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi, 23. Çeşmeler, 24. Kabaltı, 25. Osmanlı Dönemi Konutları.

OSMANLI DÖNEMİ İZLERİ

Şekil 3.42 Osmanlı Dönemi'nden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri

3.2.5.1 Ortodoks Kilisesi

1340 yılından beri faaliyet gösteren ve Saray Caddesi'nde bulunan Ortodoks Kilisesi, 1872 yılında depremde zarar görmüş, zamanın Rusya Hükümeti'nin maddi desteğiyle Rus mühendisler tarafından onarılmıştır. 2000 yılında ise Antakyalı Hristiyanlar tarafından organize edilen 7 aylık bir restorasyon çalışmasıyla kilisenin taş dokusu ortaya çıkarılmıştır (Ömeroğlu, 2006). Kentin Roma dönemi haritası incelendiğinde (Şekil 3.18), Ortodoks kilisesinin konumunun Jüpiter tapınağı ile eşleştiği görülmektedir. Bu tespit kilisenin Jüpiter tapınağı üzerine inşa edilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Şekil 3.43 Ortodoks Kilisesi'nden görüşler (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009)

3.2.5.2 Havra

Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan yapı, Antakya Musevi cemiyetinin ibadet yeridir. 1830 yıllarında yapılmış olduğu tahmin edilen yapının son olarak 1890'lı yıllarda restorasyonu yapıldığı bilinmektedir. Döşemesi kesme taş kaplı avluya tek bir kapıdan girilmektedir. Museviler Antakya'ya 2200 yıl önce Orta Doğu'dan gelmiş ve ticaretle uğraşarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Hristiyanlığın Antakya'da yayılması ile çoğu bu yeni dine geçmişlerdir. Günümüzde Musevi cemaatinin varlığını sürdürdüğü Antakya'da büyük bayramlarda ve önemli günlerde bu yapıda törenler düzenlenmektedir. Havrada bulunan el yazması Tevrat'ın 500 yıllık olduğu bilinmektedir (Nakib, 2012).

Şekil 3.44 Havra'nın giriş cephesi (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.5.3 Sarımiye Cami

Kutlu Sokağın Kurtuluş Caddesi ile birleştiği yerde bulunmaktadır. Avlu girişinde yer alan yazıtına göre 1131 H./ 1719M. yılında Sarımı Hacı Halil tarafından yeniden tamir ettirilmiştir. Yapıya giriş kurtuluş Caddesi yönünden minare altından yapılmaktadır. Yapının batı ve kuzeydoğu köşesine sonradan eklemeler yapıldığı anlaşılmaktadır.

Şekil 3.45 Sarımiye Cami'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.4 Ahmediye Cami

Antakya’da çarşı içinde bulunan caminin giriş kapısının batısında yer alan ilk pencerenin üzerine yerleştirilmiş kitabede caminin 1842 (H.1258) yılında tamamlandığı bildirilmiştir. Caminin 1997 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarım programına alındığı ve onarım kapsamında kemerlerin bakımının yapılacağı ve tavandaki çürüyen ahşapların değiştirileceği kaydedilmiştir. Yapının onarımı 2001 yılında tamamlanmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2011).

Şekil 3.46 Ahmediye Cami’nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.5 Nakip Cami

Yapım tarihi bilinmeyen yapı Zenginler Mahallesi 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesinde bulunmaktadır. Kesme ve moloz taşlarla inşa edilen caminin minaresi ahşap şerefeli, geniş saçaklı ve basit külahlıdır. Caminin yapım tarihinden sonra restorasyon geçirdiği anlaşılmaktadır.

(a)

(b)

Şekil 3.47(a) Nakip Cami'nin eski görünüşü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b) Nakip Cami'nin günümüzde görünüşü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.6 Kürt Fakih Cami

Birinciler Mahallesi Saldıray Sokakta bulunan cami, tek mekanlı, alaturka kiremitli ve beşik çatılıdır. Yapının kitabesi olmadığı için yapım tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Kesme taştan yapılmış bir çeşmesi vardır.

(a)

(b)

Şekil 3.48(a) Kürt Fakih Cami'nin eski görünüşü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b)Kürt Fakih Cami'nin günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.7 Mahremiye Cami

Yapının inşa tarihine dair bilgi bulunmamakla birlikte, yapı üzerindeki kitabelere dayanarak caminin 1842 yılından önce de var olduğu anlaşılmaktadır. Camiye Uzun Çarşıdan ve Saka Sokaktan girilmektedir. Yapı kesme taştan yapılmış olup, ahşap çatılı ve alaturka kiremitlidir. Uzun Çarşıdan giriş minare altından yuvarlak tonozlu bir koridordan sağlanmaktadır. Caminin avlusunda dökme mozaikten yapılmış yeni bir şadırvan mevcuttur.

(a)

(b)

Şekil 3.49(a) Mahremiye Cami'nin eski görünüşü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b) Mahremiye Cami'nin yeni görünüşü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.8 Kiremitli Cami

Şehitler Mahallesi Kiremitli Cami Sokakta bulunan yapı tek katlı ve kagirdir. Girişindeki bilgilendirme tabelasına göre 1842 yılında inşa ettirilmiştir. Kesme taştan yapılmış yapı ahşap oturtma çatılıdır. Yapının sokağa bakan dış duvarına 1925'te kesme taştan bir çeşme yapılmıştır. Giriş kapısının üstünde kitabesi vardır.

Şekil 3.50 Kiremitli Cami'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.9 Uçtım Cami

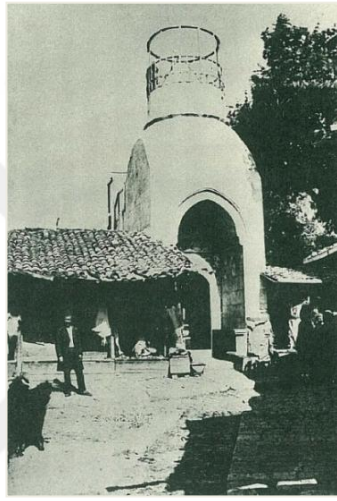
Birinciler Mahallesi ve Saldıray Sokakta bulunan kesme taştan tapılan cami tek katlı, kapı ve pencereleri kemerlidir. Beşik çatılı yapının dışa dönük dört penceresi vardır. Caminin çatısı ahşap ve alaturka kiremitlidir.

Şekil 3.51 Uçtım Cami'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.10 Şeyh Muhammed Cami

Caminin minaresi 1719 yılında yapılmış olup caminin daha sonra inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kesme taştan yapılan camiye giriş minare altındandır. Cami tek katlı ve avlusu mozaik döşemelidir. Minare kesme taştan yapılmış silindirik gövdeli ve sivri külahlıdır. Caminin kitabesi giriş kapısı üzerindedir.

(a)

(b)

Şekil 3.52 (a) Şeyh Muhammed Cami eski görünüşü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b) Şeyh Muhammed Cami'nin günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.11 Affan Ertuğrul Cami

Fevzipaşa Mahallesi, Akıncılar Sokakta bulunan yapının giriş kapısının üstünde bulunan kitabeden caminin inşasının 1895 yılında tamamlandığı anlaşılmaktadır. Kitabede caminin banisi olarak Sultan Abdulhamit'in ismi geçmektedir. Kesme Taşla inşa edilen caminin minaresi cami kütesinden ayrı ve avlunun köşesine konumlanmıştır.

Şekil 3.53 Affan Ertuğrul Cami'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.12 Orhaniye Cami

Orhanlı Mahallesi Kubulay Sokakta bulunan caminin kapısının üzerindeki kitabeden 1895 yılında inşa edildiği anlaşılmaktadır. Kesme taştan yapılan binanın dış sıvası saman katkılıdır. Ayrı yapılan minare cami avlusunun güney batı ucundadır. Yapının yakın zamanda restore edildiği anlaşılmaktadır.

Şekil 3.54 Orhaniye Cami'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.13 Meydan Cami

Yapı, Zahire Meydanı'nda bulunduğundan Meydan Cami adını almıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2011). Geniş avlulu caminin güney ucunda ibadet mahalli kuzey ucunda medreseler mevcuttur. Caminin minaresi kapının bitişiğinde bulunmaktadır. Avluda yapılış tarihi belli olmayan bir şadırvan mevcuttur.

(a)

(b)

Şekil 3.55(a) Meydan Cami'nin eski görünümü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı Fotoğraf Albümü, 2009), (b) Meydan Cami'nin günümüzde görünüşü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.14 Şeyh Ali Cami

Şeyh Ali mahallesi Güngör Sokakta bulunan cami 1571 yılında yaptırılmıştır. Kentin Roma Dönemi yayılma alanına ve o dönemin günümüz izlerinin gözlendiği bölgeye yakınlığı sebebiyle de bu tez için önemli bir konumdadır. Caminin girişinde yapılan çeşme 1916 (H.1334) yılına tarihlendirilmiştir. Cami girişinde de bir sütun başı, Cami içerisinde de bir mezar kalıntısı bulunmaktadır (Şekil 3.57). Kesme taştan yapılan caminin şadırvanlı çeşmesi, kesme taş kaplı avlusu ve kesme taştan yapılmış minaresi vardır.

Şekil 3.56 (a) Şeyh Ali Cami eski görünümü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009), (b) Şeyh Ali Cami günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

Şekil 3.57 Şeyh Ali Cami çevresindeki çeşme, mezar ve sütun başı kalıntıları (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.15 Deveci Bekiroğlu Cami ve Çeşmesi

İplikpazarı Mahallesi Gökşen Sokakta bulunan cami, kapısının üstündeki kitabesine göre 1905 yılında inşa edilmiştir. Üzerinde kitabesi bulunan çeşme kesme taştan yapılmıştır. Kesme taştan yapılan cami kötü kullanım, çevresindeki niteliksiz yapılar tarafından sarılması ve bakımsızlığı nedeniyle algılanabilirliğini kaybetmiş durumdadır.

Şekil 3.58 Deveci Bekiroğlu Cami ve çeşmesinin günümüzdeki durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.16 Debruz Cami

Uzun Çarşı mevkiinde bulunan yapıdır. Şancı, Antakya ve çevresinde 1872 tarihinde yaşanan deprem felaketinin ardından ayakta kalan bazı yapılar mescide dönüştürülmüş veya mevcut küçük arsalar üzerine bu tarzda mescitler yapıldığını belirtmektedir. Ayrıca Şancı, bu bilgi doğrultusunda yapının 1872 depreminden sonra ve yanındaki Hacı Sait Helvacı Kasteli'nden (1911) önce inşa edilmiş olabileceğini belirtmektedir (Şancı, 2006).

Şekil 3.59 Debruz Cami'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.17 Kurşunlu Han

Uzunçarşı Caddesinde bulunan hanın tarihini belirleyecek kesin bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte, Tuğlacı herhangi bir kaynak göstermeksizin 1660 yılında Sokullu Mehmet Paşa tarafında yaptırıldığını, Tekin ise sadece 1660 yılında inşa edildiğini belirtmektedir (Tekin, 2002). Demir ise depo ve dükkan olarak kullanılan Kurşunlu Hanın, Yeni Han ile Hüsnü Sabuncu Kervansarayının kentte varlığı bilinen hanların en önemlileri olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Kurşunlu Han'ın ise kentte bulunan 15 handan en eskisi olduğunu ve 1660 yılında Köprülü Mehmet Paşa tarafından sürre alayının ağırlanması için inşa ettirildiğini belirtmiştir (Demir, 1996, s.101).

Şekil 3.60 Kurşunlu Hanın günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

Hanın çatısı üzerindeki kurşun kaplamasından dolayı Kurşunlu Han adıyla anıldığı bilinmektedir. Tek katlı, iç avlulu hanın bir de camisi mevcuttur. İçeride dönük yapının bütün kapı ve pencereleri avluya açılmaktadır.

3.2.5.18 Çelenkoğlu Hanı

Bugün mevcut olan yapının kuzeyinde Saka Hamamı doğusunda Mahremiye Camisi bulunmaktadır. Şancı, yapının 1574'te Saka Hamamı'ndan sonra ve Vecihi Paşa'nın Saka Hamamı'nı 1862'deki onarımından önce inşa edildiğini belirtmektedir

(Şancı, 2006). Ayrıca, yapının 1862 yılında Halep Valisi Vecihi Paşa tarafından sabunhane olarak kullanılmak üzere onarım geçirdiğini belirtilmektedir(Şancı, 2006). Bu onarımın, hanın sabunhaneye dönüştürülmesinden ziyade sabunhanenin eklenmesi şeklinde olduğu düşünülmektedir. Uzun süre sabunhane olarak bilinen yapı 2006 yılında iş hanına dönüştürülmüş ve bu dönemde kuzey ve batı cephelerine birer giriş oluşturulmuştur (Şancı, 2006).

Şekil 3.61 Çelenkoğlu Hanının günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.19 Sabunhane

Kurtuluş caddesi ile Kazıklı sokağın kesiştiği yerde bir köşe yapısı olan yapı, sabunhane olarak 1860'larda inşa edilmiştir. Uzun süre bu kullanımı sürdüren yapı 2003 yılında restore edilerek otel olarak yenilenmiştir. Zemin kat revaklarının büyük bölümü yıkılan binada restorasyon sırasında binanın ilk işlevi için gerekli yağ ve sudgostik depoları ile sabun kazanı-külhan kaldırılmıştır (Hatay Kültür Envanteri, 2011). Ön cephenin değiştirilip depo olarak kullanıldığı bilinmektedir (Hatay Kültür Envanteri, 2011). Günümüzde Savon Otel olarak hizmet vermektedir.

Şekil 3.62 Sabunhane'nin günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.20 Kışla

Kurtuluş Caddesi'nin güney ucunda, doğu kanadında konumlanan yapı iki katlı olup kesme taştan inşa edilmiştir. Ömeroğlu'na göre 1832 yılında inşa edilen Kışla; Roma, Bizans ve Haçlılar Dönemi yapılarından sökülen malzeme ile inşa edilmiştir (Ömeroğlu, 2006). Günümüzde restore edilmiş olan yapı özgün işlevi olan askeri tesis alanı kullanımını sürdürmektedir. Osmanlı Döneminde, kışladan yeni yapılan Hükümet Binasına giden yolun gelişmesiyle Saray Caddesi'nin ticari bir canlılık kazandığı belirtilmektedir (Ömeroğlu, 2006).

Şekil 3.63 Eski bir kartpostalda askeri kışla (Demir, 1996)

Şekil 3.64 Yakın tarihte askeri kışla (Hatay Kültür Envanteri, 2011).

3.2.5.21 Saray Caddesi

Halk tarafından Saray Caddesi olarak anılan caddeye resmi olarak Hürriyet Caddesi ismi verilmiştir. Ancak Antakya halkı tarafından Saray Caddesi olarak anılması dolayısıyla bu çalışma kapsamında da Saray Caddesi olarak anılacaktır.

Saray Caddesi Osmanlı Döneminden bu yana kentteki varlığını sürdürmüş önemli akslardan biridir. Kuzeyde Ulucami ile başlayan caddede Osmanlı Dönemi dini, ticari ve sivil nitelikte birçok yapı bulunmakta ve yakın zamanda ortaya çıkarılan Roma Dönemi su kemeri ile cadde Roma devrine tarihlenmiştir.

Şekil 3.65 1900'lerin başında Saray Caddesi (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2009)

Cadde üzerinde Ortodoks Kilisesi ve Protestan Kilisesi gibi önemli yapılar da bulunmakla birlikte caddeye birçok önemli aks bağlanmakta ve cadde güneyde Kurtuluş Caddesi ile kesişerek sonlanmaktadır. Günümüzde yayalaştırılmış durumda olan Saray Caddesi Antakya'nın önemli ticari, dini ve sosyal akslarından biridir.

Şekil 3.66 Günümüzde Saray Caddesi (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.22 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi

Cadde, Saray Caddesi ile Kurtuluş Caddesini bağlayan bir aks niteliğindedir. Osmanlı Dönemi kent planı incelendiğinde bu caddenin önemli bir aks olduğu, birçok sokağın bu caddeye bağlandığı ve tamamen bir konut yerleşimi olduğu anlaşılmaktadır. Konumu ve Osmanlı Dönemi'nin evlerini ve yaşam biçimini anlatması bakımından oldukça önemli bir akstır. Antakya'nın Beylikler Dönemi anıt eserleri içinde yer alan Cundi Hamamı bu caddede bulunmaktadır ve cadde Ulucami'nin güneyinden geçen caddedir. Ancak Ulucami'nin buraya girişi bulunmamaktadır. Cadde iyi korunmuş özelliktedir ve restorasyon çalışmaları hızlı bir şekilde devam etmektedir.

Şekil 3.67 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi Caddesi'nin günümüzdeki durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.23 Çeşmeler

Kentin çeşitli yerlerinde Osmanlı Dönemine ait çeşmeler bulunmaktadır. Kentteki günümüze dek gelen ünlü çeşmeler 'Zugaybe çeşmeleri' olarak anılmaktadırlar. Bazı çeşmelerin arapça kitabeleri vardır ancak bazılarının kitabesi tahrip edildiğinden dolayı yapım yılları da bilinmemektedir. Kentte bulunan Osmanlı döneminde inşa edilmiş iki şadırvandan biri Meydan Cami, diğeri Habib-i Neccar Cami avlusunda bulunmaktadır.

Şekil 3.68 Çeşmelerden görüşler (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.24 Kabaltı

Zenginler Mahallesi Kabaltı Sokakta konumlanan iki adet beşik kemer Antakya'nın tarihi ve yerel kentsel elemanlarından olan kabaltının günümüz izleridir. Bir kemerin üstünde eski yapıya ait bir pencere izi bulunmaktadır.

Şekil 3.69 Kabaltı'nın günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.5.25 Osmanlı Dönemi Konutları

Antakya'nın karakteristik yapıları arasında Osmanlı dönemi konutları önemli yer tutar. Antakya'da Osmanlı dönemi konut dokusunun oluşumunda iklim, topografik yapı, gelenekler, etnik ayrımlar, toplumsal koşullar ve savunma gereksinimleri etkili olmuştur.

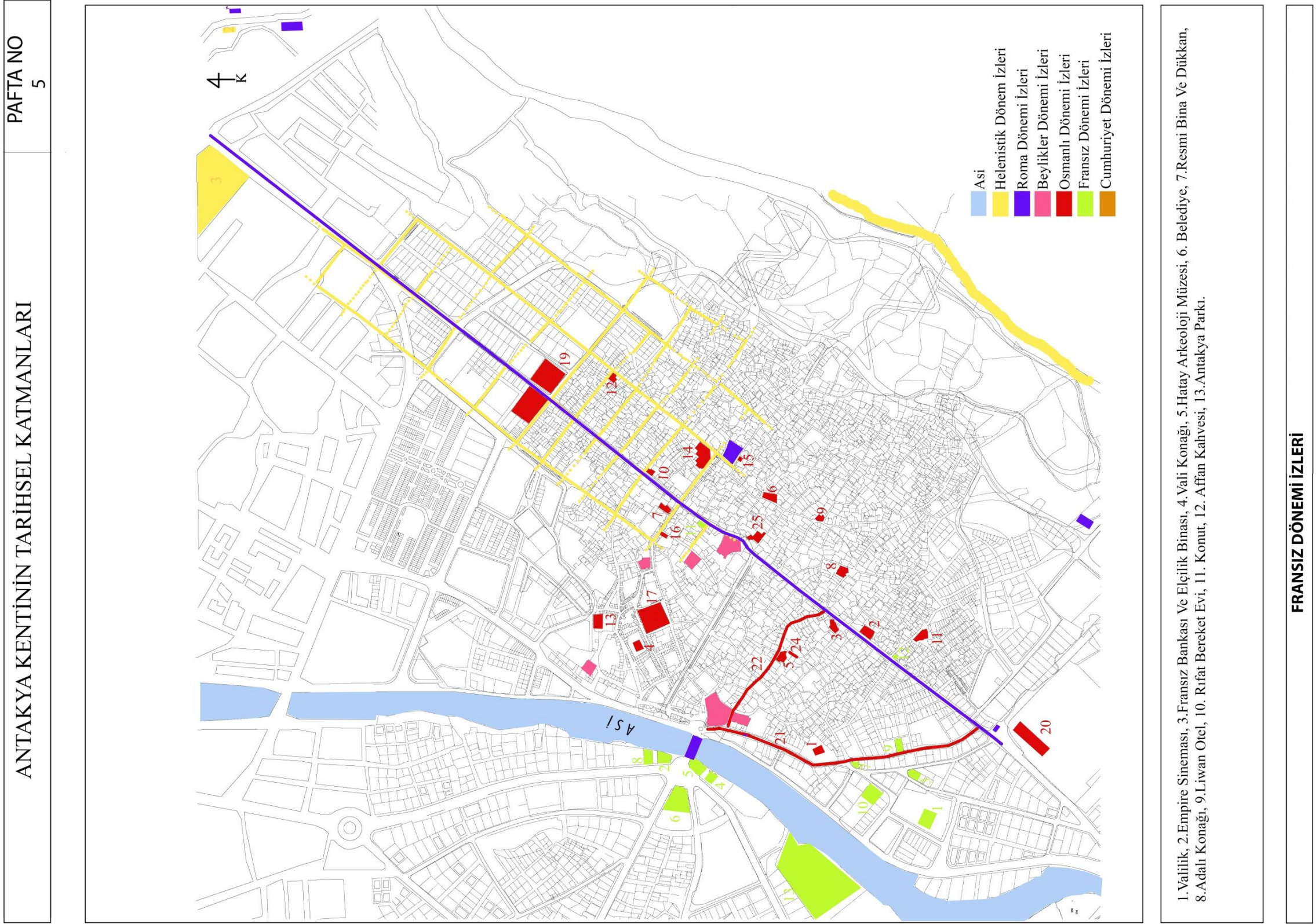

Şekil 3.70 40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi’ndeki Osmanlı Dönemi yapılarından bir görünüş (Kişisel arşiv, 2015)

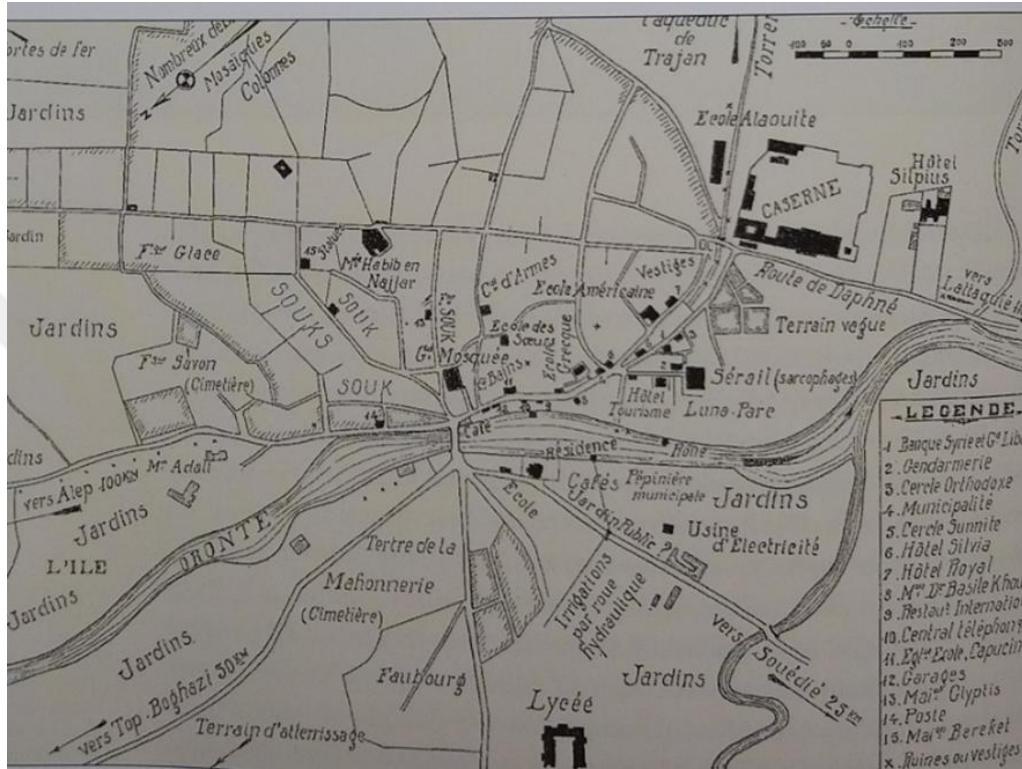
Yapılardaki en önemli özelliklerden biri savunma amacıyla ortak duvarlı ve aralarında boşluk bırakmayan kümeler biçiminde oluşturulmuş olmalarıdır. Genellikle konutların birbirine zıt iki cepheleri vardır. Evin ana mekanını oluşturan günlük hayatın büyük çoğunluğu geçirilen avlu, yüksek ve sağır bir taş duvarla çevrelenmiştir. İki katlı yapıların üsr katında sokağa bakan pencereler bulunur.

3.2.6 İşgal ve Manda Dönemine Ait İzler (1919-1937)

Fransızlar Döneminde yapılaşmanın ana akslar olan Kurtuluş Caddesi ve Saray Caddesi’nde yoğunlaştığı ve eski Antakya’nın dışında yerleşimin başladığı görülmektedir (Şekil 3.71).

Bu dönemden Valilik, Empire Sineması, Fransız Bankası ve Elçilik Binası, Vali Evi, Resmi Bina ve Dükkan, Antakya Arkeoloji Müzesi, Belediye, Adalı Konağı, Liwan Otel, Rifat Bereket Evi, Konut, Antakya Parkı ve Affan Kahvesi günümüze kadar varlığını sürdüren yapılardır.

Şekil 3.72 P. Jacquot'un 1931'de Antakya'daki belli başlı yapıları gösteren planı (Demir, 1996, s.102)

3.2.6.1 Valilik

Antakya Hükümet caddesinde bulunan yapı günümüzde Hatay Valiliği olarak kullanılmaktadır. Kumandanlık Binası olarak yapılan binanın inşasına 1927 yılında başlanmış ve 1928 yılında tamamlanmıştır. Binanın mimari projesinin Beyrut'lu bir mühendis tarafından çizildiği, uygulamasının ise yerel ustalar tarafından yapıldığı bilinmektedir. Yapının inşası için gerek duyulan mali kaynak, zamanın İskenderun Sancağı İdari Meclisi tarafından karşılanmıştır (Hatay, 2016). Kesme taştan yapılan yapının ortasında camekanlı bir mekan mevcuttur. Ön cephede biri ana olmak

üzerleri kemer lentolu üç giriş kapısı bulunmaktadır. Giriş bölümü sütunlu bir çıkma ile tarif edilip, çıkmanın üstü balkon olarak kullanılmaktadır. Ön cephenin ortasında saat kulesi olarak kullanılan bir alınlık yükselmektedir. Zemin kat ortada bir mekan etrafında sıralanmış on beş odadan oluşmakta tavan betonarmedir. Üst kata mermer döşemeli ve demir korkuluklu bir merdiven ile çıkılmaktadır. Üst katta orta mekan etrafında sıralanmış 16 oda bulunup, tavan betonarmedir ve tavanda süsleme yoktur.

Şekil 3.73 Valiliğin günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.6.2 Empire Sineması

(a)

(b)

Şekil 3.74 (a) Empire Sineması (Arıman, 2002), (b) Empire Sineması'nın günümüzde durumu (Kişisel arşiv, 2015)

Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan yapı, Fransızların Hatay'ı işgal ettiği dönemde (1927) inşa edildiği bilinen Empire Sineması, söz konusu dönemde kentin kültürel mekanlarının artırılmasına yönelik bir anlayışın temsili olması nedeniyle önemlidir. Fransız mimar Leon Benjuda tarafından Antakya'nın ilk sineması olarak projelendirilen Empire sineması Hacı Muhammed Adalı adına inşa edilmiş ve bir süre sinema olarak işletilmiştir. Yapı, Hatay Devleti döneminde duyulan ihtiyaç üzerine 1938'de meclis binası olarak tahsis edilmiştir. 1938 yılında Hatay devlet iken duyulan ihtiyaç üzerine meclis binası olarak tahsis edilmiştir. Bina 2006 yılındaki restorasyon çalışmaları sonrasında kültür merkezine dönüştürülmüştür.

3.2.6.3 Fransız Bankası ve Elçilik Binası

Saray Caddesi ile Fevzi Çakmak Caddesini'nin kesişiminde bulunan, Fransızlar Döneminde inşa edildiği bilinen yapı o dönemde Fransız Bankası ve Elçilik olarak kullanılmıştır. 2000 yılında restore edilerek Güney Kore Kwong Lim Metodist Kilisesi tarafından Protestan Kilisesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Ömeroğlu, 2006). Üç katlı olan yapının girişi kuzeyden olup küçük bir avlusu vardır. Bina'nın cephesi tamamen kesme taştır ve girişi sivri kemerlidir.

Şekil 3.75 Fransız Bankası'nın günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.6.4 Vali Konağı

Gündüz Caddesinde bulunan yapı Arkeoloji Müzesi ve Antakya Parkı'nın arasında konumlanmıştır. Simetrik cephe düzenine sahip yapı Fransız kolonileşmesinin mimari üslubu nasıl etkilediğinin görülmesi açısından önemli bir yere sahiptir. Yapı bir bahçe içinde konumlanmış ve bahçesinde anıt ağaçlar mevcuttur.

Şekil 3.76 Günümüzde Vali Konağı (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.6.5 Hatay Arkeoloji Müzesi

Cumhuriyet Meydanında bulunan yapı meydanı tanımlayan önemli yapılardan biridir. Döneminde dünyanın en büyük ikinci arkeoloji müzesi ünvanını taşımıştır. Özgün bölümleri 1932 yılında inşa edilen yapı 1969 ile 1974 yılları arasında ve 2000 yılında yapılan eklemelerle bugünkü halini almıştır. Müze inşaatı, 1932 yılında Antakya ve çevresinde başlayan kazı çalışmalarından esinlenerek ve Fransız arkeolog M. Prost'un tavsiyesi üzerine başlatılmıştır. Fransız döneminin özelliklerini taşıyan yapının dış duvarları kesme taştan yapılmıştır. L plan şemalı ana yapıda betonarme ve yığma yapım tekniklerinin beraber kullanılmıştır.

Şekil 3.77 Yapının günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.6.6 Belediye

Cumhuriyet Meydanında bulunan yapı, meydanı bütünlüğünü oluşturan ana etmenlerden biridir. Yapı 1936 yılında inşa edilmiş olup ve kentin tescilli kültür varlıkları arasındadır. Simetrik cephe düzenine sahip bina anıtsal özellikte giriş merdivenlerine sahiptir. Belediye Binası olarak yapılan bina günümüzde Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin ek binası olarak faaliyet olarak göstermektedir.

Şekil 3.78 Belediye yapısının günümüzdeki durumu (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.6.7 Resmi Bina ve Dükkan

Hürriyet Caddesi ile Erler Caddesi kesişiminde bulunan köşe yapısıdır. Fransızlar Döneminde yapılan yapı üç katlı kagir bir binadır ve çatısı kiremit örtülüdür. Alt katlar dükkan, üst katlar resmi daire olarak tasarlanmıştır. Tavanlar ahşap, yerler karo ve kat araları silmelidir.

Şekil 3.79 Resmi binanın günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.6.8 Adalı Konağı

Atatürk Caddesi üzerinde bulunan ve Fransızlar Döneminde inşa edilen yapı Empire Sinemasının arkasında yer almaktadır. Empire Sineması ile birlikte Adalı ailesi tarafından yaptırılan yapı Adalı ailesinin kentteki etkisini ve yerini göstermektedir. Sinemaya bitişik olan tarafta ortasında havuz olan bir avlu bulunmaktadır. İki katlı, kiremit çatılıdır ve iki sütunlu bir girişi vardır. Ön cephesinde altıgen planlı kurşun kubbeli iki kulesi bulunmaktadır. Yapı günümüzde restoran işlevi görmektedir.

Şekil 3.80 Adalı Konağı'nın günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.6.9 Liwan Otel

Silahlı Kuvvetler Caddesi'nde bulunan yapının ilk işlevi ve inşa tarihi bilinmemektedir. Ancak mimari üslubu Fransız Dönemi yapıları ile benzeşmektedir. Kesme taş ve simetrik cephesi olup ön cephede dört balkonu bulunmaktadır. Zemin katında camekanlı açıklıklar oluşturulmuş, üst katlarda sütunlu ve kepenkli olarak iki tip pencere düşünülmüştür. Cephede silmeler ve süslemeler olup, balkon korkulukları taştan imal edilmiştir.

Şekil 3.81 Liwan Otel'in günümüzdeki durumu (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.6.10 Rifat Bereket Evi

Hükümet Caddesi üzerinde bulunan yapı 1900 yılında yapılmaya başlanmış, 1908 yılında kullanıma hazır hale gelmiştir. Binayı yaptıran kişi, “Kuzey Suriye Mebusu Rifat Berekettir. İki katlı ve kesme taştan yapılan binanın mimarisinde, İstanbul’daki saraylar ve büyük konaklardan esinlenilmiştir. Bütün dış balkonların modeli Osmanlı Saraylarının balkon tipinde ve taş oymadır. Yapının ön cephesinde iki merdivenli ve sütunlu bir girişi mevcuttur. Yapı, 1920 yılında “Turizm Oteli” haline getirilmiştir. 1939 yılında Hatay Türkiye’ye bağlanınca aynı ad ile Antakya Belediyesi’ne devredilen bina uzun müddet otel ve lokanta olarak işletilmiştir. 1957 yılında bina büyük bir yangın geçirmiştir. Onarıldıktan sonra 1961 yılında Hatay Valisi Muammer Ürgen tarafından Kız Öğretmen Okulu’na tahsis edilmiştir. Sonrasında A.Samet Kuşçu tarafından Antakya Belediyesi’nden kiralanan yapı halen Antakya Ata Koleji’nin hizmet binalarından biridir.

Şekil 3.82 Rifat Bereket Evi’nin günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.6.11 Konut

Kurtuluş Caddesi ile Örnek Sokağın kesiştiği alanda bir köşe yapısıdır. İnşa tarihi bilinmeyen yapının mimari dili itibariyle Fransızlar Döneminde inşa edildiği

anlaşılmaktadır. İki katlıdır ve kesme taştan yapılmıştır. Yapının Kurtuluş Caddesindeki kemerli girişini üç kemerle çıkış yapılan bir balkon tariflemektedir.

Şekil 3.83 Konutun günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.6.12 *Affan Kahvesi*

Kurtuluş caddesi üzerinde bulunan yapının yapım tarihi belli olmamakla birlikte mimari diline bakıldığında Fransız döneminde yapıldığı düşünülmektedir. Alt katı kahvehane üst katı konut olan yapının üst katı katı terkedilmiş durumdadır. Üst kat cephesinin ortası bir sütunlu balkondur ve balkona açılan kapılar sivri kemerlidir. Yapı kesme taştan yapılmıştır.

Şekil 3.84 Yapının günümüzdeki görünümü (Kişisel arşiv, 2015)

3.2.6.13 Antakya Parkı

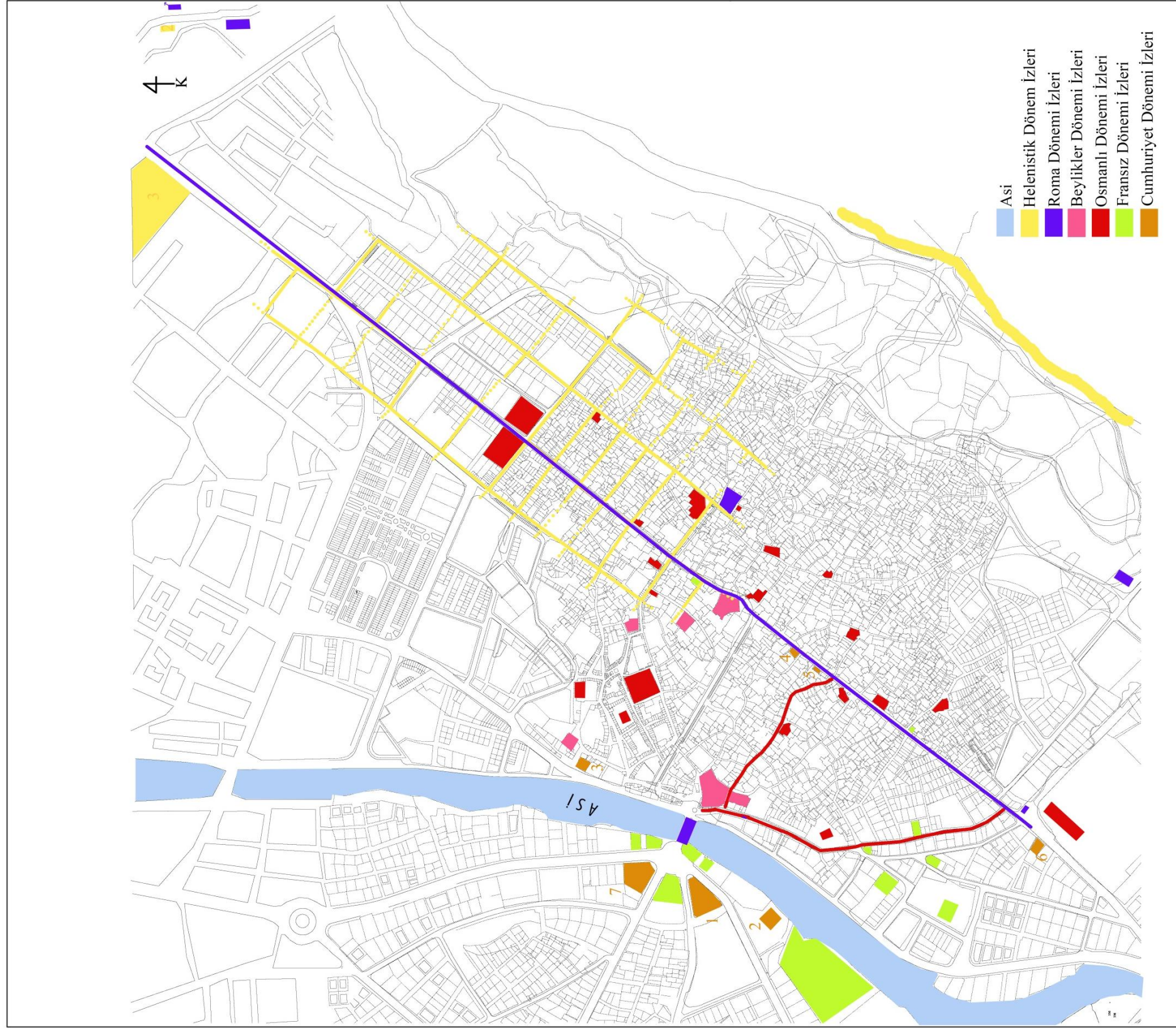
Asi nehri kıyısında 51.000 metrekarelik bir alan üzerine tesis edilmiştir. Park alanının projelendirme çalışması 1938’de Fransızlar zamanında yapılmış ve proje kapsamında birçok süs bitkisi yurt dışından getirilmiştir. Parkta gazino, kafe, çocuk oyun alanları, olimpiik yüzme havuzu ve nikah salonu mevcuttur. Antakya parkı içinde Vali Konağı ve müze binası bulunmaktadır.

Şekil 3.85 Günümüzde parkın giriş bölümü (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.7 Bağımsızlık ve Türkiye Dönemine Ait İzler (1937-...)

Hatay’ın anavatana katılımının Türkiye’nin diğer şehirlerinden farklı bir süreç izlemesi nedeniyle Cumhuriyet’in ilk yıllarında yaşanan modernleşme hareketi Hatay’da görülmemiştir. Bu nedenle Antakya’da Cumhuriyet Dönemi mimarlık anlayışı okuması sınırlı yapılabilmektedir. Fransızlar Döneminde başlayan Eski Antakya yerleşiminin dışına taşma durumunun devam ettiği yapı izlerinden okunmaktadır. Günümüzde varlığını sürdürmekte olan dönem yapıları (Şekil 3.86): Ziraat Bankası, Antakya Halkevi ve Halk partisi, Sultan Sofrası, Abdulgani Türkmen Konağı, müstakil konutlar ve çok katlı apartmanlardır.

1. Ziraat Bankası, 2. Antakya Halkevi ve Halk Partisi, 3. Sultan Sofrası, 4. Abulgani Türkmen Konağı, 5. Apartman, 6. Konut, 7. PTT

CUMHURİYET DÖNEMİ İZLERİ

Şekil 3.86 Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze ulaşan yapılar ve katmanlaşma izleri

3.2.7.1 Ziraat Bankası

İlk işlevi ve inşa tarihi bilinmeyen yapı Cumhuriyet meydanını oluşturan yapılardan biridir. Günümüzde Ziraat Bankası olarak kullanılan yapının peyzaj düzenine sahip bir bahçesi bulunmaktadır. Simetrik cephe düzenine sahip yapının cephe düzeninde kademeler yapılarak dönemin klasik cephe tipinin dışına çıkmıştır. Cephelerde kesme taş ve sıva beraber kullanılmıştır. Yapının Gündüz Caddesine bakan cephesinde üst katta kolonadlarla taşınan bir balkon oluşturulmuştur.

(a)

(b)

Şekil 3.87 (a) Ziraat bankası, müze ve meydanın eski görünümü (Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyon Planı fotoğraf albümü, 2015), (b) Ziraat Bankası'nın günümüzde görünümü (Kişisel arşiv, 2016)

3.2.7.2 Antakya Halkevi ve Halk Partisi

Çekmece Caddesi üzerinde bulunan, yapımı 1940 yılında tamamlanan yapı bahçe içerisinde üç katlı yapıdır. Binanın girişi iki kare kolonla taşıtılan yüksek bir saçakla örtülmüştür. Binanın ön cephesinde küçük kare pencereler mevcuttur. 1940 sonrasında Hatay'da önemli bir eğitim, kültür ve sanat merkezi olarak hizmet vermiştir. 1952 yılında Halkevlerinin kapatılması ile uzun süre işlevsiz kalan yapı sonrasında Sağlık Bakanlığına tahsis edilmiştir. Sırasıyla Hükümet Tabibliği, Doğum ve Çocuk Bakım Evi ve Sağlık Müdürlüğü olarak hizmetini sürdürmüştür (Nakib, 2012).

Şekil 3.88 Yapının günümüzdeki görünümü

3.2.7.3 Sultan Sofrası

Kanatlı Caddesinde bulunan, ilk işlevi bilinmeyen yapı alt katındaki Sultan Sofrası olarak bilinen lokanta ile anılmaktadır. Cumhuriyet dönemi taş kaplama yapılarından olup, üst katı otel olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.89 Sultan Sofrası'nın günümüzdeki durumu

3.2.7.4 *Abdulgani Türkmen Konağı*

Sokullu Sokak ile Kurtuluş Caddesi kesişiminde bir köşe yapısıdır. Ekrem Karaman tarafından planı çizilen ve 1946 yılında tamamlanan konak bugün Hatay Esnaf ve Sanatkarlar Odası olarak kullanılmaktadır (Nakib, 2012).

Şekil 3.90 Abdulgani Türkmen Konağı'nın günümüzde durumu

Kesme taş kaplı simetrik cephe düzenine sahip yapının ön cephesinde içinde anıtsal ağaçlar bulunan bir bahçesi vardır. Yapı ahşap çatılı ve alaturka kiremitlidir. Pencerelerinde ahşap kepenkler mevcuttur.

3.2.7.5 *Konut*

Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan ve Kışlanın karşısında yer almaktadır. Konut olarak yapılan ancak günümüzde kullanılmayan yapı Antakya'da yaşanan modernist dönemi yansıması açısından önemlidir. Köşelerin yuvarlanması, peyzaj düzenlemesi, cepheleri, cephedeki yuvarlak sütunları ve çeşitli detaylarıyla dönemini yansıması bakımından önemli bir konumdur.

Şekil 3.91 Konutun günümüzdeki durumu

3.2.7.6 Apartman

Kurtuluş Caddesi üzerinde bulunan içinde gazeteciler cemiyetini de barındıran bina modernist dönemin Antakya’da nasıl yaşandığını göstermektedir. Çeşitli yapı elemanlarının kullanım biçimleri açısından farklı bir yapısı vardır. Cephe düzeni ve mimari anlayışı bakımından Antakya’da belli bir dönem inşa edilen yapı üslubunun örneklerinden biridir. Alt katı ticari, üst katları ofis olarak kullanılmaktadır.

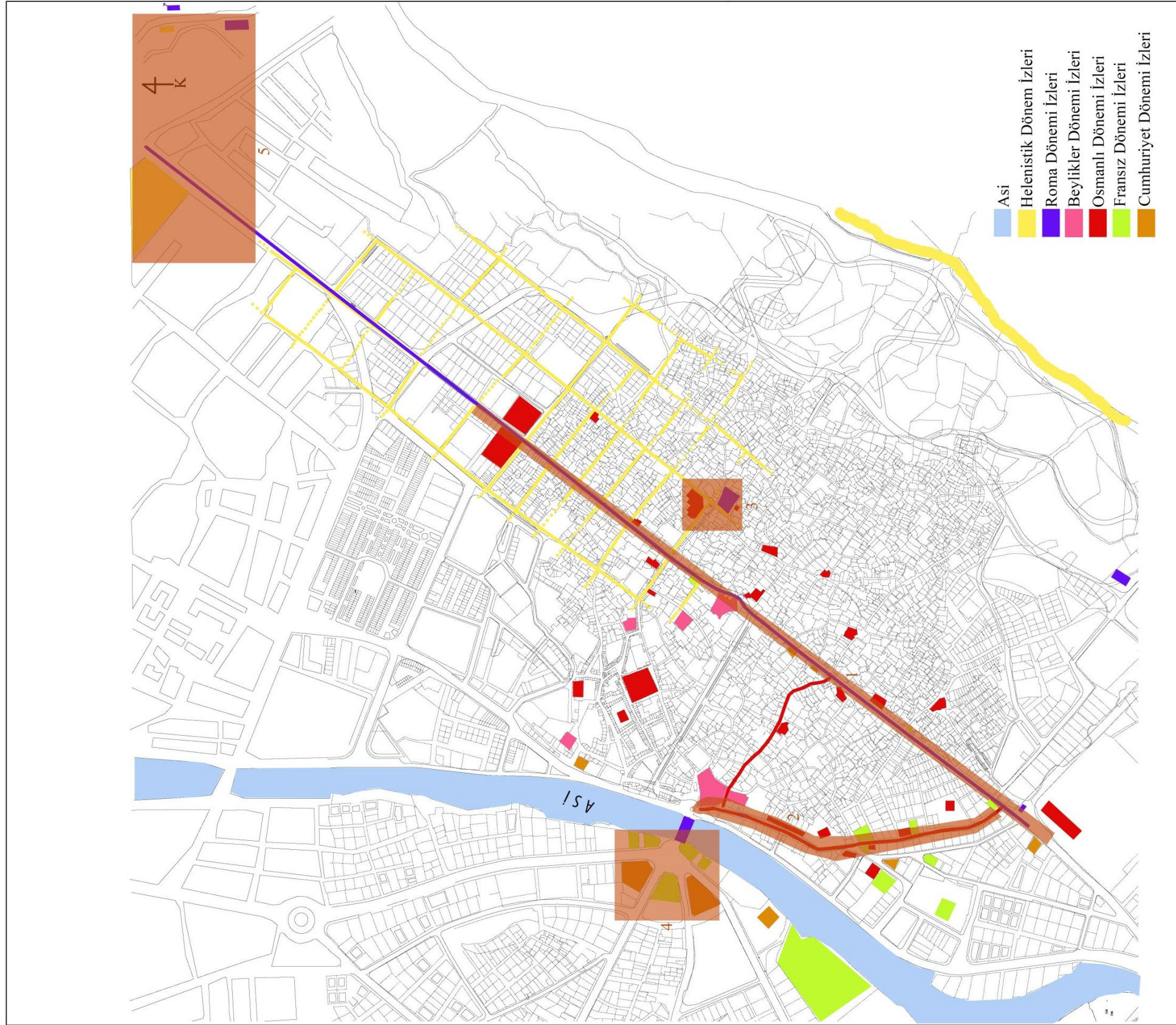

Şekil 3.92 Apartmanın günümüzdeki durumu

3.3 Antakya’da Çok Katmanlılığın Bir Arada Okunduğu Bölgeler

3.2’de yapılan analizler sonucunda Antakya’da tarihsel dönemlerin mimari izlerinin bir arada okunduğu bazı bölgeler öne çıkmıştır (Şekil 3.93). Bunlar Kurtuluş Caddesi, Saray Caddesi, İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı, Cumhuriyet Meydanı ve Hilton Müze Otel alanı ve çevresidir. Bu Alanlar çeşitli özellikleri ile birbirlerinden ayrılmaktadır.

Kurtuluş Caddesi, Roma döneminden beri varlığını sürdürmesi ve üzerinde çeşitli dönem yapılarını barındırması; Saray Caddesi, üzerinde açığa çıkarılan Roma Dönemi Su Kemer ve üzerinde önemli yapıların mevcut olması, İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı açığa çıkarılan çeşitli Roma Dönemi eserleri, Cumhuriyet Meydanı önemli tarihi kamusal yapıları barındırması, Hilton Müze Otel alanı ise Helenistik Dönemden yapı izlerine sahip olması ve üzerine inşa edilen müze-otel konseptli proje ile öne çıkmaktadır.

Şekil 3.93 Antakya'da çok Katmanlı Yapının Bir Arada Okunabildiği Bölgeler.

1. Kurtuluş Caddesi, 2. Saray Caddesi, 3. İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı, 4. Cumhuriyet Meydanı, 5. Hilton Müze Otel Alanı ve Çevresi

ANTAKYA'DA ÇOK KATMANLI YAPININ BİR ARADA OKUNDUĞU YERLER

BÖLÜM DÖRT

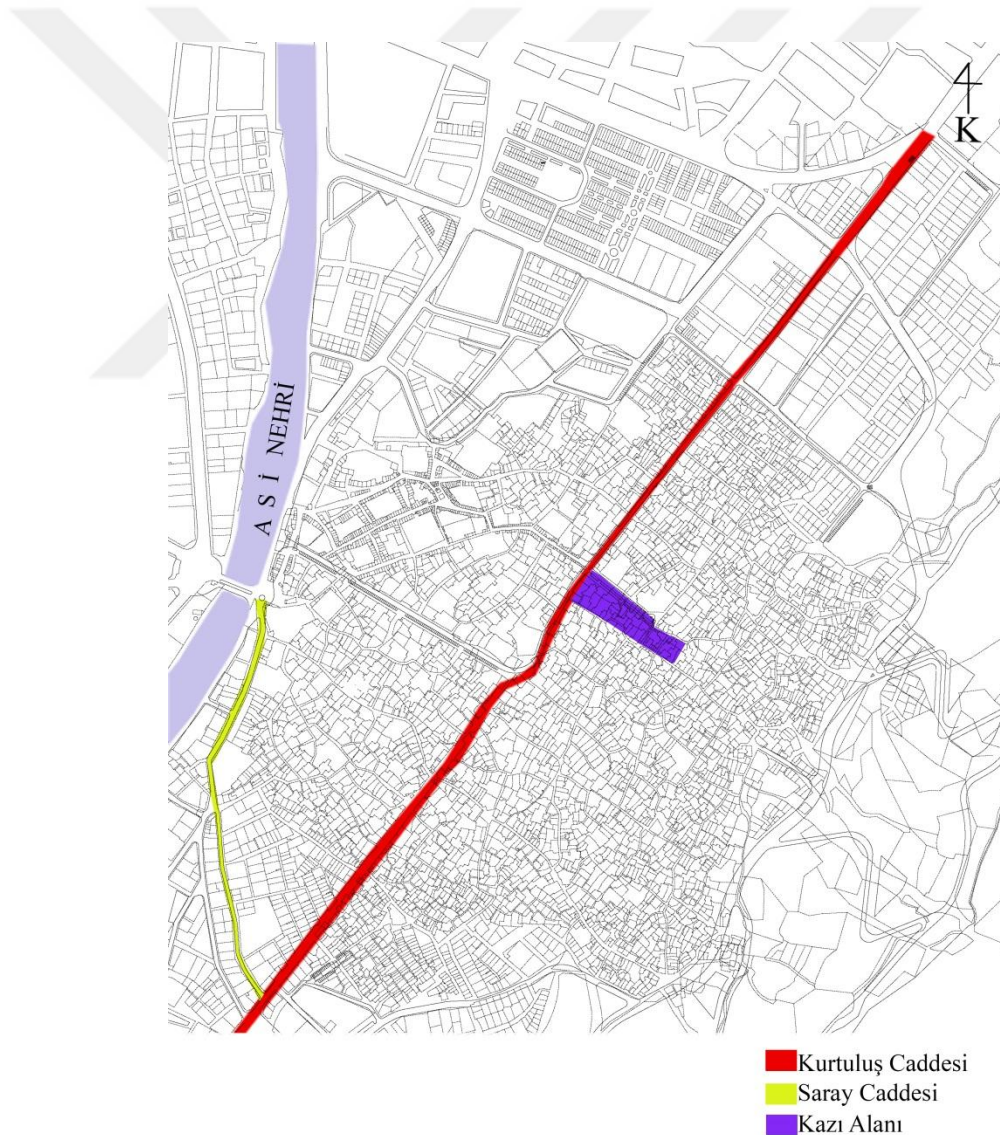
ANTAKYA ÇOK KATMANLI KÜLTÜREL MİRAS ALANLARINA YÖNELİK TESPİT VE ÖNERİLER

Bu bölümde, önceki bölümlerde sunulan bilgilerden hareketle Antakya’da açığa çıkarılan katmanlı kültürel alanların yoğunlaştığı alanlar ve akslar tespit edilmiştir. Bu alanlar hakkında literatürde yer alan bilgiler ve alan çalışmalarında elde edilen bulgular bir arada değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında odak çalışma alanları olarak tanımlanan bu alanlara yönelik tespitler aktarıldıktan sonra, alanların algısının artırılmasına ve farkındalığın güçlendirilmesine dair öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler geliştirilirken, alanda yaşayanların düşünceleri ve sorunları dikkate alınarak katılımcılık sağlanması amaçlanmıştır. Bu nedenle alan kullanıcılarına yönelik anket düzenlenmiş, anket sonuçları ve kişisel görüşmeler doğrultusunda güncel bilgi derlenmiştir. Derlenen bu bilgi, öneriler ve projeleri geliştirilirken önemle dikkate alınmıştır.

4.1 Antakya Çok Katmanlı Kültürel Miras Alanları

Antakya kentinin varlığını koruyan tarihi yapılarını büyük ölçüde barındıran Kentsel sit alanı incelendiğinde, günümüze dek varlığını sürdürmüş olan yapıların yoğunlukla Beylikler Dönemindeki izleri üzerine tekrar inşa edilen binalar ve Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemi, Fransız mandası Dönemi ve kentin Türkiye Cumhuriyeti’ne katılımın ilk dönemine ait binalar olduğu görülmektedir. Öte yandan, Helen, Roma ve Bizans Dönemlerine dair tarihsel katmanların noktasal izleri de gözlenmektedir. Bu izler, kentsel alanda gerçekleştirilen imar ve inşa eylemleri esnasında ortaya çıkan mimari elemanlar ve küçük ölçekli yapıli çevrelerdir. Ayrıca, Antakya Kentsel Sit alanının dışında kalmakla birlikte Helenistik dönem konut alanı kalıntıları üzerine inşa edilen Hilton Müze Oteli alanı da kentin çok katmanlı mirasının önemli bir parçasıdır. Alandaki arkeolojik bulguların niteliği ve Müze-Otel binasının alan ile ilişkisinin tartışma yaratması nedeniyle alan çalışmalarının yapılmasında sorun yaşanması bu alanda detaylı çalışma yapılmasını engellemiştir. 1970’li yıllardan önce Fransız ve Cumhuriyet ve Roma dönemi yapılarını yoğunluklu

olarak bir arada bulunduran Cumhuriyet Meydanı 1970 yılında Roma Köprüsünün yıkılması ile bu özelliğini kaybetmiştir. Bu nedenle odak çalışma alanları kapsamına alınmamıştır.

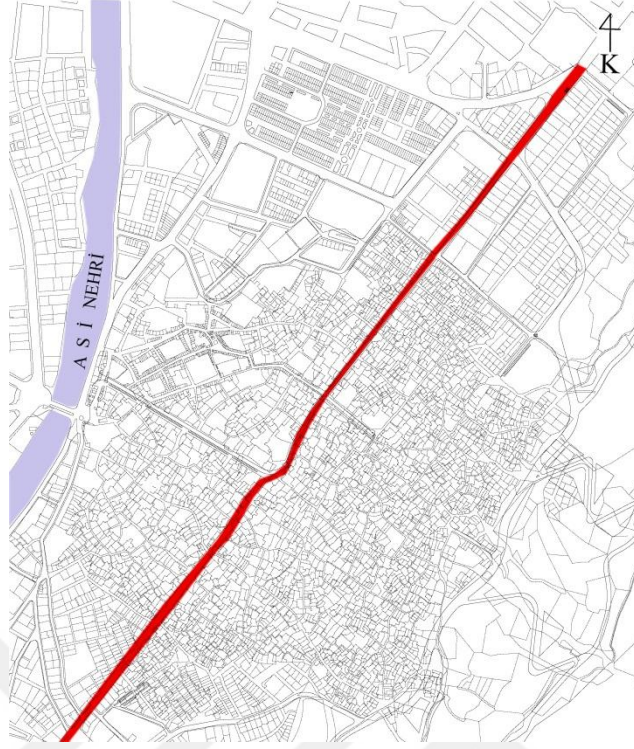
Bu veriler ışığında tez kapsamında incelenen çalışma alanı olarak Kurtuluş Caddesi, Saray Caddesi ve İplik Pazarı Kurtarma Kazısı alanı belirlenmiştir.

Çalışma kapsamında odak çalışma alanlarının, çok katmanlı kültürel mirasının, alanları kullanan ve orada yaşayanlar tarafından algılanıp algılanmadığı ve kullanıcıların farkındalığının tespiti için kişisel görüşmeler ve anket çalışması yapılmıştır. Farklı meslek ve yaş gruplarından 20 kullanıcının görüşleri değerlendirilerek alanların temel sorunları ve potansiyelleri belirlenmiştir.

Anket çalışmasında odak çalışma alanlarının kullanıcılar tarafından belirtilen sorunlarını tespit etmek, alanda yaşayanların önerilerini değerlendirmek ve kullanıcıların tarihi alanlara bakışını değerlendirmek amaçlanmıştır. Her alanda birbirinden farklı ve rastgele seçilen kullanıcıların demografik durumları; eğitim durumları, Antakya’da yaşama süreleri ve yaşları sorulmuştur. Bu soruların ardından Antakya’ya yönelik sorulara geçilmiştir.

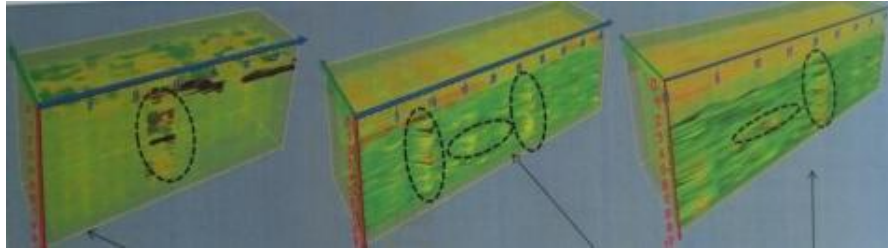
4.1.1 Kurtuluş Caddesi

Kurtuluş Caddesi, Roma döneminde kentin ana arteri olarak oluşturulan, tarihsel süreçte gerçekleşen depremler ile büyük ölçüde yıkılan ve Fransız mandası döneminde tekrar kentsel arter olarak yenilenen bir cadde olma özelliği taşımaktadır.

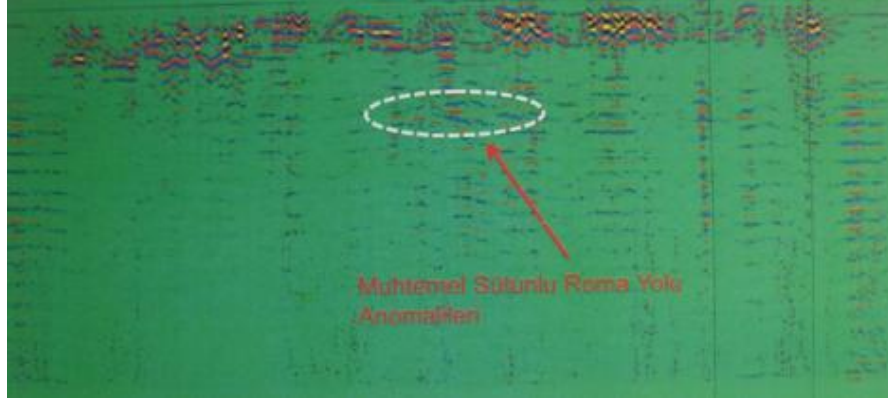

Şekil 4.2 Kurtuluş Caddesi'nin kentteki konumu

Günümüzde halen kentin önemli arterlerinden biri olan bu cadde, gerek arterin fiziksel niteliği gerekse üzerinde konumlanan yapılar ile Antakya'nın tarihsel katmanlarının bir arada gözlemlendiği önemli alanlarından biridir. Cadde üzerinde ortaya çıkarılan en önemli antik bulgu Roma dönemine ait su kanalıdır. Ayrıca, Cadde üzerinde yapılmış olan jeofizik görüntülemeler (Şekil 4.3), caddenin farklı tarihsel katmanları hakkında yeni bilgiler ortaya çıkarmıştır.

Şekil 4.3.Kurtuluş Caddesi Jeofizik Görüntülemesi (Antakya Belediyesi, Dayk Mühendislik, 2004)

Şekil 4.4 Tespit edilen Roma yolu anomalileri (Antakya Belediyesi, Dayk Mühendislik, 2004)

Bu görüntülemelere göre yerin 5 ila 7,5 m altında yani 2-2,5m genişliğinde farklı bir yapı mevcuttur (Şekil 4.4). Bu yapının Roma Dönemi kalıntıları olan sütun ve mermer parçaları gibi izler olduğu düşünülmektedir. Kurtuluş Caddesi'nin alt kotunda Roma dönemine ait mimari elemanlar tespit edilirken cadde kotunda ise Osmanlı, Fransız ve Cumhuriyet dönemine ait yapılar çevre yer almaktadır. Cadde üzerinde birçok tescilli ve tarihi yapı yer almaktadır. Şekil 4.5'te sunulan haritada da görüldüğü üzere Kurtuluş Caddesi üzerinde Osmanlı Dönemi konutları, Sarımiye Cami, Sabunhane ve Savon Otel, Su Kemer, Çankaya Otel, Affan Kahvesi, Abdulgani Türkmen Konağı, Habib-i Neccar Cami ve Şeyh Muhammed Cami bunların en önemlileri arasındadır.

Şekil 4.5 Kurtuluş Caddesi ve üzerindeki üzerinde konumlanan tarihi yapılar

4.1.1.1 Kullanıcı Görüşleri

Kurtuluş Caddesi için rastgele seçilen yaşları 20 ile 55 arasında değişen 20 kullanıcıya eğitim durumları sorulduğunda 9 kişi yüksek öğrenim, 5 kişi lise, 4 kişi ortaöğretim ve 2 kişi ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir.

Görüşme yapılan kullanıcıların 17'si Antakya'da doğup büyüdüğünü söylerken 1 kişi 10 yıldır, 1 kişi 3 yıldır ve 1 kişi 2 yıldır Antakya'da yaşadığını ifade etmiştir.

Kurtuluş Caddesi ile ilgili yapılan görüşmeler sonucu aşağıdaki 4 soru ön plana çıkmıştır:

- Alana yaya olarak ulaşım da sorun yaşıyor musunuz?
- Cadde üzerinde gördüğünüz önemli yapılar hangileridir?
- Caddenin olumsuz özellikleri nelerdir?
- Caddenin tarihi özelliklerini biliyor musunuz?

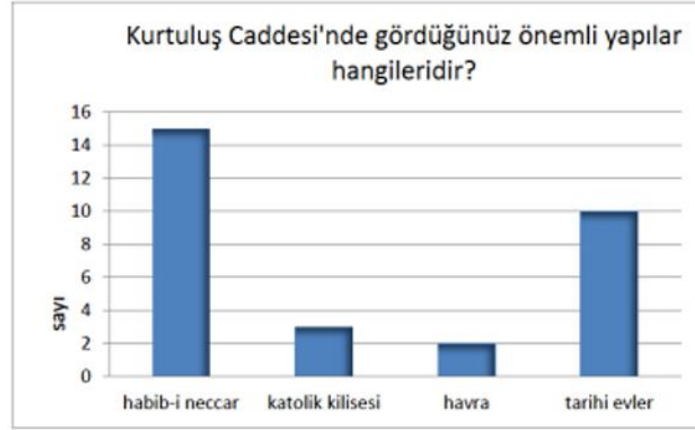
20 kullanıcının 14'ü araç trafiği konusunda olumsuzluklar yaşandığını ancak yaya ulaşımı konusundaki genel yaklaşım önemli bir sorun olmadığı yönünde olmuştur (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Yaya ulaşımı anket grafiği

Alana dair farkındalığın önemli göstergelerinden biri mevcut kültürel miras unsurlarının kullanıcı tarafından bilinirlik düzeyidir. Bu doğrultuda 20 kullanıcıya cadde üzerindeki önemli tarihi yapılar sorulduğunda yoğunlukla Habib-i Neccar

yanıtı alınmıştır. 15 kişi Habib-i Neccar'ı önemli bulduğunu söylemiş, 3 kişi Katolik Kilisesi, 2 kişi Havra, 10 kişi ise tarihi evlerin önemli olduğunu belirtmiştir (Şekil 4.7).

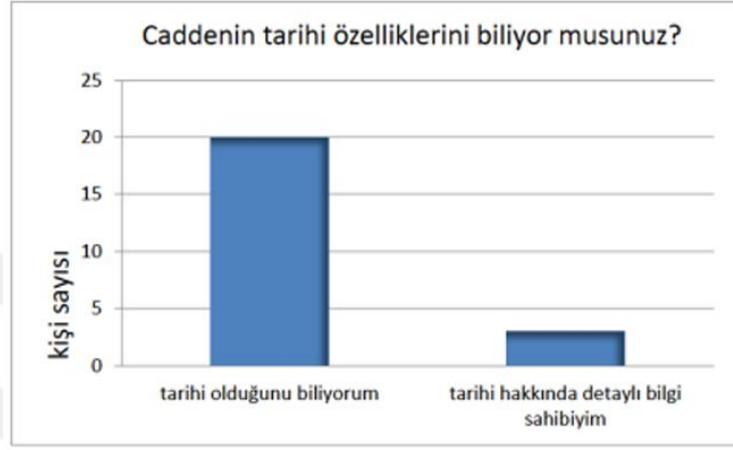
Şekil 4.7 Kullanıcılar tarafından önemli görülen yapılar

Gerçekleştirilen görüşmelerde ve anketlerde, caddenin fiziksel ve işlevsel olumsuzlukları belirlenmiştir. Cadde üzerinde konumlanan tarihi yapıların bakımsızlığı fiziksel olarak belirlenmiştir. 20 kişiden 15 kişi gibi bir çoğunluk caddenin dar olduğunu ve bu nedenle taşıt trafiğinde sorunlar yaşandığını, 8 kişi bakımsız ve hatta yıkılma tehlikesi altında tarihi yapılar olduğunu, 5 kişi otopark sorunu yaşandığını, 9 kişi taşıt trafiği yoğunluğu olduğunu ve 2 kişi de yaya geçidi eksikliğini belirtmiştir (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 Fiziksel ve işlevsel olumsuzluklar

Caddenin tarihi ve kültürel niteliğine dair farkındalığın tespiti için yöneltilen bir diğer soru, caddenin tarihi hakkında bilgileri olup olmadığına ilişkindir. Bütün kullanıcılar alanın tarihini bildiklerini belirtmiş ancak yalnızca 3 tanesi diğerlerine nazaran caddenin tarihi hakkında detaylı ve somut bilgiler aktarabilmiştir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 Tarihi bilginin bilinmesinin tespiti anketi grafiği

Değerlendirme

Kurtuluş Caddesi, antik dönemden bu yana varlığını sürdürse de, günümüz yaşamında tarihi ve değerli olarak algılanmasındaki en önemli girdi cadde üzerinde konumlanan tarihi yapılardır. Süveyka Restoran, Çankaya Oteli, Habib-i Neccar Cami, Antakya Evleri, Havra, Katolik Kilisesi ve Şeyh Muhammed Cami gibi tarihi eserler caddeyi kentin önemli çekim merkezlerinden biri haline getirmektedir. Kentin kullanıcıları Antakya'nın tarihi bir kent olduğunu ve Kurtuluş Caddesi'nin kent tarihinde önemli olduğunun farkında olmakla birlikte yeterli tarihsel bilgiye sahip değildirler. Alana kentin diğer yerlerinden yaya ulaşımı rahat olmakla birlikte taşıt trafiği yoğunudur ve yaya geçitleri bulunmamaktadır. Kurtuluş Caddesi tarihsel geçmişi ve üzerine inşa edildiği antik sokak nedeniyle, günümüz kentsel ulaşım arterlerinin standart boyutlarına sahip değildir. Caddenin genişliğinin az olması taşıt trafiği akışında olumsuzluklar yaratmaktadır. Caddenin tarihi niteliğini oluşturan tarihi yapıların bakımsız olması ve hatta bazılarının yıkılma tehlikesi barındırması da önemli bir sorun olarak belirlenmiştir.

Yukarıda belirtilen tespitler bir arada değerlendirildiğinde, caddenin tarihsel değerinin hatta antik dönemden bu yana kullanıldığının bilindiği ancak bu algının somut ve fiziksel olarak güçlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Ayrıca kullanıcıların tarihsel bilgiye ulaşmakta zorlandığı anlaşılmaktadır. Alandaki açmalar yetersizdir ve tarihsel katmanlar yeterince okunamamaktadır. Alandaki doku bağlamında önemli yapıların korunması için gerekli özenin gösterilmediği anlaşılmaktadır.

4.1.1.2 Cadde Bütününde Öneriler

Tarihi Bilginin Üretimi ve Aktarılması: Bilgilendirme panoları hazırlanması ve bölgeyle ilgili tarihi bilgi aktarmak amacıyla seminerler düzenlenmesi tarihi bilginin aktarılmasını sağlayacaktır. Açmalar tarihi alanların farkındalığını arttırmaktadır. Bu nedenle cadde üzerinde belirli noktalarda açmalar yapılmalıdır. Bu açmalar cadde ile görsel ya da mekânsal ilişki kurma potansiyeline sahip olmalıdır.

Farklı Katmanların Deneyimlenmesi ve Kültürel Alanın Canlandırılması: Dünya'nın çeşitli yerlerinde Kurtuluş Caddesi gibi alanlar için tarihsel deneyim yaşatma projeleri hazırlanmaktadır. Bunun için Kurtuluş Caddesi altındaki Roma yolu için bazı alanlardan yer altına inilerek gezi tüneli ve platformu oluşturulmalıdır.

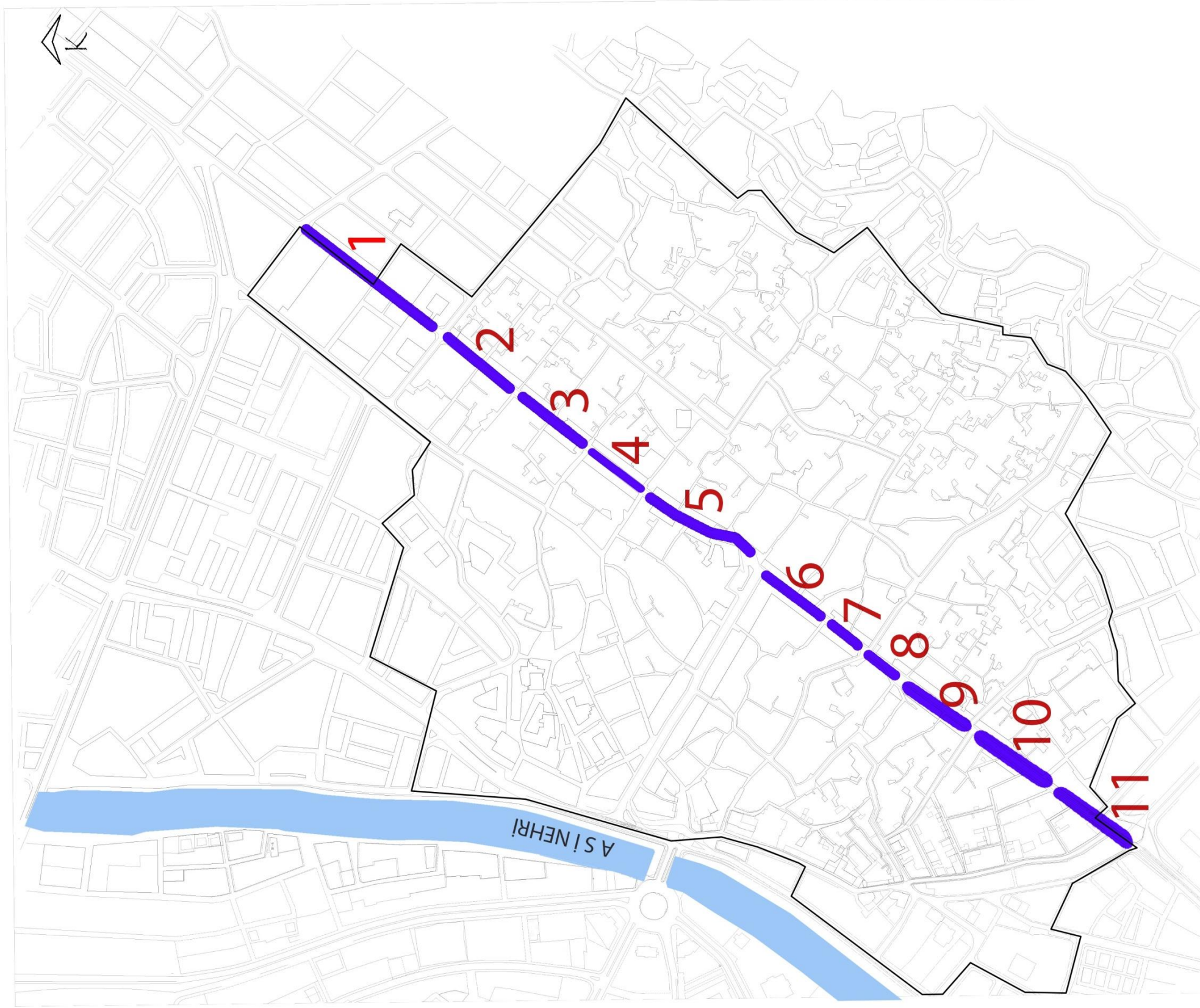
Gezi rehberlerinde Kurtuluş Caddesi ile ilgili bir tanıtım bulunmamaktadır. Kurtuluş Caddesi'nin bu rehberlerde yer alması sağlanıp caddenin tanıtımı ve reklamı sağlanabilir. Eski Antakya bölgesinde kalan cadde çeşitli nedenlerle eski canlılığını kaybetmiştir. Tarihi bölgelerin korunmasında yerli insanların yerinde yaşaması konusu önem taşımaktadır bu nedenle ticaretin canlandırılması ve ekonomik değerler oluşturma ile ilgili projeler oluşturmak Kurtuluş Caddesi için çok önemli hale gelmiştir. Esnafın korunması ve canlandırılması ile ilgili projeler de oluşturulmalıdır.

4.1.1.3 Noktasal Müdahale Önerileri

Caddenin yakın tarihine dair mirasın bilinir olduğu ancak antik döneme dair bilginin yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle caddeye müdahaleler iki ana grupta oluşturulmuştur. Bu müdahaleler yakın tarihe ait ve varlığını sürdüren tarihi yapılara ait müdahaleler ve caddenin antik dönem izlerinin görünür kılınmasına dair müdahaleler olarak ele alınmıştır.

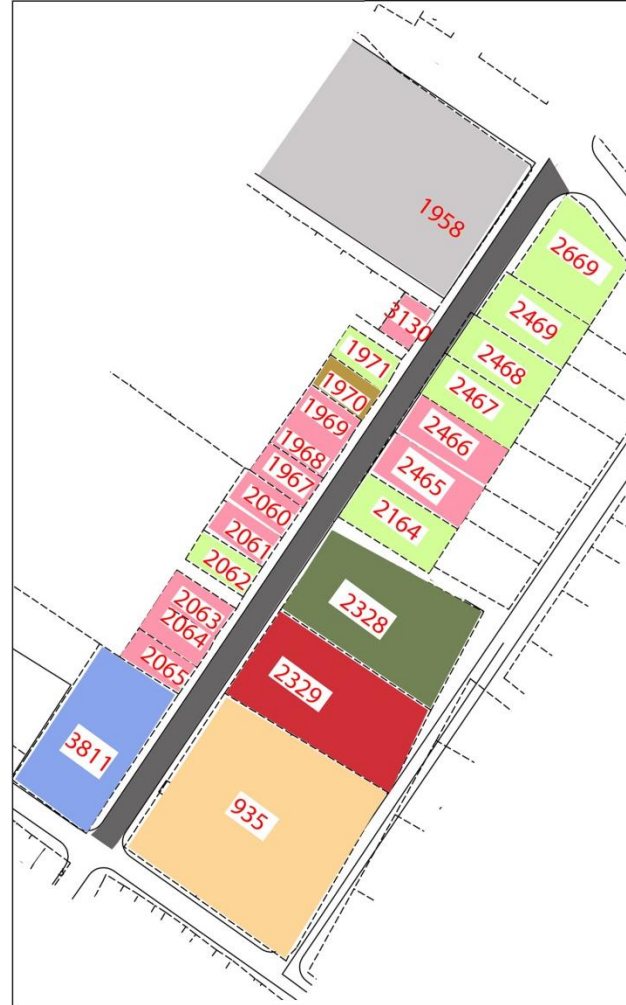
Yakın tarihe ait mirasın korunmasına dair müdahaleler basit onarım, esaslı onarım ve cephe düzenlemesi bağlamında öneriler şeklinde olmaktadır. Antik dönem izlerinin algısının güçlendirilmesine yönelik müdahaleler uluslararası örnekler incelenmesi, caddenin kent bütünündeki konumu, fiziksel ve işlevsel önemi, antik dönem izlerinin niteliği ve kent kotu ile ilişkisi şeklindeki girdiler doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu müdahaleler Kurtuluş Caddesi üzerinde uygun bir açık alandan açmalar yaparak yer altına inmek ve Kurtuluş caddesinin altında olduğu jeofizik görüntülemelerle anlaşılan Roma Caddesi kalıntılarını insanlara yeraltı müzesi ile tanıtmak şeklinde olmuştur.

Yeraltı Müzesi ile Roma Dönemi kalıntılarını açığa çıkarma ve tanıtmaya müdahalesi için Kurtuluş Caddesi'nin Habib-i Neccar Meydanı ile İplik Pazarı Kurtarma Kazısı alanı için önerilen arkeopark alanına kadar olan kısım önerilmiştir. Bu bölge kent merkezi olması, yer altı müzesini iplik pazarı kurtarma kazısı alanı ile bağlanmasının sağlanması ve kullanım kolaylığı sağlaması açısından uygun görülmüştür(Şekil.4.15).

Şekil 4.10 Müdahale Bölgeleri

KURTULUŞ CADDESİ MÜDAHALE BÖLGELERİ

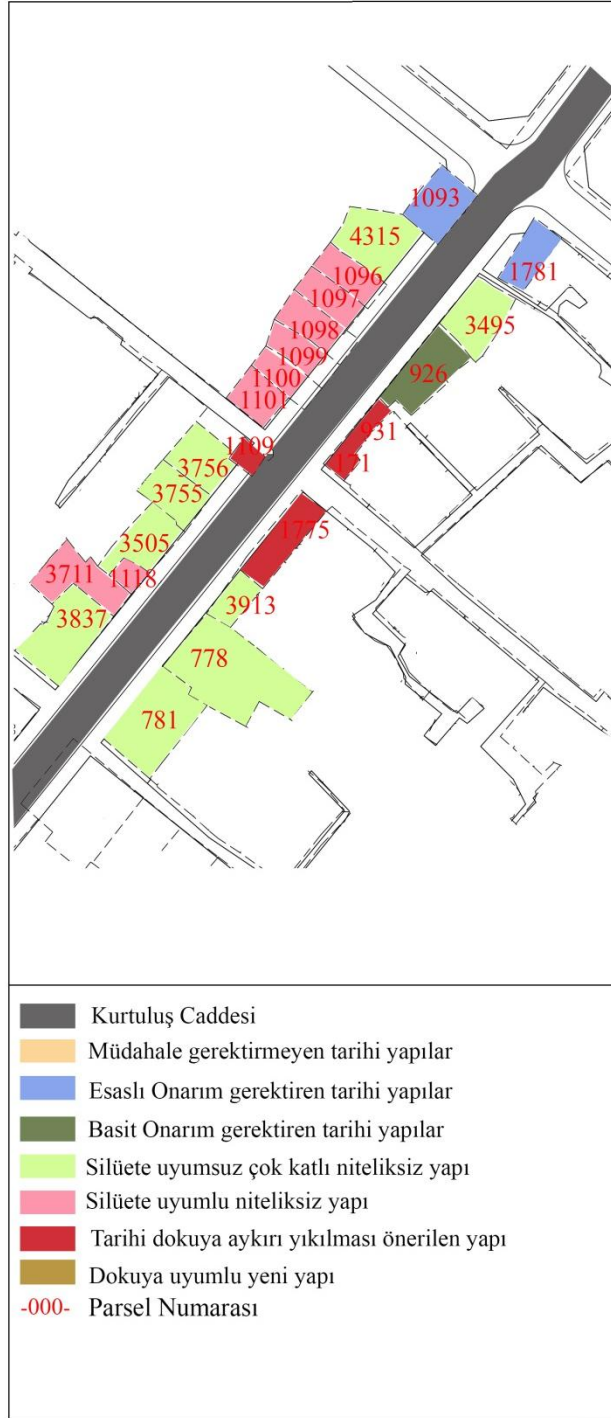
- Kurtuluş Caddesi
- Müdahale gerektirmeyen tarihi yapılar
- Esaslı Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Basit Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Silüete uyumsuz çok katlı nitelsiz yapı
- Silüete uyumlu nitelsiz yapı
- Tarihi dokuya aykırı yıkılması önerilen yapı
- Dokuya uyumlu yeni yapı
- 000- Parsel Numarası

Kurtuluş Caddesinin haritada gösterilen bölümünde tarihi katmanlardan yalnızca 3811, 2328 ve 935 parsellerdeki sabunhane yapıları günümüze ulaşmıştır. 935 parselde Savon Otel olarak kullanılan yapının restorasyonu yapılmış ve herhangi bir müdahale gerekmemektedir. 2328’de yer alan sabunhane cephe düzeni, nitelsiz eklerin temizlenmesi gibi basit müdahale gerekirken 3811 de yok olmaya bırakılan önemli kültürel miraslardan biri olan sabunhane yapısının restorasyonu acilen yapılmalıdır. Ayrıca 3811 parselin köşesine inşa edilen nitelsiz ticari yapı yıkılmalıdır. 2669, 2469, 2468, 2467, 2064, 2063, 2062, 1971 parsellerde inşa edilmiş olan çok katlı nitelsiz yapılar caddenin tarihi silüetine zarar vermektedir. Bu yapılar ömürlerini tamamlayıp yıkılana kadar cepheleri uygun renklere boyanmalı ve cephelerdeki renk ve malzeme anlamında kötü ve uyumsuz ekler temizlenmelidir. 2466, 2063, 2064, 2465, 3130, 1968, 1969, 2060, 2061 parseller üzerinde yer alan yapılar silüet olarak dokuya uyumludur ancak cephe düzenleri tarihi dokuya uyumlu hale getirilmelidir. Ayrıca 2465 üzerinde yer alan ticari mekanın cephesi ve tanıtım tabelası tarihsel çevreye uyumlu hale getirilmelidir. 2329’deki nitelsiz ve dokuya uyumsuz yapı grubu yıkılmalıdır.

KURTULUŞ CADDESİ - 1 NOLU BÖLGE

Şekil 4.11 1 nolu müdahale bölgesi

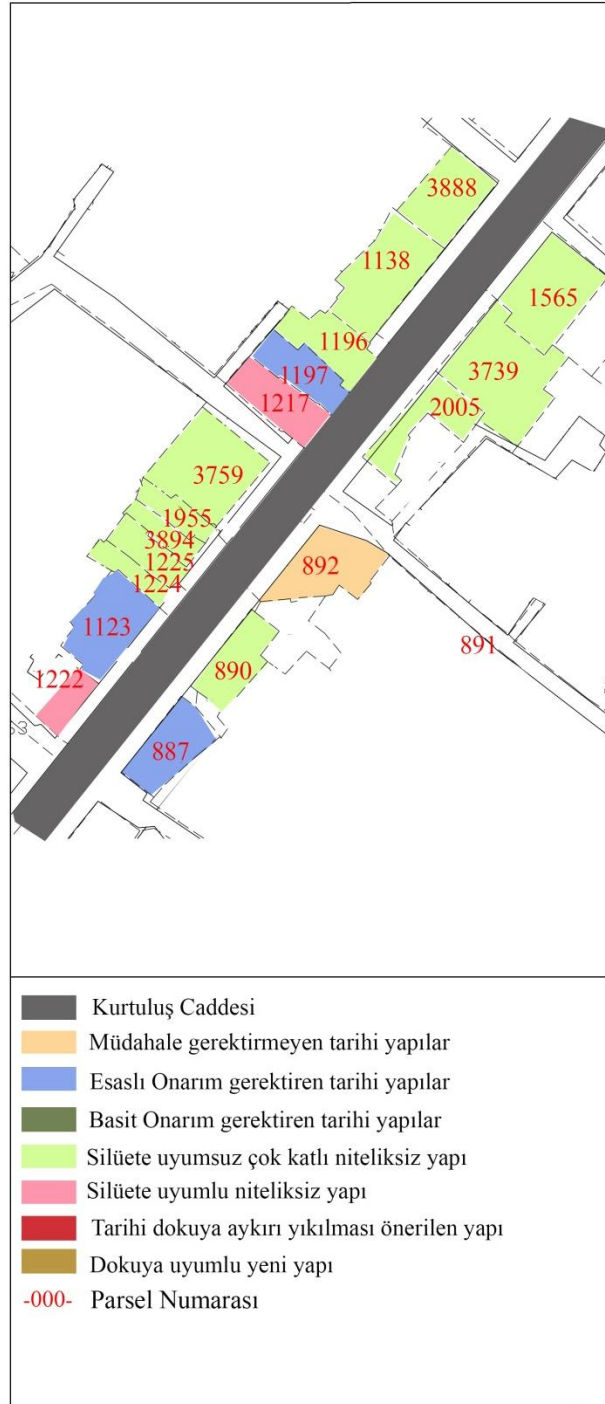
Müdahale bölgesinin bu kısmında üç adet tescilli yapı bulunmaktadır. Bunlar 1781 ve 1093 nolu parsellerdeki esaslı onarım gerektiren ve 926 parseldeki basit onarım gerektiren yapılardır.

3495,3913,778,781,4315,3837,3505,3755 ve 3756 nolu parsellerde tarihi dokunun silüetine uygun olmayan çok katlı yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar kullanım süreleri dolup yıkılana kadar tarihi dokuya uygun şekilde cephe düzenine getirilmeli ve zemin katlarındaki ticari mekanların tabelaları dokuya uyumlu hale getirilmelidir.

Tarihi dokunun silüetine uygun olan 1096,1097,1098,1099,1101,1100,1118 ve 3711 nolu parsellerde yer alan niteliksiz yapıların bakımı yapılmalıdır. 931 171 1775 ve 1109 nolu parsellerdeki ömrünü doldurmuş niteliksiz yapıların yıkılması önerilmektedir.

KURTULUŞ CADDESİ - 2 NOLU BÖLGE

Şekil 4.12 2 nolu müdahale bölgesi

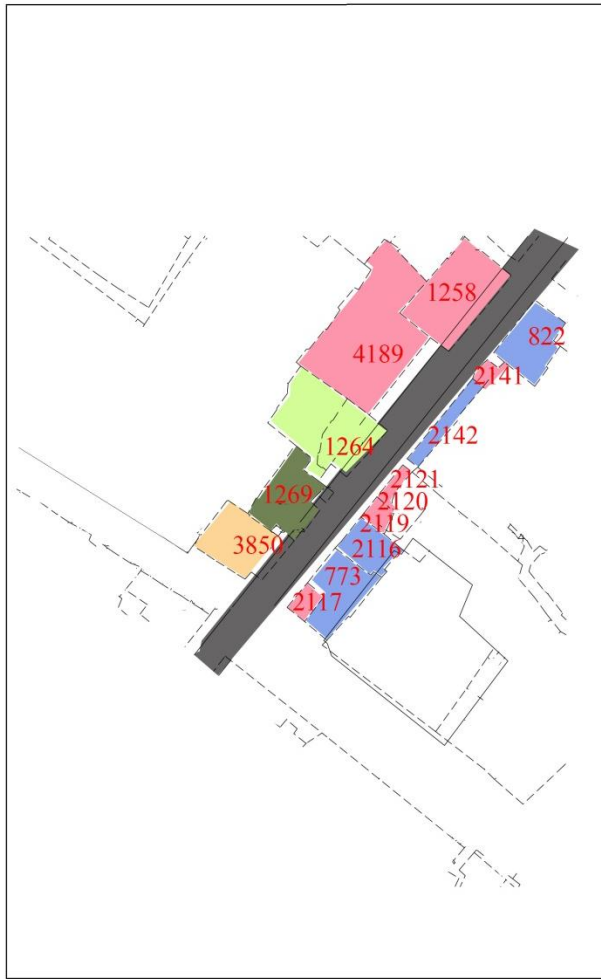
Müdahale noktasında dört adet tescilli yapı bulunmaktadır. 1123,887 ve 1197 parsellerde bulunan bu yapılar esaslı onarım gerektirmektedir. 892 parselde bulunan Şeyh Muhammed Cami restorasyon geçirmiştir ve iyi durumdadır. Ancak cephesinde bulunan estetik görünüşe zarar veren klimalar kaldırılmalı ya da uygun bir şekilde saklanmalıdır.

1222 ve 1217 parsellerde bulunan yapılar nitelsizdir ancak silüete uyumludur. Bu yapılara ömürlerini tamamlayana kadar cephe düzenlemesi yapılmalıdır.

1224,1225,3894,1955,3759,1196,1138,3888, 1565, 3739, 2005, 890 parsellerde bulunan yapılar silüete uyumsuz ve nitelsiz çok katlı yapılardır. Bu yapılara ömürlerini tamamlayıp yıkılana kadar cephe düzenlemesi yapılmalıdır.

KURTULUŞ CADDESİ - 3 NOLU BÖLGE

Şekil 4.13 3 nolu müdahale bölgesi

- Kurtuluş Caddesi
- Müdahale gerektirmeyen tarihi yapılar
- Esaslı Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Basit Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Silüete uyumsuz çok katlı nitelsiz yapı
- Silüete uyumlu nitelsiz yapı
- Tarihi dokuya aykırı yıkılması önerilen yapı
- Dokuya uyumlu yeni yapı
- 000- Parsel Numarası

3850

1269

1264

4189

1258

822

2141

2142

2121

2120

2119

2116

773

2117

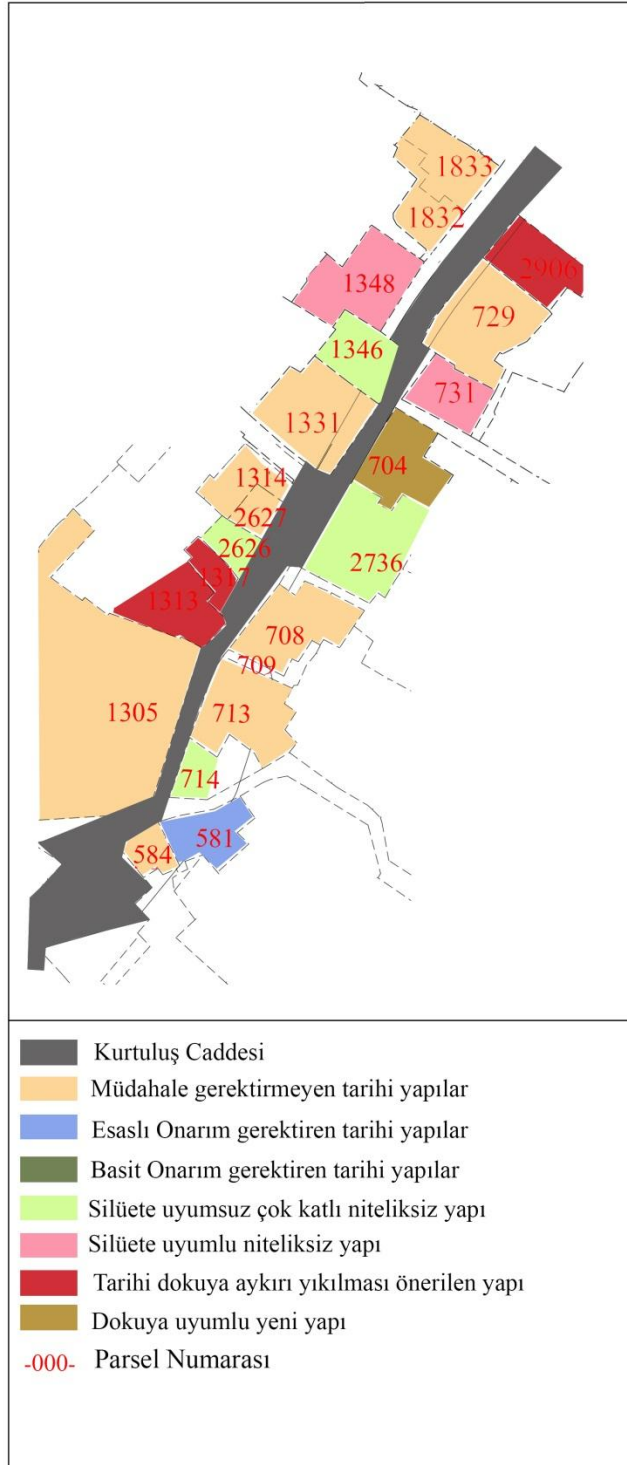
Müdahale noktasında altı adet tescilli yapı bulunmaktadır. 3850’de bulunan yapı iyi durumdadır ancak ticari amaçlı kullanılan zemin kattaki tabela, tente ve klimalar kaldırılmalı, cephe düzeni sağlanmalıdır. 1269, 2142 ve 773’teki tarihi yapılar basit onarım gerektirirken 2116’daki tarihi yapı yıkılma tehlikesi ile karşı karşıyadır ve 2142 parseldeki yapı ile birlikte esaslı onarım gerektirmektedir.

1264’teki çok katlı nitelsiz yapıya ömrünü tamamlayıp yıkılana kadar uygun cephe düzeni sağlanmalıdır.

4189, 1258, 2141, 2121, 2120, 2119 ve 2117’deki yapılar silüete uyumlu nitelikli yapılardır. Bu yapılar ortak cephe düzenine kavuşturulmalı, çeşitli tabelalar kaldırılmalı, renk uyumları ve bakımları sağlanmalıdır.

KURTULUŞ CADDESİ - 4 NOLU BÖLGE

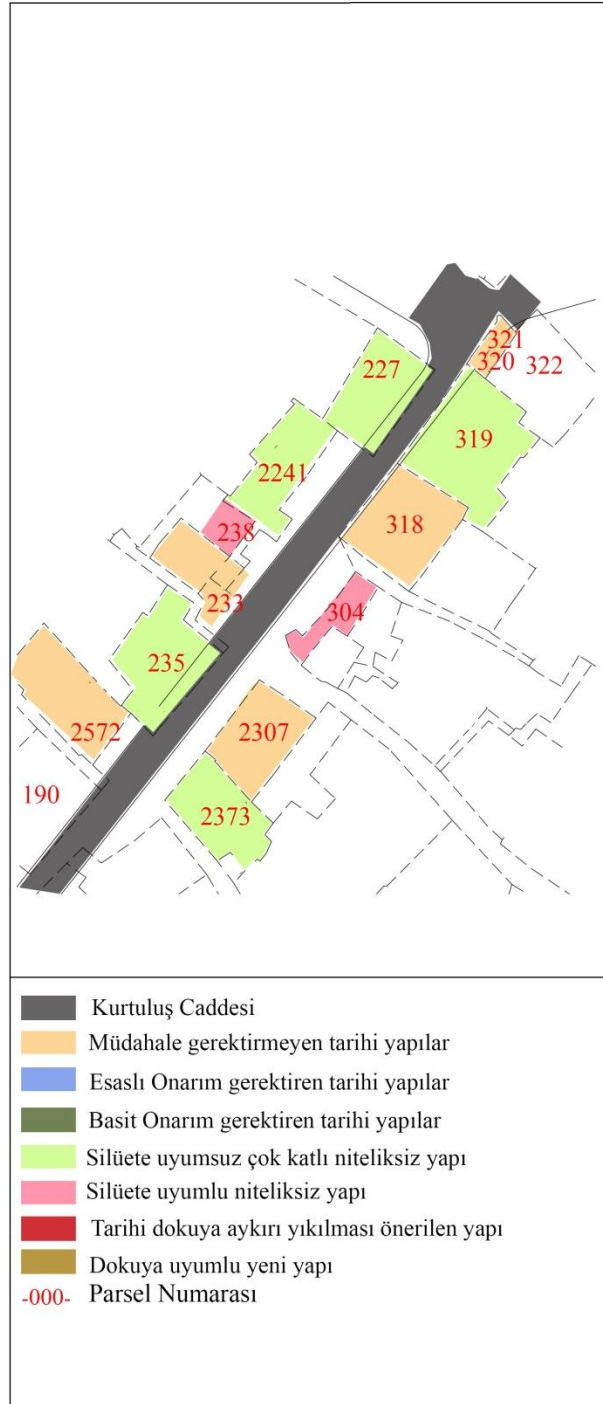
Şekil 4.14 4 nolu müdahale bölgesi

Müdahale noktasında 12 adet tescilli yapı bulunmaktadır, 1305 parseldeki Habib-i Neccar Cami bunların en önemlileridir ve herhangi bir müdahale gerektirmemektedir. 581 parseldeki tarihi yapı esaslı onarım gerektirmektedir. 1313 ve 1317 parseldeki niteliksiz ve görsel algıyı bozan tek katlı yapılar yıkılmalıdır. 2626 parselde Habib-i Neccar Cami'nin algısını bozan niteliksiz çok katlı yapı yıkılmalıdır. 585, 713, 708, 729, 1833, 1832, 1331, 1314 ve 2627 parsellerde bulunan tarihi yapılara herhangi bir müdahale gerekmemektedir. 714, 1346 ve 2736 parsellerdeki dokunun silüetine aykırı niteliksiz yapı ömrü tamamlanıp yıkılana kadar uygun cephe düzenine getirilmelidir. 2096 ve 731 parsellerdeki niteliksiz yapılar yıkılmalıdır.

KURTULUŞ CADDESİ - 5 NOLU BÖLGE

Şekil 4.15 5 nolu müdahale bölgesi

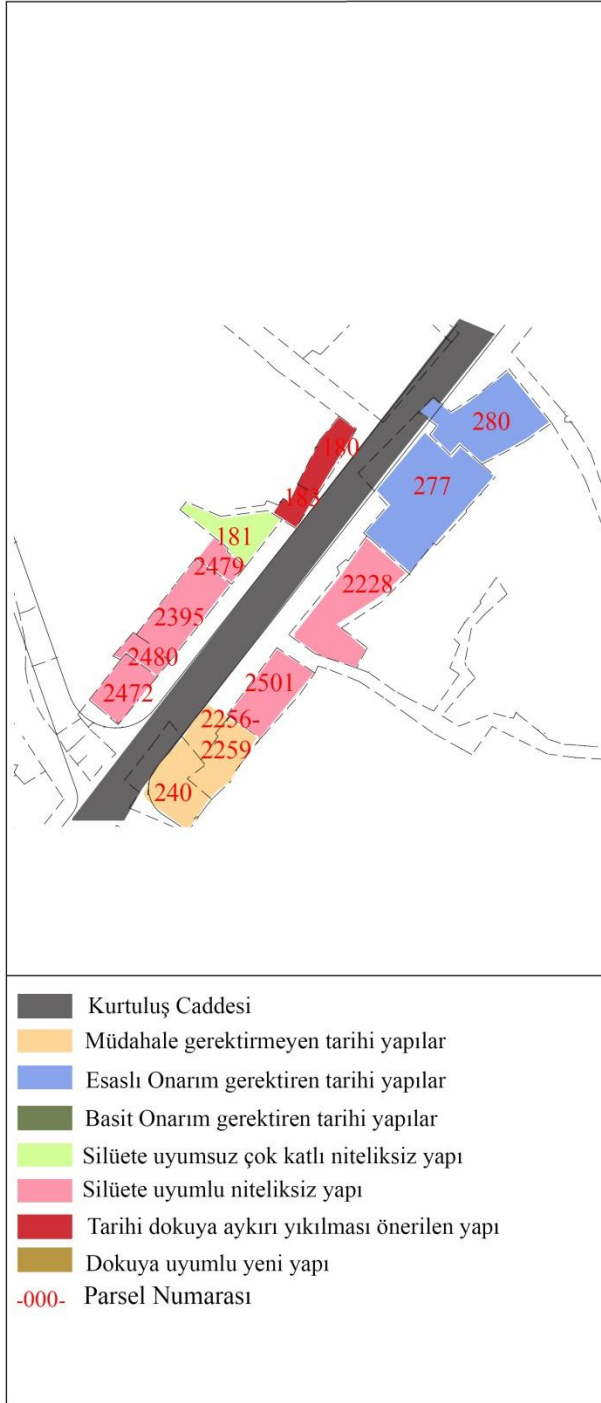
Müdahale noktasında beş adet tescilli yapı bulunmaktadır. 2572, 233, 2507 ve 2307 parsellerde yer alan yapılara klimaların cephelerden kaldırılması dışında herhangi bir müdahale gerekmezken, 320 ve 321 parselde yer alan ticari yapının cephesinde yapının algısını bozan tabelalar kaldırılıp dokuya uygun tabelalar düzenlenmelidir.

238 ve 304 parselde bulunan yapılar dokuya uyumludur ancak 238 parseldeki yapı esaslı şekilde müdahale görmelidir.

227, 2241, 235, 319 ve 2373 parseldeki çok katlı silüete uyumsuz yapılar ömürlerini tamamlayıp yıkılana kadar dokuya uygun cephe düzenine getirilmelidir.

KURTULUŞ CADDESİ - 6 NOLU BÖLGE

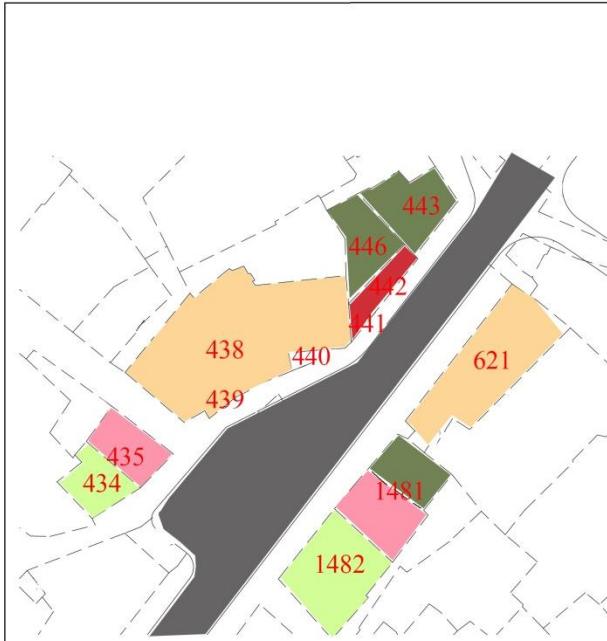
Şekil 4.16 6 nolu müdahale bölgesi

Müdahale noktasında üç adet tarihi yapı bulunmaktadır. 277 ve 280 parsel üzerinde bulunan yapılar esaslı onarım gerektirirken 2256, 2259 ve 240 parsel üzerinde bulunan yapıya herhangi bir müdahale gerekmemektedir. 2472, 2480, 2395, 2479, 2228 ve 2501 parsellerde bulunan yapılar tarihi silüet ve dokuya uygundur ancak dokuya uygun cephe düzenleri sağlanmalıdır. 181 parselde yer alan silüete uyumsuz ve nitelsiz yapının ömrünü doldurup yıkılana kadar uygun cephe düzeni sağlanmalıdır.

KURTULUŞ CADDESİ - 7 NOLU BÖLGE

Şekil 4.17 7 nolu müdahale bölgesi

- Kurtuluş Caddesi
- Müdahale gerektirmeyen tarihi yapılar
- Esaslı Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Basit Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Silüete uyumsuz çok katlı niteliksiz yapı
- Silüete uyumlu niteliksiz yapı
- Tarihi dokuya aykırı yıkılması önerilen yapı
- Dokuya uyumlu yeni yapı
- 000- Parsel Numarası

434

435

439

438

440

442

446

443

621

1481

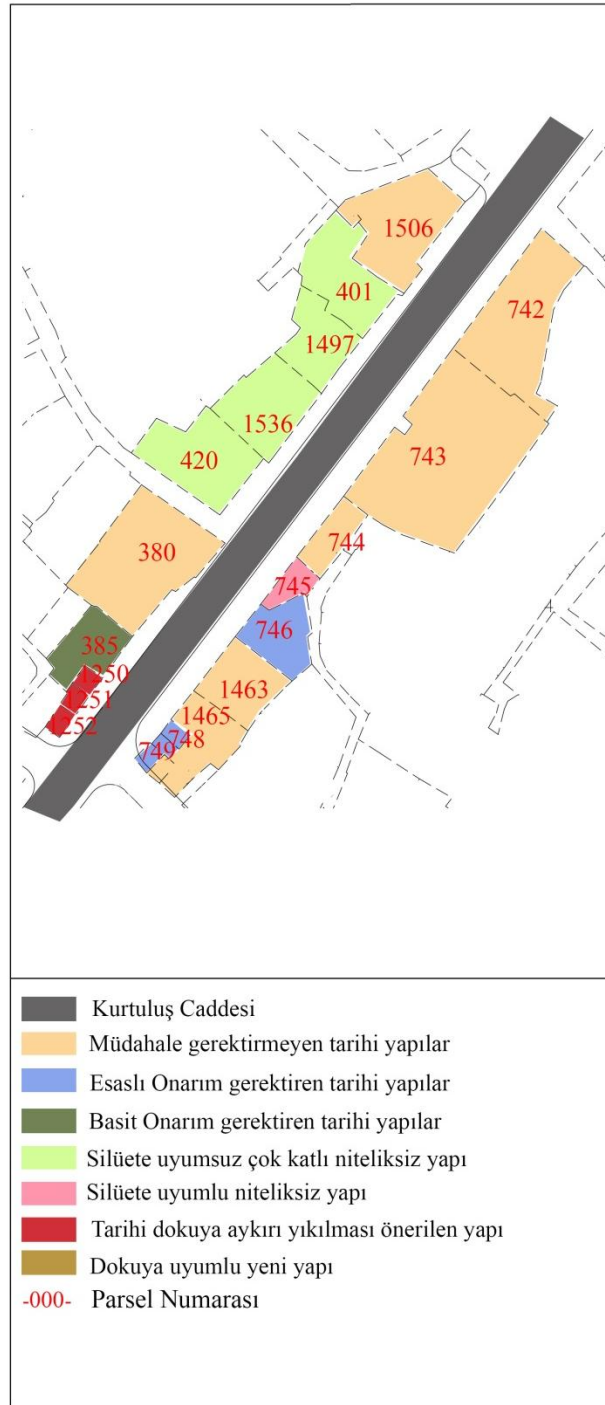
1482

Müdahale noktasında beş adet tescilli yapı vardır. Bunların en önemlisi Sarımiye Cami'dir. 438, 439 ve 440 parselde konumlanan camiye herhangi bir müdahale gerekmemektedir. Diğer tescilli yapılardan 621 parseldeki konut yapısı da yakın zamanda restorasyon geçirdiği geçirdiği için müdahale gerekmemektedir. Ancak görsel algıya zarar veren ticari mekan tabelaları tarihi çevreye daha uygun şekilde düzenlenmelidir. 441 ve 442 parselde bulunan tek katlı niteliksiz yapılar arkalarında 446 parselde konumlanan tarihi yapının algısını olumsuz etkilediği gibi tarihi dokuya da uyumsuz olduklarından yıkılmalıdır. 1481 basit onarım gerektiren bir tarihi yapı ile bir tek katlı niteliksiz yapı bulunmaktadır. Niteliksiz yapı ömrünü tamamlayana kadar uygun cephe düzeni sağlanmalıdır. 443 parseldeki tarihi yapının basit onarımı yapılmalıdır.

435 parseldeki tek katlı niteliksiz yapı yıkılmalı, 434 ve 1482 parseldeki çok katlı niteliksiz yapılar ömrünü tamamlayana kadar uygun cephe düzenine getirilmelidir.

KURTULUŞ CADDESİ - 8 NOLU BÖLGE

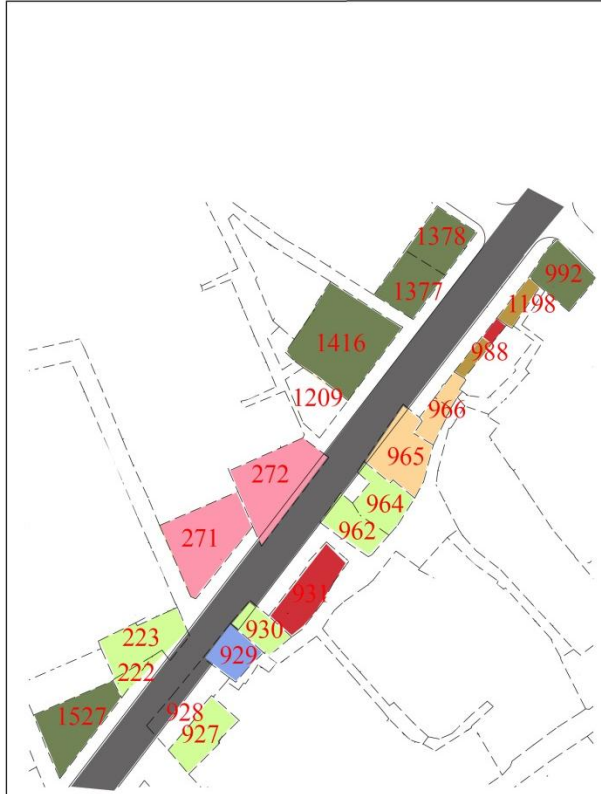
Şekil 4.18 8 nolu müdahale bölgesi

Müdahale noktasında Dokuz adet tarihi yapı bulunmaktadır. 380, 1506, 742, 743, 744, 1463, ve 1465 parsellerdeki yapılara herhangi bir müdahale gerçekleştirilmemektedir. 385 parseldeki yapı basit onarım gerektirirken, 746 ve 749 nolu parsellerdeki yapılar esaslı onarım gerektirmektedir. 1250, 1251 ve 1252 parselde yer alan dokuya aykırı tek katlı yapı yıkılmalıdır. 420, 1536, 1497, ve 401 parsellerde yer alan silüete uyumsuz ve niteliksiz çok katlı yapılar yıkılmalıdır. 745 parselde yer alan niteliksiz yapı dokuya uyumludur ancak dokuya ve silüete uyumsuz metal çatısı sökülmalıdır.

KURTULUŞ CADDESİ - 9 NOLU BÖLGE

Şekil 4.19 9 nolu müdahale bölgesi

- Kurtuluş Caddesi
- Müdahale gerektirmeyen tarihi yapılar
- Esaslı Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Basit Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Silüete uyumsuz çok katlı niteliksiz yapı
- Silüete uyumlu niteliksiz yapı
- Tarihi dokuya aykırı yıkılması önerilen yapı
- Dokuya uyumlu yeni yapı
- 000- Parsel Numarası

Cadde üzerinde beş adet tescilli yapı bulunmaktadır. 965 ve 966 parseldeki yapılar herhangi bir müdahale gerektirmezken 1527, 1377, 992 ve 1378 parsellerdeki tarihi yapılar basit onarım gerektirmektedir. 929 parseldeki tek katlı tarihi yapı kötü durumda olduğundan esaslı onarımı yapılmalıdır. 1416 parseldeki çok katlı yapı tarihi silüete uyumsuz olsa da Antakya'da modern yapılaşmanın önemli bir izi durumundadır. Bu nedenle yapının tescili sağlanıp basit onarımı sağlanmalıdır.

1198, 988, 271, 272 ve 273 parsellerde dokuya ve silüete uyumlu niteliksiz yapılar bulunmaktadır. 988 parselde yer alan niteliksiz yapı yıkılmalıdır. 222, 273, 964, 930 ve 962 parsellerde silüete uyumsuz niteliksiz yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar ömrünü tamamlayana kadar cephe düzenleri sağlanmalıdır.

1209 ve 928 nolu parseller boş durumdadır. Bu parseller Kurtuluş Caddesi'nin çok katmanlı yapısının daha iyi algılanmasına yönelik değerlendirilmelidir. Bu alanlar açma bölgeleri gibi değerlendirilebilir.

KURTULUŞ CADDESİ - 10 NOLU BÖLGE

Şekil 4.20 10 nolu müdahale bölgesi

- Kurtuluş Caddesi
- Müdahale gerektirmeyen tarihi yapılar
- Esaslı Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Basit Onarım gerektiren tarihi yapılar
- Silüete uyumsuz çok katlı nitelsiz yapı
- Silüete uyumlu nitelsiz yapı
- Tarihi dokuya aykırı yıkılması önerilen yapı
- Dokuya uyumlu yeni yapı
- 000- Parsel Numarası

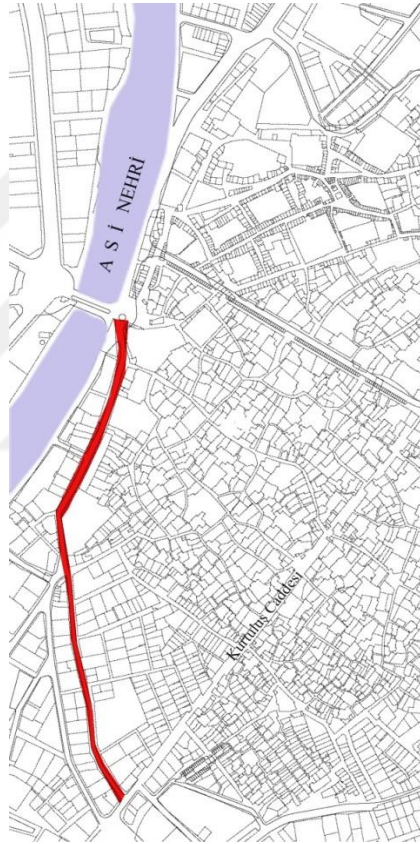
Bu müdahale noktasında beş adet tescilli yapı bulunmaktadır. 216 ve 217 parsellerdeki yapılara herhangi bir müdahale gerekmemektedir. 1237 ve 916 parsellerdeki yapıların yalnızca cephelerinin bakımları, 208 parseldeki yapının esaslı onarımı yapılmalıdır. 1255 ve 1226 parseldeki silüete uyumlu yapıların ömürleri tamamlanana kadar cephe düzenleri tarihi çevreye uygun hale getirilmelidir. 677, 1462, 1461, 209, 1238, 917, 915, 1532, 258 ve 1570 parsellerdeki binalar silüete uyumsuz çok katlı apartman yapılarıdır. Bu yapılar ömürleri tamamlanıp yıkılana kadar cepheleri tarihi çevreye uyumlu hale getirilmelidir.

KURTULUŞ CADDESİ - 11 NOLU BÖLGE

Şekil 4.21 11 nolu müdahale bölgesi

4.1.2 Saray Caddesi

Resmi olarak Hürriyet Caddesi adıyla anılan cadde, Temelleri Meml kler Dönemine dayanan 16. Yüzyılda yeniden inşa edilen cami ile ba lamaktadır. Bu  alı ma kapsamında Silahlı Kuvvetler Caddesi'nin barındırdığı potansiyeller nedeniyle, Saray Caddesi(Hürriyet Caddesi) ile Silahlı Kuvvetler Caddesi sürekli ve tek bir aks olarak anılacaktır. Kurtuluş Caddesi ile ke i erek Kı la kav a ında sonlanan aks içinde önemli yapıları bulundurmaktadır.

4.22 Saray Caddesi'nin kentteki konumu.

Yakın zamanda caddede bir Roma Kemer i ortaya çıkarılmıştır ( ekil 4.23). Saray Caddesi'nde  ekil 4.23'da gösterilen Meml k Dönemine ait Cundi Hamamı ve Ulucami, Ortodoks Kilisesi, Fransız Dönemi Yapıları, Fransız Döneminde inşa edilen Valilik, Osmanlı Dönemi Evleri, Fransız Bankası ve Elçilik Binası, 1900'l  yıllara ait Rifat Bereket Evi ve Roma Kemer i gibi dönem izleri mevcuttur.

SARAY CADDESİ VE ÇEVRESİNDEKİ ÖNEMLİ TARİHİ YAPILAR

Şekil 4.23 Saray Caddesi üzerindeki önemli yapılar

4.1.2.1 Kullanıcı Görüşleri

Kurtuluş Caddesi için rastgele seçilen yaşları 18 ile 61 arasında değişen 20 kullanıcıya eğitim durumları sorulduğunda 7 kişi yüksek öğrenim, 8 kişi lise, 2 kişi ortaöğretim ve 3 kişi ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir.

Görüşme yapılan kullanıcıların 18'si Antakya'da doğup büyüdüğünü söylerken 1 kişi 20 yıldır ve 1 kişi 3 yıldır Antakya'da yaşadığını belirtmiştir.

Saray Caddesi kullanıcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki 3 soru ön plana çıkmıştır:

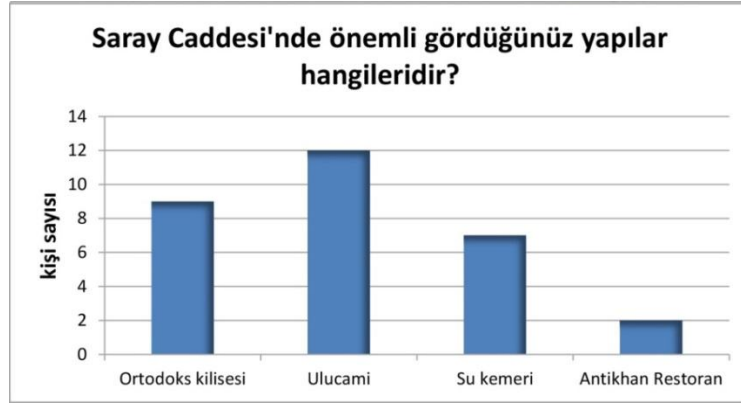
- Caddeye ulaşım da sorun yaşıyor musunuz?
- Saray Caddesi'nde gördüğünüz önemli yapılar hangileridir?
- Saray Caddesi'nde Roma Dönemi izi bulunduğunu biliyor musunuz?

20 kişiden 16'sı alana kolay ulaştığını, 4'ü sorun yaşadığını belirtmektedir (Şekil 4.24). Alana kolay ulaşımın sağlanmasının sebebi Saray Cadde'sinin şehrin merkezi konumunda olması gösterilebilir.

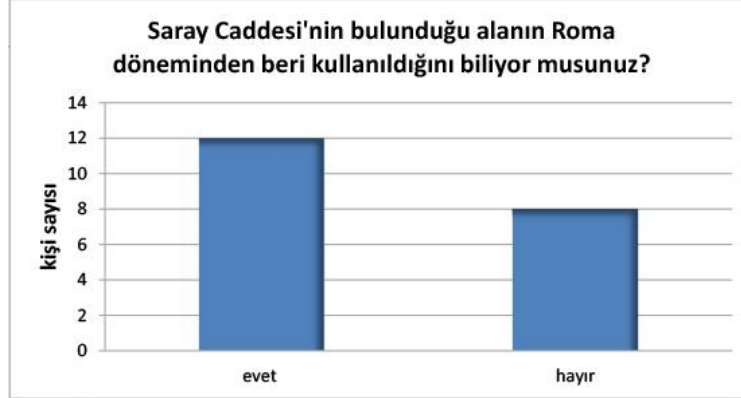
Şekil 4.24 Alana ulaşım durumu anketi.

20 kişiye Saray Caddesi'nde önemli gördükleri yapılar sorulmuş, 20 kişiden 9'u Ortodoks Kilisesi'ni, 12'si Ulucami'yi, 7'si su kemerini, 2 kişi Antik Han Restoran'ı işaret etmiştir (Şekil 4.25).

Şekil 4.25 Tarihi Bilgi Tespiti

20 kullanıcıya Saray Caddesi'nin bulunduğu alanda Roma döneminden kalan su kemerlerine rastlandığının bilip bilmedikleri sorulmuştur. Kullanıcıların çoğunluğu Antakya kentinin Roma'dan beri kullanıldığını bildiklerini ifade etmiş ve 14 kişi Saray Caddesi'nin çok katmanlı yapısını su kemerleri sayesinde olduğunu belirtmişlerdir.

Şekil 4.26 Alana ulaşım durumu anketi.

Değerlendirme

Kullanıcılara göre; Saray Caddesi'ndeki Ortodoks Kilisesi, Su kemerleri ve Ulucami bilinen yapılar arasındadır. Alanda yaya ulaşım sorunu yoktur, caddenin yayalaştırılmış olması kentli tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır. Cadde, kentteki sosyalleşme alanlarının en önemlilerindendir. Önemli yeme içme mekanlarını, eğitim kurumlarını ve çeşitli önemli kamusal yapıları barındırmaktadır.

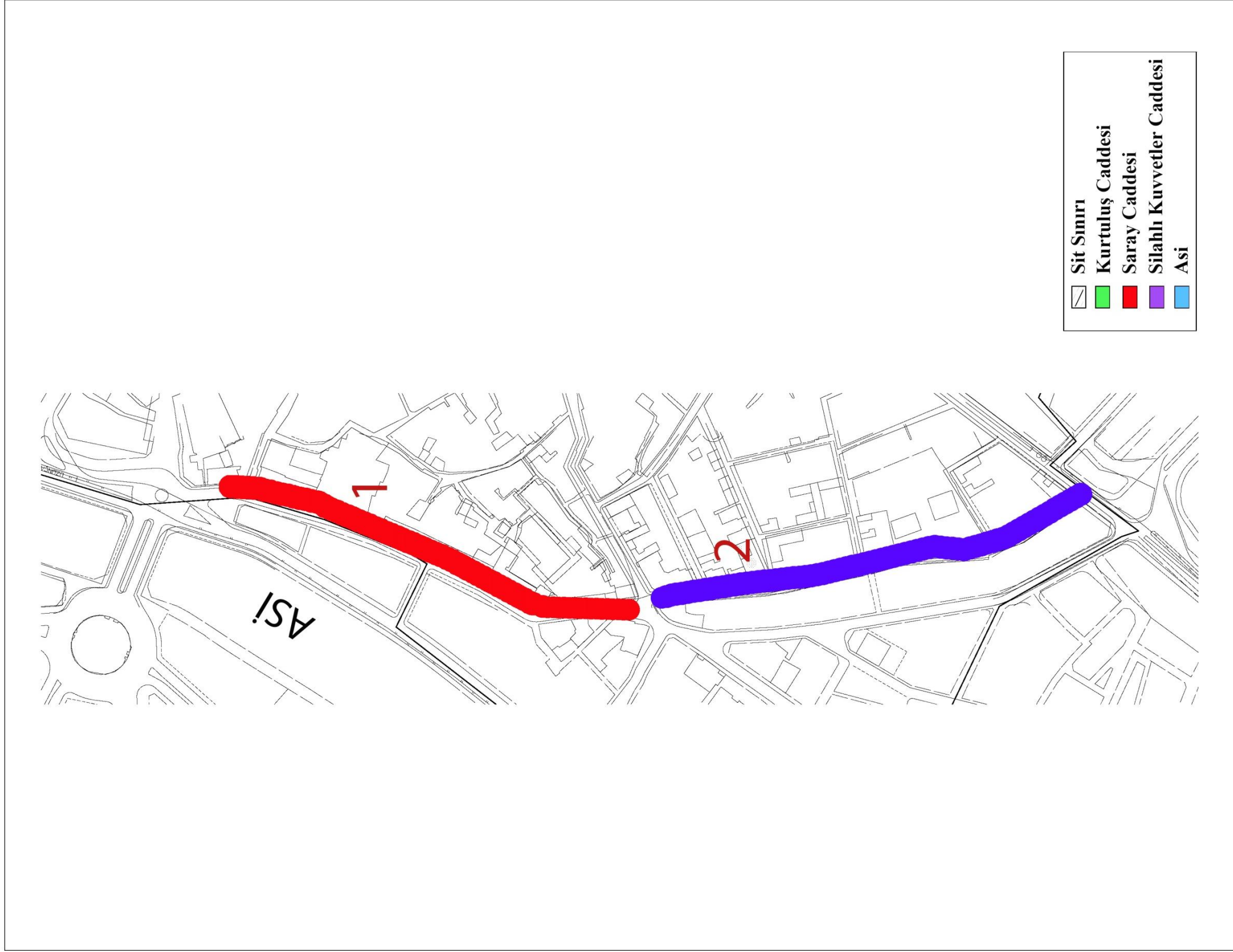
Kafeye çevrilen bazı yapıların tarihi yapıların farkındalığını artırdığı gözlenmiştir. Caddede bulunan tarihi su kemerinin herhangi bir bilgilendirme panosu olmasa da insanların büyük çoğunluğu kemerin Roma'ya dayandığı bilgisini edinmiştir. Kullanıcılar caddenin tarihi olduğu bilmektedir ancak yeterli bilgi donanımları bulunmamaktadır. Antakya'nın tarihine ışık tutan kemerlerin duyurulması yeterli yapılmamış, buluntulardan kültür ve turizm anlamında yeteri kadar faydalanılmamıştır. Çevre tasarımı kemerlerin kent yaşamına katılması konusunda yetersizdir ve kemerler dış etkilere açık biçimde bırakılmıştır.

Yukarıda belirtilen tespitler bir arada değerlendirildiğinde, kullanıcıların caddenin tarihsel değerini bildiği ancak tarihsel bilgiye ulaşmakta zorlandığı görülmektedir. Alandaki açmaların yetersiz olduğu ve tarihsel katmanların yeterince algılanmadığı anlaşılmaktadır.

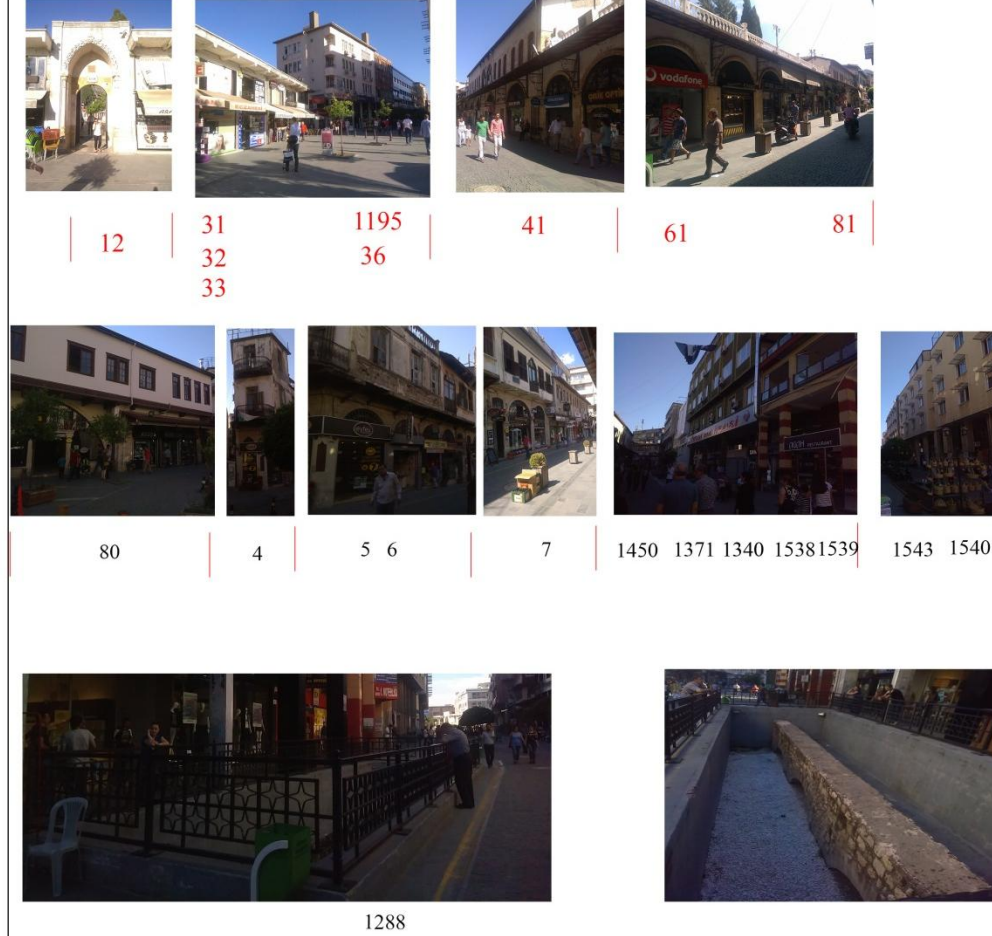
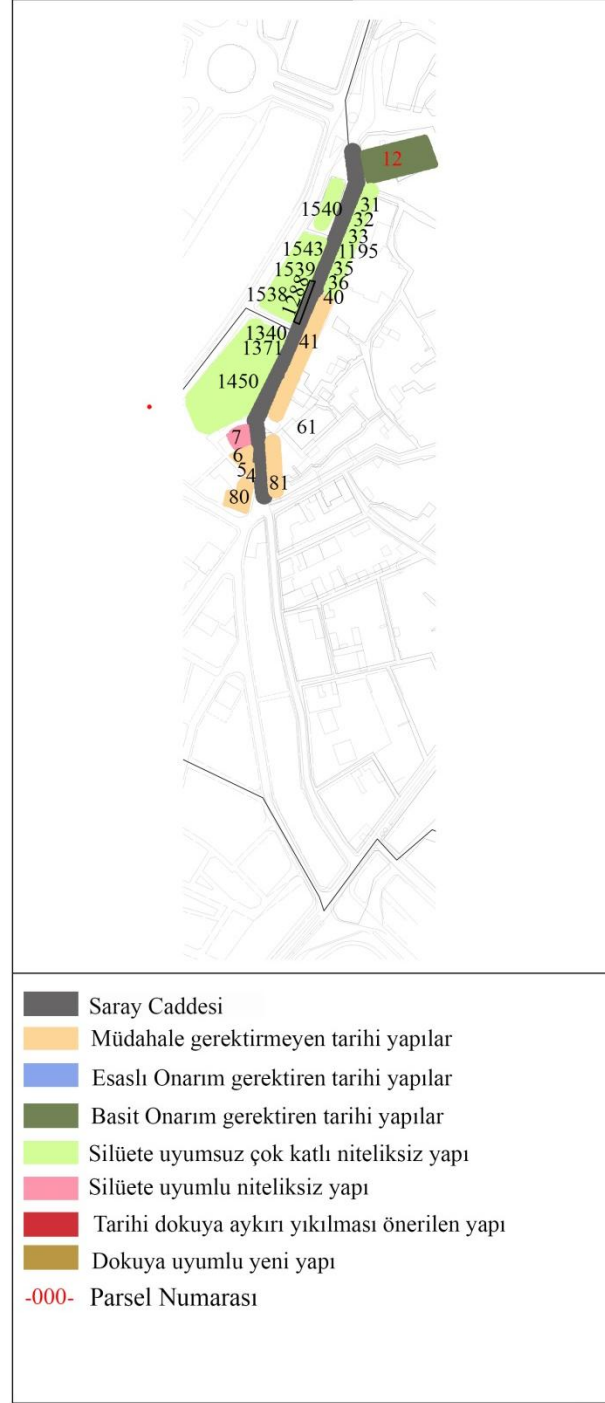
4.1.2.2 Cadde Bütününde ve Noktasal Öneriler

Tarihi Bilginin Üretimi ve Aktarılması: Açmalar ve sondajlar ile katmanlı yapının bilgisi artırılabilir. Bilgilendirme panoları hazırlanabilir ve bölgeyle ilgili tarihi bilgi aktarmak amacıyla seminerler düzenlenebilir. Gezi rehberlerinde Saray Caddesi ile ilgili bir tanıtım bulunmamaktadır. Saray Caddesi'nin bu rehberlerde yer alması sağlanıp caddenin tanıtımı ve reklamı yapılmalıdır.

Farklı Katmanların Deneyimlenmesi ve Kültürel Alanın Canlandırılması: Dünya'nın çeşitli yerlerinde Saray Caddesi gibi alanlar için tarihsel deneyim yaşatma ve kültür mirasına kent yaşamına dahil etme projeleri hazırlanmaktadır. Bu doğrultuda, Saray Caddesi altındaki Roma Su Kemerini için belirli noktalarda açmalar artırılabilir, bu açmalar cadde ile görsel ya da mekânsal ilişki kurabilir. Su kemerlerinin çevre düzenlemesi değiştirilip, odak haline getirilerek farkındalığın artması sağlanabilir. Meydan düzenlemesi ve yürüyüş platformları oluşturulabilir. Ayrıca açığa çıkarılacak açmaların üstleri şeffaf malzeme ile örtülerek kesintisiz yürüme aksı edilerek aynı zamanda tarihi katmanların okunması sağlanabilir (Şekil 4.29).

SARAY CADDESİ MÜDAHALE BÖLGELERİ

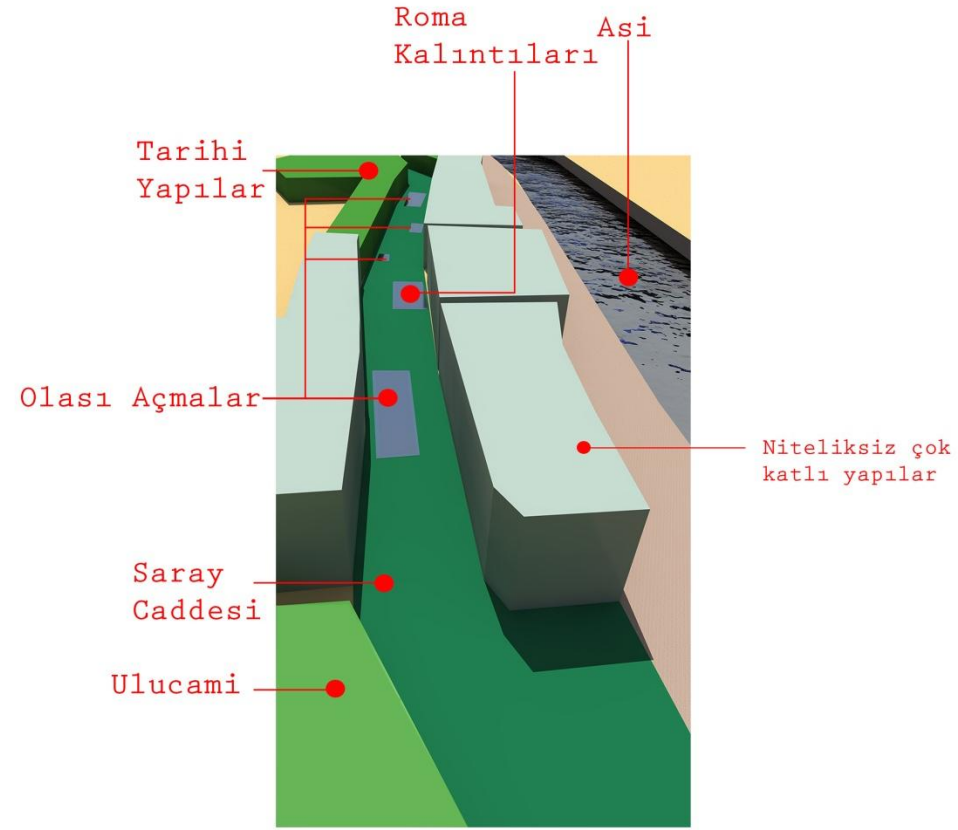
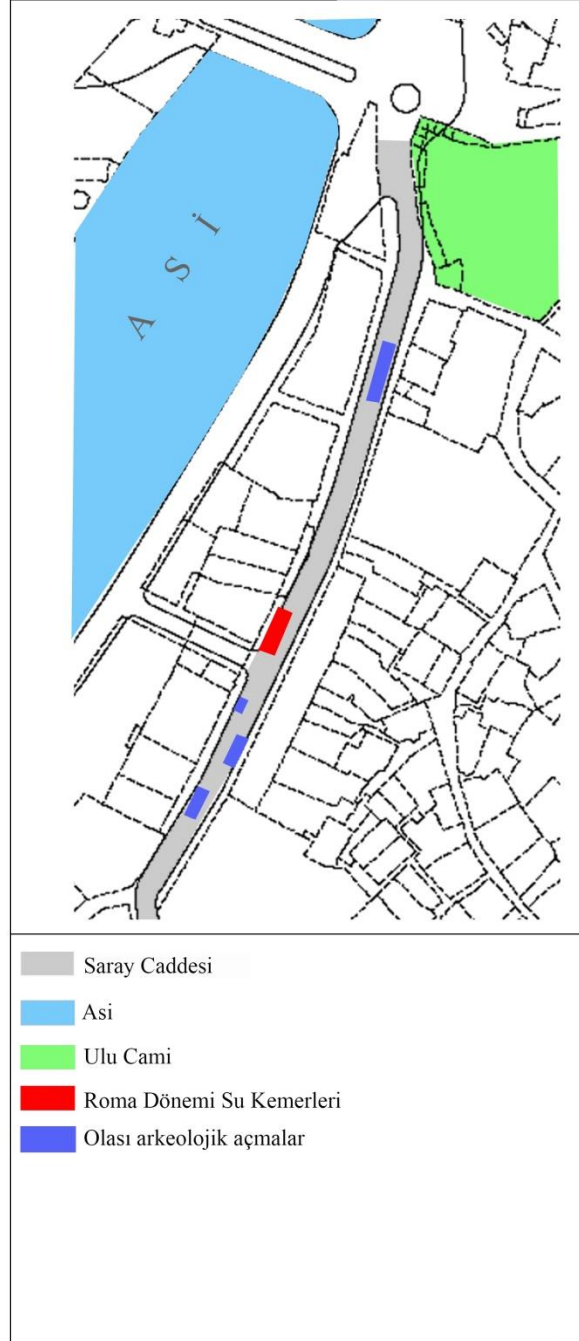
Şekil 4.27 Saray Caddesi müdahale bölgeleri

Resmi Olarak Hürriyet Caddesi olarak adlandırılan cadde halk arasında Saray Caddesi olarak anılmaktadır. Bu cadde üzerindeki en önemli yapılardan biri Ulucami'dir. 12 parselde yer alan Ulucami basit onarım gerektirmektedir. Saray Caddesi'nin en önemli sorunlarından biri niteliksiz çok katlı yapılarla işgal edilmiş olmasıdır. 1540, 1543, 1539, 1538, 1340, 1371, 1450, 31, 32, 33, 1195, 40, 35 ve 36 nolu parsellerde yer alan parseller ömürlerini doldurup yıkılana kadar tarihi çevreye uygun nitelikte cephe düzenine getirilmelidir. Renk seçimine özen gösterilmeli ve estetik açıdan uyumsuz tabelalar sökülmelidir. 41, 61, 81 parsellerde yer alan önemli Osmanlı Dönemi ticari yapıları korunmuş ve restorasyonları tamamlanmış durumdadır ancak estetikten yoksun tabela sistemlerinin düzenlenmesi gerekmektedir. 80 ve 7 de yer alan Osmanlı konutları korunmuş durumdadır ancak 4, 5, 6 parsellerde yer alan tarihi yapıların restorasyonu sağlanmalıdır. Caddedeki en önemli tarihsel katman izlerinden olan Roma Dönemi kemeri kent hayatına dahil edilmelidir ve caddenin katmanlı yapısının dikkat çekmesi için noktasal açmalar artırılmalıdır. Bu açmalar yukarıda görüldüğü gibi cam yüzeyle örtünerek Saray Caddesi'nin kesintisiz aksı korunabilir.

SARAY CADDESİ - 1 NOLU BÖLGE

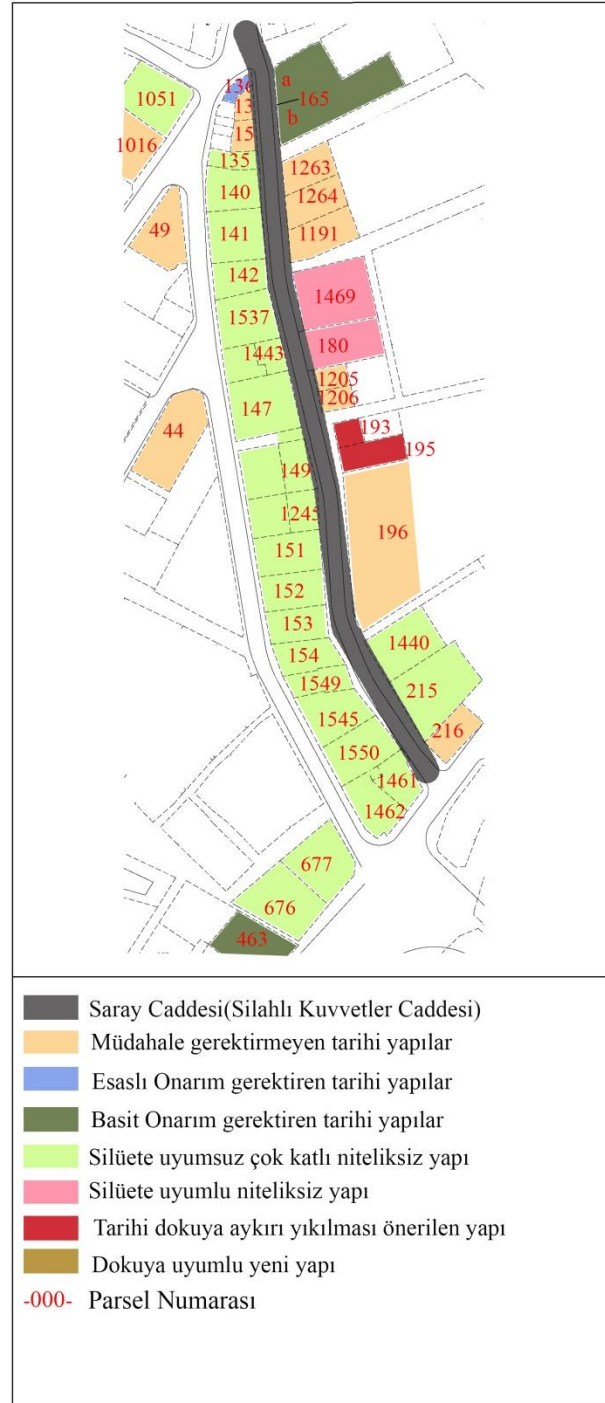
Şekil 4.28 1 nolu müdahale bölgesi

Saray Caddesi'nde açığa çıkarılmış Roma Dönemi Su Kemerleri'nin tarihsel farkındalığı arttırdığı anlaşılmaktadır. Su kemerlerinin ya da başka dönem eserlerinin caddenin diğer kısımlarında bulunuyor olması olasıdır. Açığa çıkan eserleri arttırmak farkındalığı arttıracaktır. Bu nedenle cadde üzerinde arkeolojik açmalar arttırılmalıdır. Yoğun kullanılan bu aksın sekteye uğramaması için açmaların üzeri uluslararası projelerde örneklerini gördüğümüz gibi cam yüzeylerle örtülebilir. Böylece yayaların ulaşımı kesintisiz sağlanırken caddeyi kullanan insanlar açığa çıkacak çeşitli eserlerle görsel ilişki kurabilir.

SARAY CADDESİ - 1 NOLU BÖLGE

Şekil 4.29 1 nolu müdahale bölgesi

Resmi Olarak Silahlı Kuvvetler Caddesi olarak anılan bu müdahale bölgesinde birçok tescilli yapı bulunmaktadır. 1263, 1264, 1191, 196, 1205, 1206, 1577, 132, 49, 1016 ve 44 parsellerde yer alan tarihi yapılara herhangi bir müdahale gerekmemektedir. 165(a), 165(b) ve 463 parsellerde yer alan yapıların basit onarımları sağlanmalıdır.

1469 ve 180 parsellerde yer alan silüete uygun yapıların basit onarımları yapılmalı, 193 ve 195 parsellerde yer alan tarihi dokuya zarar veren yapılar yıkılmalıdır.

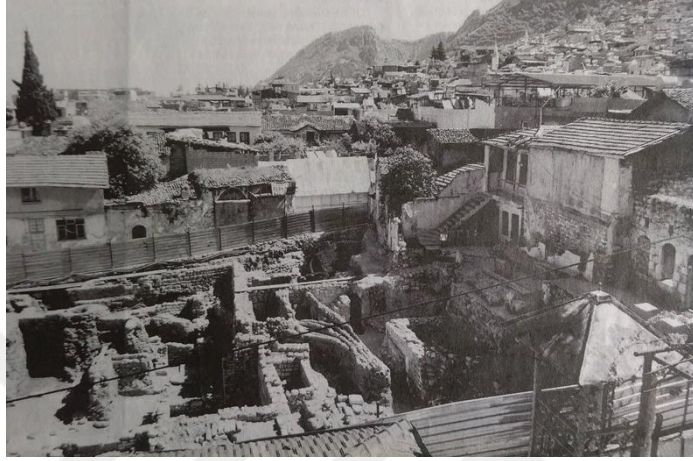
1051, 135-1462, 1440, 215, 677 ve 676 parsellerde yer alan çok katlı, tarihi dokunun silüetine uyumsuz yapılar ömürlerini tamamlayıp yıkılana kadar uygun cephe düzenleri sağlanmalıdır.

SARAY CADDESİ - 2 NOLU BÖLGE

Şekil 4.30 2 nolu müdahale bölgesi

4.1.3 İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı

Selçuk Sokak ile Kurtuluş Caddesi'ne bağlanan bu kazı alanı kendisi ve çevresiyle tam bir çok katmanlılık örneğidir.

Şekil 4.31 Kazı alanının görünüşü (Antakya Gazetesi, 27.04.2016 sayısı, s.3)

Şekil 4.32 Kazı alanının kentteki konumu.

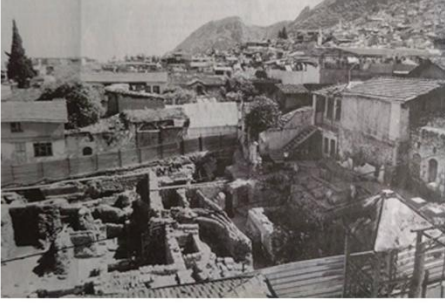
Teleferik inşaatı sırasında tesadüf olarak rastlanan bu mozaikli alanın devamının diğer Osmanlı dönemi eserlerinin altında devam etmesi de olasıdır. Bu alan çeşitli Osmanlı Dönemi yapılarıyla da görsel ilişki içindedir. Alan ve çevresindeki görsel ilişki içerisindeki yapılar (Şekil 4.33); İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı, Şeyh Ali Cami, Şey Ali Cami girişinde bulunan sütun başı, cami bahçesindeki tarihi mezar, cami çeşmesi, Sofular Cami ve bahçesindeki sütun başı, Deveci Bekir Cami ve Kürtfakih Cami'dir.

İPLİK PAZARI KURTARMA KAZISI ALANI

PAFTA NO
3

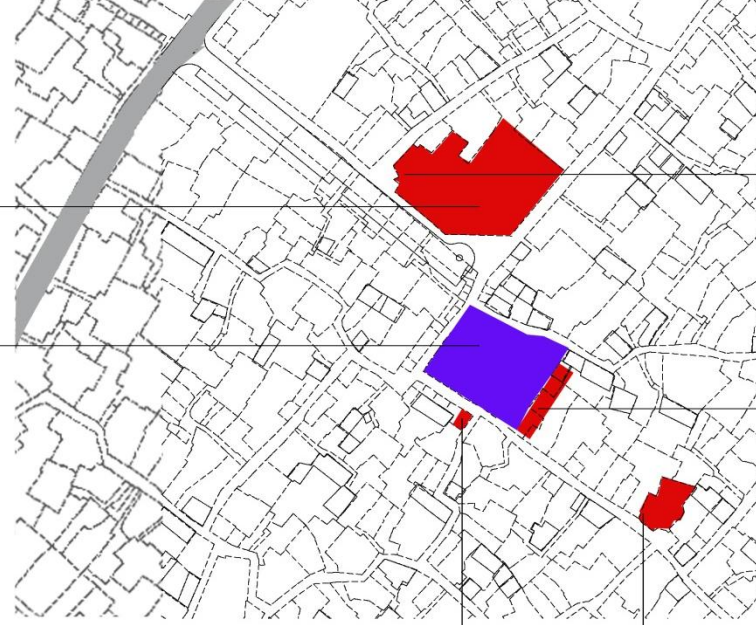
1.Şeyh Ali Cami

5.Kazı Alanı

9.Deveci Bekir Cami

6.Sofular Cami

7.Roma Dönemi Kalıntıları

8.Roma Dönemi Kalıntıları

4.Şeyh Ali Cami Çeşmesi

3.Şeyh Ali Cami Çeşmesi

2.Sütun Başı

10.Konutlar

- Kurtuluş Caddesi
- Roma Dönemi Yapıları
- Osmanlı Dönemi Yapıları

*Kazı alanı fotoğrafı Antakya Gazetesi'nin 27.04.2016 sayısı 3. sayfasından alınmıştır.

KAZI ALANI VE ÇEVRESİNDEKİ ÖNEMLİ TARİHİ YAPILAR

Şekil 4.33 Kazı alanı ve çevresindeki önemli yapılar

4.1.3.1 Kullanıcı Görüşleri

Kurtuluş Caddesi için rastgele seçilen yaşları 22 ile 65 arasında değişen 20 kullanıcıya eğitim durumları sorulduğunda 7 kişi yüksek öğrenim, 4 kişi lise, 4 kişi ortaöğretim ve 5 kişi ilkokul mezunu olduğunu belirtmiştir.

Görüşme yapılan kullanıcıların 15'si Antakya'da doğup büyüdüğünü söylerken 1 kişi 25 yıldır, 1 kişi 6 yıldır, 2 kişi 3 yıldır, 1 kişi 2 yıldır Antakya'da yaşadığını ifade etmiştir.

Alan Kullanıcıları ile yapılan görüşmeler sonucunda aşağıdaki 2 önemli soru ön plana çıkmıştır:

-Yakın çevrede gördüğünüz önemli yapılar hangileridir?

-Alanın Roma Dönemi'nden beri kullanıldığını biliyor musunuz?

Alana dair farkındalığın önemli göstergelerinden biri mevcut kültürel miras unsurlarının kullanıcı tarafından bilinirlik düzeyidir. Bu doğrultuda 20 kullanıcıya cadde üzerindeki önemli tarihi yapılar sorulduğunda yoğunlukla Şeyh Ali Cami yanıtı alınmıştır. 20 kişiden 13'ü Şeyh Ali Cami'sine, 6 kişi tarihi evlere, 8 kişi kazı alanına dikkat çekmiştir (Şekil 4.34).

Şekil 4.34 Önemli yapıların görünürlüğü

Alanın Roma Döneminden beri kullanıldığının bilinip bilinmediği sorulmuş 20 kişiden 15'i bildiğini belirtirken 5'i bilmediğini aktarmıştır.

Şekil 4.35 Tarihsel bilgi tespiti

Değerlendirme

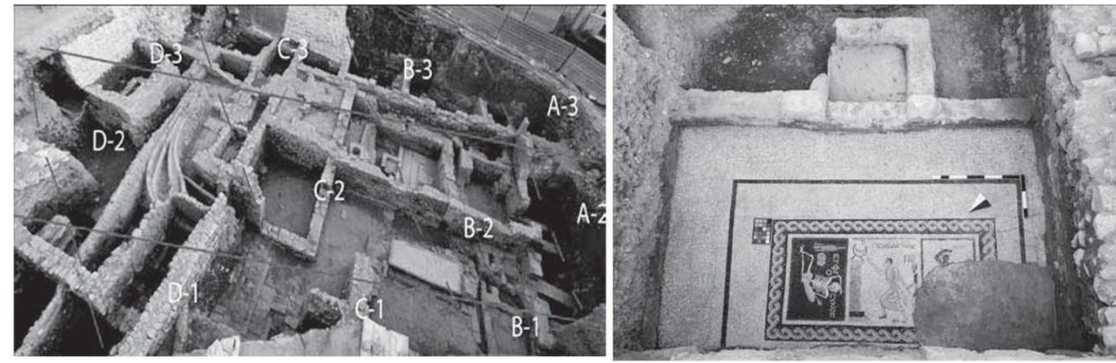
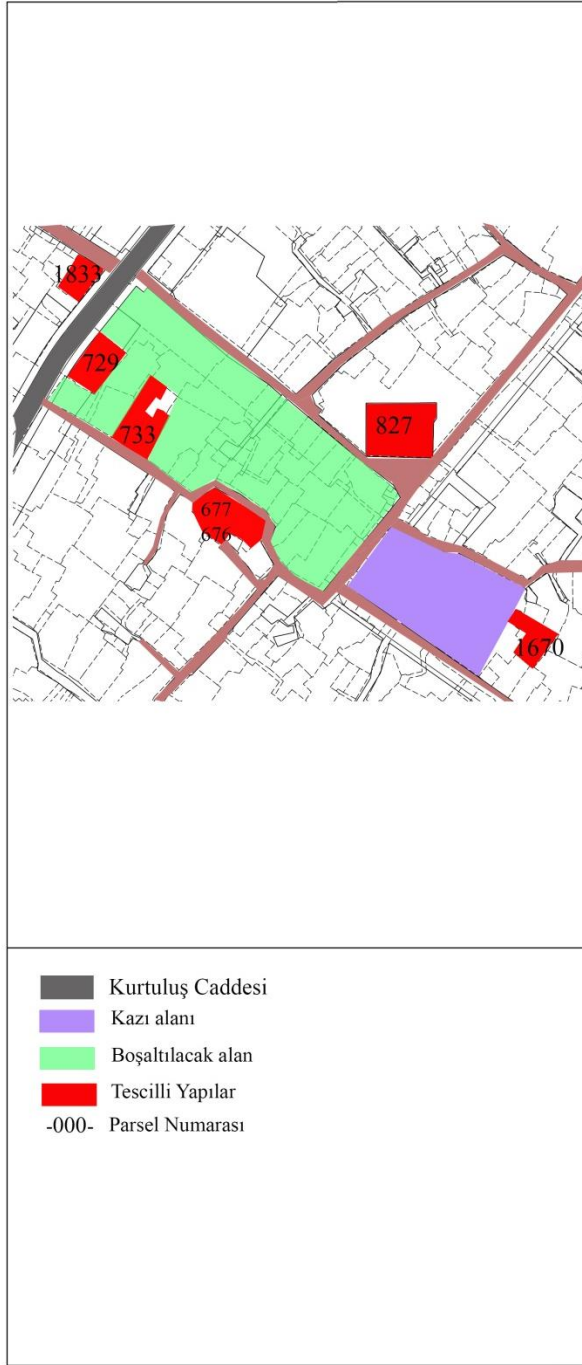
Kullanıcılar ile görüşmeler sonucunda Alandaki Şeyh Ali Cami yakın tarih kültürel miraslarından en önemlisi olarak belirtilmiştir. Kullanıcıların çoğunluğu alanın Roma Dönemi'nden itibaren kullanıldığını bilmekle beraber yeterli tarihi bilgiye sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Alanda bulunan antik dönem izleri ile ilgili herhangi bir bilgilendirme panosu bulunmamaktadır. Çevrede yaşayan kullanıcıların çoğunluğu alanın Roma Dönemi'ne dayandığı bilgisini aktarmıştır ancak uzmanlar tarafından bilgi aktarımı yapılmamış olması ve alanın yakın zamanda ortaya çıkarılması nedeniyle alanın kullanıcıları yeterli bilgi donanımına sahip değildir. Kazıları devam eden ve Antakya'nın tarihine ışık tutan bu alanın duyurulması yeterli yapılmamış, buluntulardan kültür ve turizm anlamında henüz yeteri kadar faydalanılmamaktadır. Alan Çevresindeki Osmanlı Dönemi yapıları kötü durumdadır, yıkılma ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

4.1.3.2 Alan Bütününde Öneriler

Tarihi Bilginin Üretimi ve Aktarılması: Alanda arkeolojik çalışmalar devam etmektedir ancak bilgilendirme panoları hazırlanabilir ve alanla ilgili tarihi bilgi

aktarmak amacıyla seminerler düzenlenebilir. Gezi rehberlerinde İplik Pazarı Kurtarma kazısı ile ilgili bir tanıtım sağlanabilir.

Farklı Katmanların Deneyimlenmesi ve Kültürel Alanın Canlandırılması: Dünya'nın çeşitli yerlerinde İplik Pazarı Kurtarma Kazısı alanı gibi alanlar için tarihsel deneyim yaşatma ve kültür mirasına kent yaşamına dahil etme projeleri hazırlanmaktadır. Bu doğrultuda, Roma mimari izleri ve mozaik eserler için koruma çatısı ve gezi platformları oluşturulabilir. Kazı alanı çevresi çeşitli niteliksiz yapılar barındırmaktadır. Bu niteliksiz yapılara müdahale edilmelidir. Özellikle Kazı Alanı ve Kurtuluş Caddesi arasında kalan adanın niteliksiz yapılardan arındırılması hem Kurtuluş Caddesi ile Kazı Alanının görsel ilişkisini arttıracak hem de bu alanın bir kentsel boşluk ve arkeopark olarak kullanılmasına olanak sağlayacaktır. Bu arkeopark, niteliksiz yapılar yıkıldıktan sonra çeşitli sondajlar sonrası açığa çıkacak olası kalıntılar ile oluşturulacaktır. Açığa çıkacak eserler şeffaf örtülerle korunacağı gibi koruma önlemleri alındıktan sonra kullanıcılar ile görsel ilişki içinde de bırakılabilir (Şekil 4.37). Arkeopark, Kurtuluş Caddesi'ndeki Roma eserlerinin açığa çıkarılması için yapılacak yer altı müzesi ile ilişki kurabilir. Habib-i Neccar Meydanı'ndan başlayacak yeraltı müzesi Arkeopark ile sonlanabilir ve böylece çok katmanlı yapının deneyimlenmesi süreklilik içinde olacaktır. Ayrıca katmanlı yapının oluşumunda önemli rolü olan yakın dönemin tarihsel izleri olan çevredeki Osmanlı Dönemi yapıları restore edilerek korunmaları sağlanmalı ve kent yaşamına dahil edilmelidir.

Kazı alanından görüşler(22.Müze çalışmaları ve Kurtarma kazıları sempozyumu, 2013). Bu eserlerin yerinde korunması ve koruma çatısı uygulaması önerilmektedir.

Alanda yıkılması önerilen yapılardan örnekler.

İplik Pazarı Kurtarma Kazısı çevresinde çeşitli Osmanlı dönemi yapıları bulunmaktadır. Antakya'nın önemli Camilerinden ŞeyhAli Cami'de bu alanda 827 Parselde bulunmaktadır. 1670, 729, 677,676, 733 ve 1833 parsel üzerinde bulunan Osmanlı dönemi yapıları da restore edilerek korunmalıdır. Alanın Kurtuluş Caddesi'ne yakın olması 'Kurtuluş Caddesi gezi güzergahı' fikrini doğurmuştur. Bölgede kamusal bir boşluk ya da park bulunmadığı kişisel görüşmelerde vurgulanmıştır. Alanın Kurtuluş Caddesi ile arasında kalan bölgenin kamulaştırılıp niteliksiz yapılar yıkılarak arkeolojik tespitler için yeni sondajlar yapılmasının önünün açılması sağlanabilir ve çıkan sonuçlara göre teleferik istasyonu ve arkeopark projesi geliştirilebilir.

İPLİK PAZARI KURTARMA KAZISI ALANI

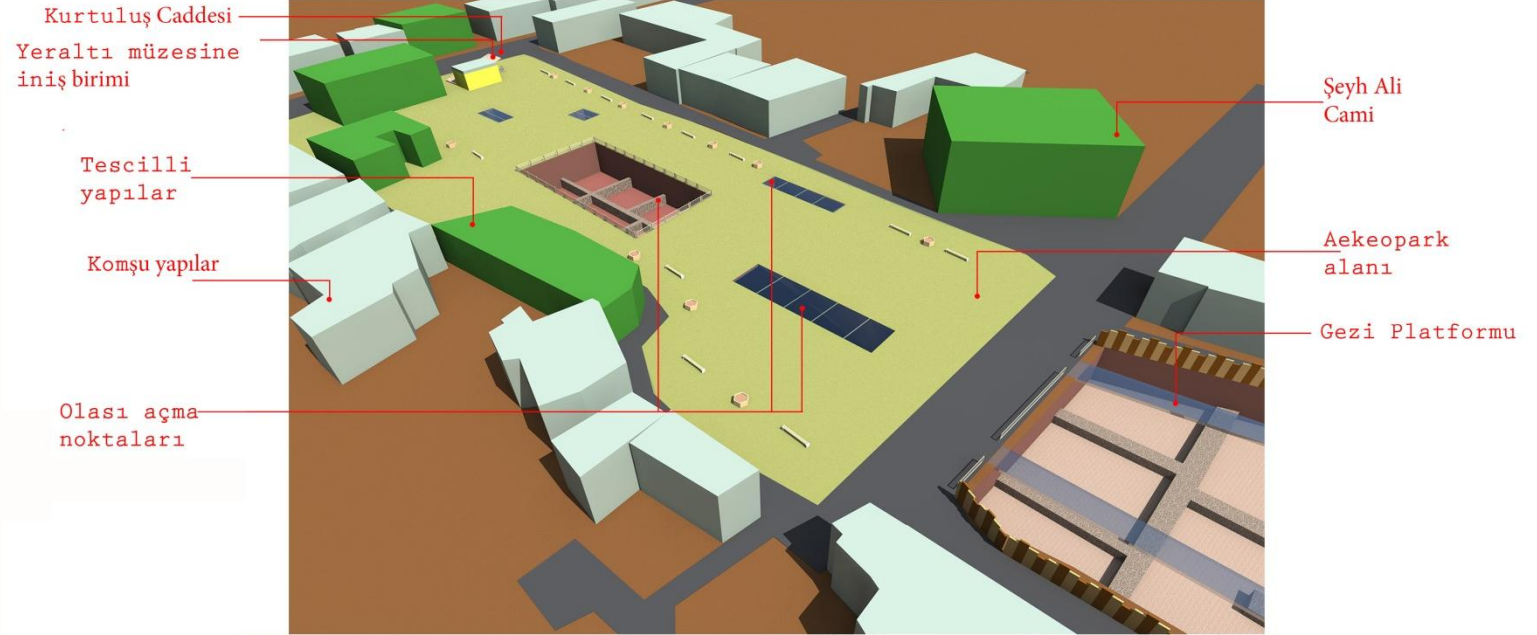
Şekil 4.36 İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı müdahaleleri

Yer altı müzesi giriş çıkış birimi

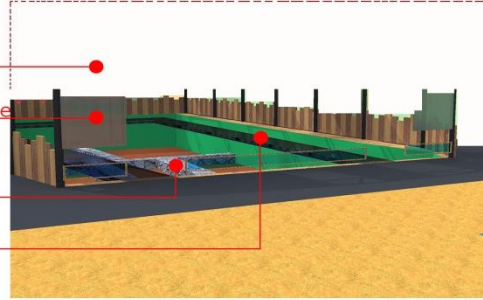
Arkeopark Alanı

Kazı Alanı

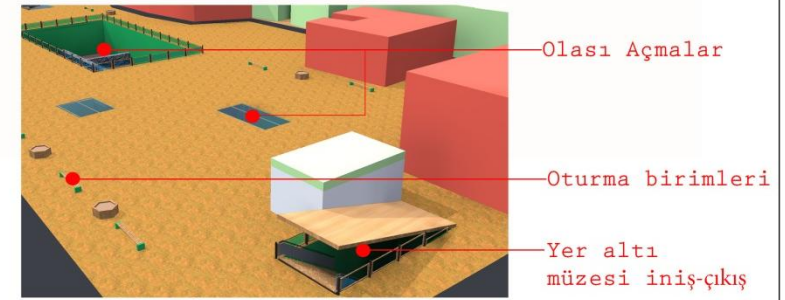

İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı ve Çevresi İçin Öneriler

Koruma Çatısı
Bilgilendirme panosu
Roma Dönemi Kalıntıları
Şeffaf yürüme platformu

Kurtarma Koruma Çatısı uygulanacak alan

Arkeopark ve Yeraltı Müzesi Girişi

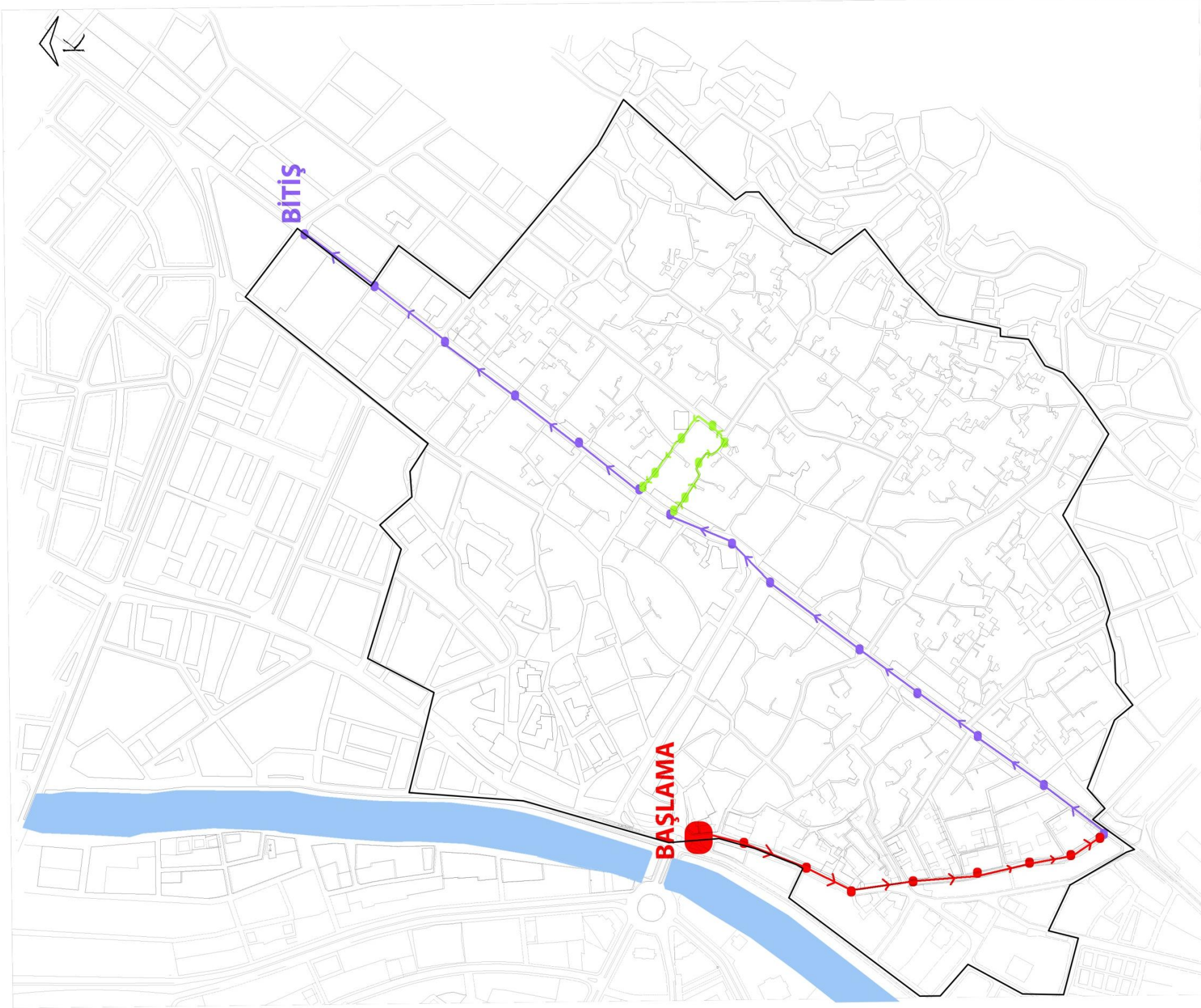
İplik Pazarı Kurtarma Kazısı alanının görünürliğünün artırılması için Kurtuluş Caddesi ile ilişkisi artırılmalıdır. Bu nedenle Kazı alanının önündeki niteliksiz yapılarla işgal edilmiş alan değerlendirilmelidir. Bu alanın bir 'arkeopark'a dönüştürülmesi hem alanın Kurtuluş Caddesi ile görsel ilişkisini artıracak hem de bu alandan arkeolojik ve sosyal olarak faydalanılabilmesi sağlanacaktır.

İPLİK PAZARI KURTARMA KAZISI ALANI

Şekil 4.37 İplik Pazarı Kurtarma Kazısı Alanı müdahaleleri

4.1.4 Antakya Çok Katmanlı Kültürel Miras Alanının Bütüncül Deneyimi: Öneri Gezi Güzergahı

Müdahale önerileri tamamlandıktan sonra incelenen alanların birbirini takip eder konumda olması özelliği dikkat çekmektedir. Çok katmanlı yapının okunabilirliğinin sağlanması hedeflenen bu çalışmada, çok katmanlı yapının ve Antakya'nın önemli yapı ve akslarının gözlenebileceği bir gezi güzergahı oluşturmak olumlu olacaktır. Şekil 4.38'de görüldüğü gibi, Saray Caddesi ve Silahlı Kuvvetler Caddesi'nin kırmızı aks, Kurtuluş Caddesi'nin mavi aks ve İplik Pazarı Kazı Alanı ve çevresinin sarı aks ile deneyimleneceği bir güzergah önerilmiştir. Önerilen gezi güzergahı Saray Caddesi (Kırmızı aks)'nde Ulucami'den başlayıp Silahlı Kuvvetler Caddesi'ne devam edilerek Roma Kemerleri, Beylikler, Osmanlı Dönemi ve Fransız Dönemi yapıları deneyimlendikten sonra Kurtuluş Caddesi (Mavi aks) ile devam etmektedir. Kurtuluş Caddesi'nde Beylikler, Osmanlı, Fransız, ve Cumhuriyet Dönemi yapıları deneyimlendikten sonra Kazı alanı ayırımında sarı aks ile devam edilip, Roma Dönemi yapıları ve çevresindeki Osmanlı Dönemi yapıları deneyimlendikten ve sarı aks tamamlandıktan sonra tekrar kırmızı aks ile edildiğinde Kurtuluş Caddesi bitiminde gezi güzergahı tamamlanacaktır. Böylece Antakya'nın önemli aks ve yapılarının deneyimlenmesi sağlanmış olacaktır(Şekil 4.38).

□ Sit Sınırı

■ Asi

■ Saray Caddesi

■ Kurtuluş Caddesi

■ İplik Pazarı Kurtarma Kazısı

Odak çalışma alanları kendiliğinden ortaya bir güzergah çıkarmıştır. Bu güzergah takip edildiğinde Antakya'nın hem önemli arterleri ziyaret edilmiş olacak he Antakya'nın katman izlerinden bir çoğu görülebilecektir.

3 ODAK ÇALIŞMA ALANI İÇİN ÖNERİ GEZİ GÜZERGAHI

Şekil 4.38 3 odak çalışma alanı için öneri gezi platformu

BÖLÜM BEŞ

DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Antakya yer üstündeki kültürel mirasının yanında henüz çoğunlukla açığa çıkarılmamış arkeolojik mirası da barındıran önemli kentlerden biridir. Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Antakya, tarihsel sürekliliğin okunabildiği kentlerden biri olmuş ve sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan farklı uygarlıkların kültürel izlerini günümüze taşımıştır. Antakya modern kentleşme sürecine girerken bu süreç tarihi kent merkezini de kapsamıştır. Modernleşme süreci yaşanırken zaten depremler sonucu zarar gören antik kent dokusu, yeni yapılaşmanın başlamasıyla da geri dönülmez zararlar görmüştür. Bu tür kent içi arkeolojik alanlarda zararların en aza indirilmesi, tarihsel bilginin açığa çıkarılması ve önemli olaylara tanıklık eden yapıların araştırılması için klasik arkeolojiden farklı olarak kentsel arkeolojisi kavramı gelişmiştir. Antakya, antik dönem eserlerinin üst katmanında Beylikler, Osmanlı ve Modern dönem yapısal izlerinin bir arada bulunması nedeniyle kent arkeolojisinin çalışma alanlarının önemli bir örneğidir.

Avrupa’da kentsel arkeoloji bilinci İkinci Dünya Savaşı’nın hemen sonrasında gelişimini sürdürürken ülkemizde bu bilincin oluşması 1990’lı yılları bulmuştur. Bu nedenle tarihsel birikimi kent yaşamına entegre edilmesi düşüncesi ülkemiz için oldukça yenidir. Ülkemizde koruma ile ilgili yasal mevzuatlar düzenlenmiştir ancak kültürel değerleri korunması öncelikle kamu bilinci oluşturmakla mümkündür. Kentlinin yaşadığı şehri tanımamasını, tarihi katmanları olan bir şehirde yaşamının kentlinin hayatına getirilerinin ortaya çıkarılmasını ve böyle kentlerde yaşamının kentliye getirdiği sorumluluk hakkında farkındalık oluşmasını sağlamak en önemli adımlardır.

Kentlilerden farklı olarak uzmanlara bu konuda oldukça önemli görevler düşmektedir. Mevcut literatürde Antakya kentsel arkeolojik sit alanında envanter çalışması yapıldığı görülmektedir. Ancak bu envanter çalışmalarının güncellenmesi ve geliştirilmesi, envanterde yer almayan yeni ortaya çıkarılan eserlerin envantere eklenmesi sağlanmalıdır. Kurtuluş Caddesi’nde yapılan jeofizik görüntülemeleri

oldukça değerli bir çalışmadır. Ancak jeofizik görüntülemelerin verileri ışığında kentsel arkeolojik alanlarda yapılan tespitler teoriden uygulamaya geçmelidir. Tez kapsamında aktarılan örneklerde olduğu gibi Kurtuluş Caddesi gibi önemli miras alanlarında tarihi katmanların farkındalığını arttıracak projeler geliştirilmelidir. Kentsel arkeolojik alanların kent hayatına, kentlinin yaşamına ve sosyal yaşama entegrasyonu sağlanmalıdır. Kentin diğer alanları için de bu tür görüntülemeler yapılmalı, potansiyel alanlar belirlenmeli ve müdahale biçimleri tartışılmalıdır. Bu tartışmalar yapılırken disiplinler arası çalışmalar yürütülmeli kentli tartışmalara dahil edilerek mimar, arkeolog, sosyolog, yerel yönetim mensubu, yatırımcı, sanat tarihçileri ve şehir planlamacı gibi uzamanlar birlikte hareket etmelidir.

Bu çalışmada araştırma alanı seçilen Antakya kentinin çok katmanlılık unsurları belirlenmiştir. Bu alanların yoğunlaştığı bölgeler ve akslar odak çalışma alanı olarak seçilmiştir. Katmanlaşmanın iki aks ve bir bölgede yoğunlaştığı görülmüştür. Öneri müdahaleler geliştirilen alanlar iki cadde ve bir arkeolojik kazı alanıdır. Odak çalışma alanları olan Kurtuluş Caddesi, Saray Caddesi ve İplik Pazarı Kurtarma Kazısı alanı ile ilgili sorun ve ihtiyaç tespitlerinin ardından müdahale biçimleri önerilmiştir. Müdahale biçimleri sunumun yöntemi, tasarım yaklaşımı ve malzeme seçimine göre farklılıklar göstermiştir. Öneriler geliştirilirken tüm katmanların görünürlüğü ve okunmasının sağlanması temel amaç olmuştur.

Odak çalışma alanlarında temel olarak çevre düzenlemesinin uygun olmaması, tanıtım ve bilgilendirme eksikliği ile kent hayatına entegrasyonun sağlanmamış olması gibi sorunlar tespit edilmiştir. Bu nedenle, bilgilendirme panoları ile broşürlerinin hazırlanması, farkındalığın görsel olarak arttıran en önemli müdahalelerden biri olan arkeolojik açmaların oluşturulması ve yer altı gezi platformları önerileri öne çıkmıştır.

Kullanıcılar ile yapılan görüşmelerde kafe işlevi ile değerlendirilen yapıların farkındalığının arttığı ve bu mekanların aktif olarak kullanımının sağlandığı ifade edilmiştir. Bu nedenle tarihi yapıların korunması ve yaşatılması kamusal işlevler yüklenmesi ile sağlanmalıdır.

Yapılan analizler sonucunda haritalarda Roma Dönemi Jüpiter Tapınağı ile günümüz Ortodoks Kilise'nin çakıştığı tespit edilmiştir. Somut olarak doğrulandığında Antakya'da tarihsel sürekliliğin okunması ve açığa çıkarılması için önemli olan bu bilgi için bilimsel çalışmalar yapılmalıdır.

Antakya, tarihsel sürekliliğin yaşandığı bir kent olarak dinsel, arkeolojik, ticari, sosyolojik ve jeopolitik konum olarak önemli bir kenttir. Konumu itibari ile birçok medeniyetin özelliklerinin harmanlandığı önemli bir yerleşimdir. Günümüzde 'Medeniyetler Kenti' ünvanını taşıyan kentin, bu ünvanını öncelikle kentsel arkeolojik özelliğine ve tarihsel birikimine bağlı olarak kazandığı unutulmamalıdır. Sunulmakta olan tez çalışması, Antakya kenti özelinde çok katmanlı kültürel mirasın ortaya çıkarılması, korunması, görünürlüğünün arttırılması ve kamuoyunda farkındalık oluşmasına ilişkin için öneriler geliştirmiştir. Öte yandan, alanın çok katmanlı yapısının kentli tarafından nasıl algılandığını ve mevcut düzenlemeler çerçevesinde görünürlük düzeyini belirlemeye ilişkin bir yöntem önerisi içermektedir. Çok katmanlı kültürel mirasın ortaya çıkarılması, görünürlük düzeyinin belirlenmesi ve bu alanlara dair bilincin güçlendirilmesi, Anadolu topraklarında konumlanan birçok tarihi yerleşimin kültürel değerinin sürdürülmesine katkı koyması nedeniyle önemli ve değerlidir.

KAYNAKLAR

Açıkgöz, Ü.F.(2008). *Fransız kolonyalizminin mimari ve kentsel politikalarına bir örnek: Manda döneminde Antakya ve İskenderun*. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Ada, S.(2005). *Türk-Fransız ilişkilerinde Hatay sorunu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ahunbay, Z.(2011). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. İstanbul: Yem Yayın.

Akbay, V.A.(2006). *Antakya örneğinde tarihi ev bahçeleri*. Mustafa Kemal Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Hatay.

Altınöz, B. G.(2002). *Assessment of historical stratification in multi-layered towns as a support for conservation decision-making process; A geographic information systems (GIS) based approach. Case study: Bergama*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara.

Hatay Büyükşehir Belediyesi Arşivi, (2015). *Antakya koruma amaçlı imar planı araştırma raporu ve analiz paftaları*. Ankara, 2009.

Hatay Büyükşehir Belediyesi, (2015). *Antakya koruma amaçlı imar planı ve revizyonu fotoğraf albümü*. Ankara, 2009.

Archilovers, (2016a). *Restauro Torre Di Porta Gabella*. 27 Haziran 2016, <http://www.archilovers.com/projects/95926/restauro-torre-di-porta-gabella.html>.

Archilovers, (2016b). *Caucana Arkeolojik Alanı projesi*. 27 Haziran 2016, <http://www.archilovers.com/projects/121434/valorizzazione-dell-area-archeologica-di-caucana.html>.

Archilovers, (2016c). *DOMunder projesi*. 27 Haziran 2016, <http://www.archilovers.com/projects/136995/domunder.html>.

Archdaily, (2016a). *Petar Zoranic ve Sime Budinic Meydanı projesi*. 28 Haziran 2016, <http://www.archdaily.com/478606/petar-zoranic-square-and-sime-budinic-plaza-kostrencic-krebel/>.

Archilovers, (2016d). *Rhineland Endüstri Arkeoloji Parkı projesi*. 28 Haziran 2016, <http://www.archilovers.com/projects/51088/st-antony-hutte-in-oberhausen.html>

Archdaily, (2016b). *Cartagena Roma Kalıntıları projesi*. 28 Haziran 2016, <http://www.archdaily.com/210720/deck-over-a-roman-site-amann-canovas-mauri>

Archdaily, (2016c). *São Jorge Kalesi Meydanı Arkeoloji Müzesi projesi*. 29 Haziran 2016, <http://www.archdaily.com/89460/musealization-of-the-archaeological-site-of-praca-nova-of-sao-jorge-castle-jlcc-arquitectos/>

Archinec, (2016). *Aachen Arkeoloji Pavyonu projesi*. 29 Haziran 2016, <http://archinect.com/features/article/92938847/showcase-archaeological-pavilion-by-kadawittfeldarchitektur>

Arıman, B.(2002). *Antakya kenti tarihi doku içinde tipolojik analiz çalışması*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Arusoğlu, Z. E.(2013). *Çok katmanlı kentlerde kimlik sorunsalı: Palimpelist bir kentsel alan olarak Ulus örneğinin incelenmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Asarcıklı, M.(1989). *Antakya kent formunu oluşturan öğelerin araştırılıp değerlendirilmesi*. Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Aykaç, P.(2008). *Çok katmanlı kentlerin sunum prensiplerinin kültürel öneme bağlı olarak belirlenmesi: Tarsus örneği*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bahadır, G. (2009). *636-1100 arasında Antakya*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Belge, B.(2004). Çok katmanlı tarihi kent merkezlerinin yönetimi. *Kentsel Arkeoloji ve Planlama Planlama Dergisi*, (2004/4), 48-56.

Bouchier, E.S.(1921). *A short history of Antioch*. Oxford.

Cografyaharita, 2016. Türkiye dilsiz haritaları. 20.08.2016, <http://cografyaharita.com/turkiye-dilsiz-haritalari.html>

Dayk Mühendislik, (2014). *Hatay ili Antakya ilçesi Kurtuluş Caddesi Antik Sütunlu Roma Yolu'nun arkeojeofizik yöntemlerle incelenmesi*. İstanbul.

Demir, A.(1996). *Çağlar içinde Antakya*. İstanbul: Akbank Kültür Sanat Yayınları.

Etyemez, L.(2011). *Çok katmanlı kentlerde tarihsel katmanlaşmanın günümüz bağlamı ile bütünleşmesinin değerlendirilmesi örnekleme çalışması: Amasya*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Gündüz, A. ve Gülcü, E.(2009). XVI. Yüzyılda Antakya Nahiyesi (1526-1584). *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (12), 289-323.

Hatay Valiliği. (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Hatay*. Hatay.

Hatay Valiliği. (2011). *Hatay kültür envanteri*. Ankara: Sistem Ofset.

Icomos, (2016). *Tüzükler*. 22.08.2016,
<http://www.icomos.org.tr/?Sayfa=Tuzukler2&dil=tr>

Kara, A.(2005). *19. yüzyılda bir Osmanlı şehri: ANTAKYA*. Hatay: IQ Kültür Sanat Yayınları.

Karabağ, N.E.(2008). *Kent arkeolojisi metoduyla çok katmanlı kentlerdeki tarihsel sürekliliğin çözümlenerek korunması (İzmir örneği)*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Kireççi, R.(1998). *Antakya*. İskenderun: Seçenek Ofset.

Korkmaz, H.(2007). Kuruluşundan günümüze Antakya'da su. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 79-96.

Mekan360, (2016). *Kurtuluş Caddesi*. 29 Haziran 2016,
http://mekan360.com/360fx_kurtuluscaddesiherodcaddesiantakya.html

Nakib, B.(2012). *Eski Antakya'dan görünüm*ler. Antakya: Antakya Belediyesi Kültür Yayınları.

Nufusu, (2016). *Hatay Nüfusu*. 29. Ağustos 2016, <http://www.nufusu.com/il/hatay-nufusu>

Ömeroğlu, C. (2006). *Antakya kentinin özgünlüğü ve günümüz koruma sorunlarının Antakya kentsel sit alanında irdelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Payaslı, V.(2009). *Atatürk dönemi eğitim ve kültür politikalarının Hatay'a yansımaları 1921-1938*. Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Pehlivanlı, H., Sarımay, Y., ve Yıldırım, H.(2001). *Türk dış politikasında Hatay (1918-1939)*. Ankara: Avrasya Stratejik Araştırma Derneği Yayınları.

Rich, J.(1999). *Geç Antik çağda kent*. İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık.

Rifaioğlu, M.N.(2014). *Fransız mandası ile Türkiye Cumhuriyeti dönemi kentsel koruma ve imâr faaliyetlerinin Antakya tarihi kent dokusuna etkileri*. Yıldız Teknik Üniversitesi Megaron Dergi, 9 (4), 271-288.

Sahillioğlu, F.(1999). *Tarihi çevrenin korunması yönünden Antakya kenti*. Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Sevgi, P.(2009). *Kültürel Çeşitliliğin Korunması ve Tanıtımı: Antakya Örneği*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.

Sezgin, N, ve Demir,B.(2013), *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*. Adana: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

Sözcü, (2016). *Binlerce yıllık mozaik insanlara mesaj veriyor*. 03 Haziran 2016, <http://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur- sanat- haberleri /binlerce -yillik-mozaik insanliga-mesaj-veriyor/>

Static.panaramio, (2016). *Porta Leoni*. 29.Ağustos 2016, <http://static.panaramio.com>.

Şancı, F.(2006). *Hatay İlinde Türk Mimarisi 1*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Taşçı, B.(2015). *Çok katmanlı yerleşimlerin koruma sorunlarının Foça örneği üzerinden irdelenmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Tekin, M. (2000). *Hatay Tarihi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Temiz, F. (2002). *XIX Yüzyıl ve sonrasında Antakya'nın Kentsel Mekan Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler Ve Kurtuluş Caddesi*. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Doktora Tezi, Van.

Togan, Z.V. (1982). *Oğuz Destanı, Reşideddin Oğuznamesi, Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Turgut, N.(1986). *Antakya tarihi ticaret merkezi mekânsal yapı değişim ve gelişim sürecinin kent ticaret merkezi planlamasına etkinliği*. Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Wikipedia, (2016). *Antakya*. 20 Ağustos 2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Antakya#/media/File:Hatay_location_districts.png

Yılmaz, C. (2010). *Kentsel Doku İçerisinde Bulunan Arkeolojik Alanların Korunması ve Farklı Y nden Değerlendirilmesi: İzmir Agora  rneği*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, İzmir.

123rf, (2016). *Photo*. 20 Ağustos 2016, http://tr.123rf.com/photo_29815122_stock-photo.html